

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie



Bc. Lucie Soldánová

KVALITA ŽIVOTA SENIORŮ V EVROPĚ A ČESKU
SENIORS IN EUROPE AND CZECHIA: QUALITY OF LIFE

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.

Praha, 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 24. 6. 2021

Podpis.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce prof. RNDr. Jitce Rychtaříkové, CSc. za inspirativní rady, její ochotu a čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za veškerou podporu při mém studiu a psaní této práce.

Abstrakt

Kvalita života může být definována různými způsoby. V této diplomové práci je úroveň kvality života pojata jako kombinace mnoha faktorů, jako je zdravotní stav, materiální životní podmínky, hlavní produktivní činnost člověka, volný čas a společenské interakce, životní podmínky, ekonomické a fyzické zabezpečení a na závěr i celková spokojenost se životem samotným. Tyto faktory kvalitu života determinují, zároveň jsou ale ony samotné kvalitou života determinovány. Právě ukazatele jednotlivých faktorů kvality života byly vstupními proměnnými regionalizace evropských zemí. Ukazatele kvality života byly získány především z výsledků EU-SILC 2018. Z výsledků regionalizace Evropy dle úrovně kvality života seniorů vyplynulo, že existují rozdíly především mezi západní, východní a severní Evropou. Zároveň bylo zjištěno, že u jednotlivých zemí ve výsledných makroregionech Evropy existuje kulturní, ekonomická a geografická podobnost. Dále se diplomová práce zaměřuje také na analýzu kvality života seniorů v Česku. Vstupem pro tuto analýzu byla anonymizovaná data z EU-SILC 2018 pro jednotlivce ve věku 65 a více let. V rámci Česka byla zaměřena studie kvality života seniorů na hlubší analýzu, kdy vstupem byly odpovědi seniorů na otázku, jak se cítí spokojeni se svým životem, finanční situací, volným časem a osobními vztahy. Na základě tohoto sebehodnocení seniorů bylo dospěno k závěru, že se muži cítí ve více nespokojeni se svým životem než ženy. Zároveň z výsledků vyplynulo, že u seniorů, kteří žijí v manželství je mnohem nižší šance, že budou spokojeni se svým životem než u seniorů, kteří jsou svobodní, rozvedení či ovdovělí. Z logistické regrese, která byla provedena v rámci analýzy kvality života seniorů v Česku na závěr vyplynulo, že nejvyšší šanci, že budou spokojeny se svým životem, mají svobodné ženy, ve věku 65–69 let, s vysokoškolským vzděláním.

Klíčová slova demografické stárnutí, seniori, kvalita života, Evropa, Česko, EU-SILC

Abstract

Quality of life can be defined in different ways. In this thesis, the level of quality of life is conceptualized as a combination of many factors such as health status, material living conditions, a person's main productive activities, leisure and social interactions, living conditions, economic and physical security, and finally overall satisfaction with life itself. While these factors determine quality of life, they are themselves determined by the quality of life. It is the indicators of each quality of life factor that have been the input variables for the regionalisation of European countries. The quality of life indicators were mainly obtained from the EU-SILC 2018 results. The results of the regionalisation of Europe according to the quality of life of the elderly showed, that there are differences mainly between Western, Eastern and Northern Europe. It was also found that there are cultural, economic and geographical similarities between countries in the resulting macro-regions of Europe. Furthermore, the thesis also focuses on the analysis of the quality of life of the elderly in the Czech Republic. The input for this analysis was anonymised data from EU-SILC 2018 for individuals aged 65 and over. Within the Czech Republic, the study of the quality of life of seniors focused on a deeper analysis, where the inputs were the responses of seniors to the questions of how satisfied they feel with their life, financial situation, leisure time and personal relationships. Based on this self-assessment of seniors, it was concluded that men feel more dissatisfied with their lives than women. At the same time, the results indicated that seniors who are married are much more likely to be dissatisfied with their lives than seniors who are single, divorced, or widowed. Finally, the logistic regression that was conducted as part of the analysis of the quality of life of seniors in the Czech Republic showed that women aged 65-69, with a university degree and who are single have the highest chance of being satisfied with their lives.

Key words population ageing, quality of life, seniors, Europe, Czechia, EU-SILC

Obsah

Seznam tabulek	8
Seznam obrázků	9
Seznam grafů	10
Seznam použitých zkratk.....	11
Kapitola 1 Úvod	12
1.1. Cíle práce.....	13
1.2. Struktura práce.....	13
Kapitola 2 Rešerše literatury zabývající se kvalitou života	15
Kapitola 3 Demografické stárnutí.....	18
3.1. Stárnutí a seniorský věk.....	18
3.2. Demografické stárnutí	19
3.3. Stárnutí evropského obyvatelstva.....	19
3.4. Zdravotní stav	25
Kapitola 4 Kvalita života	27
4.1. Hodnocení kvality života.....	28
4.2. Kvalita života ve stáří.....	30
4.3. Well-being	32
Kapitola 5 Výzkumné hypotézy	34
Kapitola 6 Metodika práce a zdroje dat.....	36
6.1. Zdroje dat.....	36
6.2. Metodika využitá v analytické části práce.....	38
Kapitola 7 Analýza kvality života seniorů v Evropské unii.....	44
7.1. Indikátory kvality života seniorů.....	44
7.2. Analýza indikátorů kvality života seniorů v Evropě	47
7.3. Rozdělení zemí Evropy do makroregionů dle faktorů kvality života seniorů	49

Kapitola 8 Kvalita života seniorů v Česku podle výsledků modulu well-being šetření EU-SILC 2018	54
8.1. Struktura respondentů EU-SILC 2018 65letých a starších.....	54
8.2. Spokojenost seniorů v Česku.....	59
Kapitola 9 Závěr	76
Seznam datových zdrojů	81
Seznam literatury	82
Přílohy	89

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled podílu hlavních věkových kategorií v letech 2019, 2030 a 2050 v evropských zemích (v %)	20
Tabulka 2: Hodnoty indexu stáří pro evropské státy pro roky 2019, 2030 a 2050 (v %)	22
Tabulka 3: Naděje dožití mužů a žen v 65 letech v jednotlivých evropských zemích v letech 2019, 2030 a 2050	24
Tabulka 4: Přehled rozdělení kategorií nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů EU-SILC 2018 a jejich četnosti	42
Tabulka 5: Přehled rozdělení vstupních odpovědí na otázky týkající se spokojenosti seniorů v Česku do analyzovaných kategorií a jejich četnosti, EU-SILC, 2018	43
Tabulka 6: Přehled ukazatelů pro jednotlivé indikátory, které byly využity během analýzy kvality života seniorů v evropských zemích, s roky sběru dat a zdroji dat	46
Tabulka 7: Výsledné faktorové zátěže ukazatelů kvality života, rotace VARIMAX	48
Tabulka 8: Přehled průměrů faktorových skóre makroregionů Evropy, 2018	49
Tabulka 9: Přehled průměrů vybraných ukazatelů kvality života seniorů v makroregionech Evropy zjištěných v rámci shlukové analýzy, 2018	53
Tabulka 10: Počet, podíl a vážený počet respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ let, dle pohlaví a věkových kategorií.....	55
Tabulka 11: Počet respondentů Životních podmínek 2018 ve věku 65 a více let dle rodinného stavu.....	57
Tabulka 12: Počet respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65 a více let dle nejvyššího dosaženého vzdělání.....	58
Tabulka 13: Odhadované poměry šancí a parametrů spokojenosti s vlastním životem dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018	63
Tabulka 14: Odhadované poměry šancí a parametrů spokojenosti s finanční situací dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018.....	67
Tabulka 15: Odhadované poměry šancí a parametry spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018	71
Tabulka 16: Odhadované poměry šancí a parametrů spokojenosti s osobními vztahy dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018	75

Seznam obrázků

Obrázek 1: Matice čtyř kvalit života podle Ruut Veenhovens28
Obrázek 2: Dendrogram rozdělení zemí Evropy dle indikátorů kvality života seniorů.....50
Obrázek 3: Rozdělení zemí Evropy do makroregionů na základě hodnocení kvality života seniorů, 201851
Obrázek 4: Počet respondentů Životních podmínek 2018 ve věku 65+ let podle pohlaví, věkové kategorie v jednotlivých krajích Česka.....56

Seznam grafů

Graf 1:	Indexy ekonomického zatížení pro evropské státy pro roky 2019, 2030 a 2050.....	23
Graf 2:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s vlastním životem (%)	60
Graf 3:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s vlastním životem, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%).....	61
Graf 4:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s vlastním životem, podle pohlaví a rodinného stavu (%)	62
Graf 5:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s finanční situací (%)	64
Graf 6:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s finanční situací, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%).....	65
Graf 7:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s finanční situací, podle pohlaví a rodinného stavu (%).....	66
Graf 8:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času (%)	68
Graf 9:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%).....	69
Graf 10:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času, podle pohlaví a rodinného stavu (%)	70
Graf 11:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s osobními vztahy (%)	72
Graf 12:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s osobními vztahy, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%).....	73
Graf 13:	Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s osobními vztahy, podle pohlaví a rodinného stavu (%)	74

Seznam použitých zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
ELSA	English Longitudinal Study of Ageing
EU	Evropská unie
Eurostat	Statistical office of the European Union (Statistický úřad Evropské unie)
EU-SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions (Životní podmínky)
HDI	Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
SHARE	Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

Kapitola 1

Úvod

Jednou z největších výzev dnešní společnosti bude v nadcházejících desetiletích demografické stárnutí. Tento proces, kdy narůstá podíl osob ve věku 65 a více let v populaci je pozorovatelný v téměř všech zemích světa již dnes. V posledních letech proces demografického stárnutí začíná výrazně zrychlovat. Vlivem akcelerace demografického stárnutí se očekává, že v nadcházejících třiceti letech dojde v některých zemích ke zdvojnásobení počtu seniorů (Population Division, 2019). Právě rostoucí podíl seniorů v populaci a vlivem toho klesající podíl obyvatel v ekonomicky aktivním věku, může mít jak ekonomické, tak i sociální dopady.

Seniorská populace se v mnoha ohledech odlišuje od osob v produktivním věku. Stárnutí je sice individuální proces, ale podobnost mezi jednotlivci existuje – od určitého věku se mnoho seniorů stává závislými na pomoci druhých, jejich pohybové funkce mohou být omezenější či se potýkají s různými onemocněními (Čeledová et al., 2014). Z jiného pohledu se osoby ve věku 65 a více let stávají také více ohroženými, ať již zvýšenou prevalencí výskytu onemocnění, tak i materiální deprivací, osaměním, duševními onemocněními, ale například i viktimizací (Šimková a Langhamrová, 2017). Právě těmito omezením, kterými je seniorská populace ohrožena, je nutné co nejvíce předcházet. Pomoci mohou jak sociální systémy, kvalitní odborné zdravotnictví, tak i například podpora aktivního stárnutí.

Zároveň je důležité udržovat dobrou kvalitu života osob ve věku 65 a více let. Kvalitu života ovlivňuje mnoho různých faktorů, ať už zdravotní stav, ekonomické a sociální prostředí či například přírodní prostředí atd. (Eurostat, 2015). Zároveň je ale naopak kvalitní život důležitý pro naplnění těchto faktorů. Kvalitu života je možné hodnotit pomocí různých metod, ukazatelů a šetření – základní dichotomie je hodnocení vnější a hodnocení vnitřní (sebehodnocení). Dále existují různé indexy, dotazníková šetření a ukazatele, pomocí kterých je hodnocení prováděno.

Tato diplomová práce se zaměřuje na hodnocení kvality života seniorů v Česku a v Evropě jak pomocí vnějšího hodnocení, tak i s pomocí sebehodnocení. Na základě vymezených indikátorů kvality života seniorů práce představuje nejprve regionalizaci evropských zemí. Dále práce s využitím anonymizovaných dat EU-SILC o jednotlivcích ve věku 65 a více let v Česku v roce 2018 analyzuje spokojenost seniorů s jejich životem. Z pohledu časového rámce pracuje práce s výsledky ze šetření EU-SILC z roku 2018, kdy byla jeho modulová část věnována otázkám na well-being respondentů. Výsledky tohoto šetření jsou využity jak pro analýzu kvality

životu seniorů v Česku, tak i pro analýzu dalších evropských zemí, kde jsou výsledky doplněny i o další veřejně dostupná data týkající se kvality života.

1.1. Cíle práce

V této práci je pozornost zaměřena na studium kvality života z demografického pohledu, kdy budou k analýze využita primárně data z EU-SILC 2018. Ta poskytují jak informace o demografickém statusu jednotlivců, jejich sociálním postavení, tak i o ekonomické situaci, well-beingu a životní spokojenosti respondentů. Konkrétněji je analýza zaměřena na seniorskou populaci, tedy na osoby ve věku 65 a více let, v 32 zemích Evropy a následně i detailněji na analýzu života seniorů v Česku.

Pomocí těchto vstupů je cílem práce zanalyzovat na základě dostupných dat, jaká je úroveň kvality života seniorů v evropských zemích na základě kvantitativních ukazatelů, a vytvořit na základě nich regionalizaci Evropy dle úrovně kvality života seniorů. Zároveň je cílem práce konkrétněji analyzovat kvalitu života seniorů v Česku pomocí sebehodnocení jejich vlastního života.

1.2. Struktura práce

K dosažení cíle práce mají pomoci jak teoretické představení demografického stárnutí a kvality života, tak následně především empirická část popisující provedené analýzy. Celkově je práce strukturována do devíti kapitol. V teoretické části, v kapitole 2, je nejprve představena základní literatura k tématům seniorské populace, demografického stárnutí a kvality života. Zároveň je v této kapitole vyjmenováno několik dalších závěrečných prací, které se zabývají obdobným tématem, tj. kvalitou života seniorů, demografickým stárnutím či seniorskou populací.

Třetí kapitola je věnována teoretickému představení demografického stárnutí. V kapitole 3 je tak definováno, co přesně je stárnutí (3.1.), co znamená proces demografického stárnutí (3.2.), či jaké je aktuální procentuální zastoupení seniorů v populaci (3.3.). Cílem třetí kapitoly je ukázat dnešní situaci ve společnosti – jak velká je populace seniorů, jaký podíl obyvatel tvoří senioři, a především jak se pravděpodobně bude do budoucna podíl osob ve věku 65 a více let zvyšovat. V návaznosti na to bylo v kapitole 4 popsáno, jaké definice kvality života existují (kapitola 4), jak můžeme kvalitu života měřit (4.1.) a proč by měla být kvalita života seniorů důležitým společenským tématem (4.2.).

Poslední kapitolou teoretické části diplomové práce je kapitola *Výzkumné hypotézy*. Ta představuje shrnutí závěrů, které vzešly z teoretických částí, a především ze studované literatury. Zároveň jsou v kapitole 5 představeny a popsány hypotézy, které byly definovány na základě představené literatury. Tyto hypotézy byly následně ověřeny v rámci analytických kapitol. Zhodnocení závěrů výzkumných hypotéz bylo provedeno v závěru práce.

Následující kapitoly jsou věnovány empirické části práce. V kapitole 6 je představena kompletně metodika a zdroje dat, se kterými se pracuje v analytické části. Jsou tak popsány jak data Eurostat, které jsou hlavním vstupem analýzy kvality života seniorů v Evropě (6.1.1.), tak následně i data z EU-SILC pro Česko za rok 2018. V rámci této kapitoly je také popsána samotná

metodika šetření EU-SILC v Česku, včetně formy dotazníků a způsobu výběru respondentů (6.1.2.). Dále jsou v kapitole představeny jednotlivé statistické metody, které byly využity k analýze představených datových zdrojů. Jedna část kapitoly je tak věnována metodice faktorové analýzy (6.2.1.), další metodice shlukové analýzy (6.2.2.) a nakonec je představena také metodika logistické regrese (6.2.3.). V rámci metodiky logistické regrese je taktéž popsán způsob kategorizace proměnných, které vstupovaly do regresního modelu.

Kapitola 7 je zaměřena na analýzu kvality života seniorů v Evropě. Nejprve jsou popsány indikátory kvality života, ze kterých vychází různé ukazatele, pomocí kterých je možné hodnotit kvalitu života. Právě patnáct ukazatelů kvality života bylo vstupem pro faktorovou analýzu, jejíž výsledky byly představeny v kapitole 7. Z jejích výsledků následně vychází také shluková analýza, která měla na základě faktorových skóre pomoci vytvořit regionalizaci zemí Evropy dle kvality života seniorů (7.3.).

Poslední kapitola empirické části práce je věnována analýze kvality života seniorů v Česku. Tato analýza vychází z individuálních anonymizovaných dat z EU-SILC 2018 pro Česko. V první podkapitole je představena demografická struktura respondentů tohoto šetření ve věku 65 a více let. Dále jsou pak v kapitole 8 představeny výsledky analýzy relativních četností a logistického regresního modelu, které vychází právě z dat EU-SILC. Analýza v osmé kapitole byla zaměřena na odpovědi respondentů na otázku týkající se jejich vlastní spokojenosti se životem, financemi, osobními vztahy a volným časem.

V závěru práce jsou shrnuty nejzásadnější výsledky analýz a zpracováno je taktéž vyhodnocení stanovených výzkumných hypotéz. Na závěrečnou, devátou, kapitolou navazuje seznam datových zdrojů a seznam literatury. Jako poslední jsou v diplomové práci uvedeny jednotlivé přílohy.

Kapitola 2

Rešerše literatury zabývající se kvalitou života

Cílem druhé kapitoly je představit relevantní literaturu, která byla využita v rámci této práce a především literaturu, která se zabývá tématem kvality života se zaměřením na osoby ve věku 65 a více let. Část kapitoly je věnována seznámení s literaturou věnující se demografickému stárnutí. V této kapitole jsou také uvedeny další vysokoškolské závěrečné práce, které se zabývají obdobnou problematikou, tj. kvalitou života seniorů.

Jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, s rostoucím počtem lidí ve věku 65 a více let začíná vstupovat do popředí zájmu to, jaký život bude tato rostoucí a velmi specifická populace vést. Zároveň si začíná mnoho odborníků a politiků uvědomovat změny, které bude muset společnost do budoucna podniknout, aby zachovala rostoucí populaci seniorů minimálně stejně kvalitní životní podmínky, jako mají tito lidé dnes, ještě v produktivním věku. Téma jako je demografické stárnutí, kvalita života seniorů či well-being seniorů tak postupně začínají nabývat na významu nejenom v odborných knihách, člancích, závěrečných vysokoškolských pracích, ale i v literatuře určené široké veřejnosti.

Jednou z autorek, která se zabývá v Česku přímo kvalitou života seniorů, především se zaměřením na kvalitu péče v domovech pro seniory, je Mgr. Dagmar Dvořáčková, Ph.D. Ve svých publikacích, jako je například kniha *Volnočasové aktivity pro seniory* (Dvořáčková a Holczerová, 2013), *Sociální péče o seniory* (Hrozenská a Dvořáčková, 2013) nebo *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory* (Dvořáčková, 2012), se zaměřuje jak na duševní, fyzickou a zdravotní stránku kvality života, tak i na stránku socioekonomickou.

Dalším z českých autorů publikací o seniorské populaci Česka je lékař MUDr. Bc. Rostislav Čevela, Ph.D. Ten se profesně zaměřuje primárně na posudkové lékařství, přesto je spoluautorem několika knih, které jsou zaměřeny na gerontologii, a v rámci kterých je rozebírána i kvalita života seniorů či problematika demografického stárnutí. Jedná se o knihy: *Sociální gerontologie – Úvod do problematiky* (Čevela et al., 2012) a její pokračování *Sociální gerontologie – Východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří* (Čeledová et al., 2014).

Autorkou publikací, které se zaměřují na kvalitu života seniorů, problematiku stárnutí a ageismu je také Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D. Ta se mimo odborných publikací zaměřuje také na popularizační texty. Rozšiřuje tak problematiku seniorské populace, věkové diskriminace a problémy se kterými se lidé ve věku 65 a více let potýkají i mezi neodbornou veřejností. Právě poznatky z autorčiny práce zaměřující se na ageismus, jako je například webová stránka

O ageismu (Vidovičová, 2008), shrnující základní poznatky o ageismu, které jsou dostupné a pochopitelné i pro širší veřejnost, byly využity při psaní kapitoly 4. Další publikací autorky je například článek *Index aktivního stárnutí AAI v regionální aplikaci* (Vidovičová a Kafková, 2016), který se zaměřuje na představení metodiky AAI indexu a na příklad jeho aplikace na země Evropské unie a Česka.

Mezi další publikace, které se zaměřují na metodiku měření kvality života je možné zařadit část knihy *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging – Global AgeWatch Index and Insights* (Cruz-Martinez a Cerev, 2020), ve které je popsána funkce Global AgeWatch Indexu, jako metody, která má pomoci měřit kvalitu života a hodnotit země na základě různých faktorů. Různými indikátory, indexy a metodami zjišťování kvality života se ve svém článku zabývá také Čepelka (2019). Ten představuje ve své práci šetření jako jsou SHARE, EU-SILC a různé indexy jako AAI a Numbeo. Metodiku různých indikátorů kvality života na vzorku rezidentů v Británii popisuje i Rogerson et al. (1989). Pohled a kritiku na měření kvality života pomocí ekonomy často používaného indikátoru HDI ve svém odborném článku představuje poté například Syrovátka (2008).

Velká část této práce je postavena na literatuře, která se zabývá popisem indikátorů, které definují kvalitu života. Jednou z důležitých publikací, která do detailu představuje základní rozdělení indikátorů kvality života do čtyřech skupin je článek *The Four Qualities of Life* (Veenhoven, 2000). Dále je důležité zmínit také knihu *Vzkvétání – nové poznatky o podstatě štěstí a duševní pohody* (Seligman, 2014), která se zaměřuje více na podstatu well-beingu, který je klíčovým prvkem kvality života. Základní teoretický rámec kvality života a kvality života seniorů pak ve svých knihách představují již výše zmínění autoři Dvořáčková (2012), Hrozenská a Dvořáčková (2013), Dvořáčková a Holczerová (2013) a Čevela et al. (2012). Důležitými zdroji jak pro teoretický rámec práce, tak následně i pro metodiku a data byly publikace a webové stránky, včetně veřejně dostupných datových zdrojů, publikované Evropským statistickým úřadem. Jedním z těchto dokumentů je například publikace *Quality of Life – Facts and Views* (Eurostat, 2015), která vymezuje a popisuje všechny indikátory kvality života, které Eurostat používá k hodnocení života ve státech EU. Podobnou publikací jsou i *Living Conditions in Europe* (Eurostat, 2018), která představuje životní podmínky obyvatel jednotlivých evropských států především na základě údajů zjištěných během šetření EU-SILC 2016. Kromě Eurostat je důležitým zdrojem informací, dat a publikací o metodice a teoretickém konceptu webová stránka Českého statistického úřadu. Využity byly především metodické vysvětlivky a příručky k výběrovému šetření EU-SILC 2018 za Česko (ČSÚ 2019a; 2019b). Poslední nadnárodní organizací, která vytváří publikace a teoretické příručky na mnoho témat týkajících se jak fyzického zdraví a nemocí, tak i duševní pohody a kvality života, jejíž zdroje byly využity v rámci této diplomové práce je WHO (1997; 2002; 1948).

Část diplomové práce je věnována taktéž diskuzi nad tématem demografického stárnutí, které je obdobně rozsáhlé jako téma kvality života a je velmi aktuální pro všechny evropské státy. Proto je mu věnována v odborné literatuře, především v demografické, relativně vysoká pozornost. Co znamená pojem demografické stárnutí popisuje Pavlík (2017) na internetových stránkách *Sociologické encyklopedie*. V odborném článku Rychtaříkové (2011) je poté demografické stárnutí rozebráno více dopodrobna – analyzuje jak populační vývoj jednotlivých věkových

skupin, tak prognózu jejich budoucího vývoje, a jejich vzájemné podíly. Součástí článku je představení demografického stárnutí Česka v rámci celé Evropy. V závěru článku jsou představeny názory lidí na seniorskou populaci a na postavení seniorů v populaci jak v Česku, tak v EU. Demografickým stárnutím, jeho ekonomickými dopady a jaká sociální opatření byla nebo by měla být podniknuta, se zabývá článek z časopisu *Demografie Kvalitativní faktory stárnutí populace* (Šimková a Langhamrová, 2017). V článku jsou představeny jednotlivé výzvy, kterým bude česká společnost s rostoucím podílem osob ve věku 65+ let nejspíše čelit nebo jim již dnes čelí, jako je nedostatečná zdravotní a sociální péče, nedostatek osob, které se budou moci seniorům věnovat, zvyšující se počet seniorů, kteří se stanou obětí viktimizace nebo nedostatečný důchodový systém, který se mění s každou novou vládou.

Přímo analýze kvality života seniorů v Česku nebo v Evropě se věnují také další autoři. Analýzu kvality života seniorů pomocí dat získaných z EU-SILC o domácnostech seniorů a jejich ekonomické situaci, zpracoval kolektiv autorů pro MPSV ČR (Antošová et al., 2016). V druhé části výše zmíněné publikace se Antošová et al. (2016) zabývají kvalitativní analýzou kvality života seniorů v Česku a to pomocí vlastního dotazníkového šetření tří odlišných pětičlenných skupin seniorů. Článek Rogge a Van Nijverseelové (2019), který se zaměřuje na kvalitu života ve státech Evropy, ale ne specificky seniorskou populací, využívá k hodnocení kvality života vlastní multidimenzionální míru. Ta hodnotí na základě vybraných vstupních faktorů spokojenost se životem v jednotlivých zemích EU ve třech různých scénářích – vysoká, střední a středně-vysoká.

Kvalitou života seniorů a faktory, které kvalitu jejich života definují, se v dizertační práci zabývá Dragomirecká (2007). Ta srovnává především vliv sociodemografických faktorů, jako je pohlaví a věk, rodinný stav či životní styl seniorů. K analýze využívá Dragomirecká (2007) především údaje ze šetření WHOQOL-OLD a WHOQOL-BREF, které probíhaly v Česku mezi lety 2001 a 2004. Vlivem participace na vzdělávání v seniorském věku, ať již v rámci univerzit třetího věku či jiných kurzů, na kvalitě života seniorů se v diplomové práci zabývá Veselá (2017). Veselá (2017) využívá k zjištění informací dotazník kvality života SQUALA. Samotné šetření provedla autorka sama, částečně elektronicky s náhodnými respondenty, částečně papírovou formou s klienty domova pro seniory. Další diplomovou prací, která je zaměřena více na demografické stárnutí než přímo na kvalitu života je práce Tuháčkové (2009). Mimo téma demografického stárnutí, se v diplomové práci věnuje autorka velmi krátce i tématu zdravotního stavu a kvality života seniorů v Česku, kdy na základě diskuze literatury dochází k závěrům, co přináší prodloužení lidského života apod. Dlouhodobou péčí o seniorskou populaci v Česku a v zemích Evropy na základě dat z šetření SHARE se ve své diplomové práci zabývá Nerušilová (2014). Posledním častým tématem závěrečných prací je pohled na život seniorů v Praze a to konkrétně životem na pražských sídlištích (Vávra, 2016; Kubíček, 2016; Dvořáková, 2008; Slezáková, 2011).

Kapitola 3

Demografické stárnutí

Kapitola 3 je zaměřena na představení procesu demografického stárnutí. V jednotlivých podkapitolách jsou vysvětleny základní pojmy, které jsou s tímto jevem spojeny – individuální stárnutí, hranice seniorského věku, demografické stárnutí a mládnutí. Dále je v kapitole tři představena aktuální situace a odhadovaný budoucí vývoj podílu seniorů v Česku a v dalších evropských státech. Kapitola také obsahuje srovnání ukazatelů, kterými jsou index ekonomického zatížení či naděje dožití v 65 letech v evropských zemích.

3.1. Stárnutí a seniorský věk

Stárnutí člověka jako jedince, je „proces charakterizovaný strukturálními a funkčními změnami organismu a také poklesem schopností a výkonnosti jedince“ (Hrozenská a Dvořáčková, 2013, str. 12). Stárneme od narození. Samotné stáří je poslední fáze vývoje člověka, kdy člověk dojde do jedinečného stařeckého stavu a vzhledu, které jsou dány různými faktory (Čevela et al., 2012). Věková hranice, od které je člověk obvykle řazen do seniorského věku, je 65 let (chronologického věku). Podle Hrozenské a Dvořáčkové (2013, s. 14) přitom dále rozlišujeme věkové skupiny následovně: 60–74 let – starší věk (presenium), 75–89 let – starý věk (senium), 90 let a více – dlouhověkost. Zároveň označujeme osoby ve věku 80 a více let, případně 85+ let jako velmi staré (oldest old) a osoby ve věku 110 let a více let jako superstoleté.

Stáří přináší člověku mnoho životních změn, které se v nějaké různé míře projevují u většiny lidí, ať už se jedná o tělesné změny (například snížení rychlosti reflexů, ubývání síly ve svalech, zmenšování postavy), o psychické změny (menší vitalita, elán) nebo o sociální změny (odchod do důchodu, v mnoha případech nižší příjem, nižší společenský status) (Dvořáčková, 2012). Přesto stárnutí, a především přechod z ekonomicky aktivního věku do věku ekonomicky neaktivního, prožívá každý člověk odlišně. Stejně jako vše, je i tento přechod ovlivněn spoustou faktorů, jako je například původní povolání seniora, vzdělání, rodinný stav nebo i zdravotní stav (Antošová et al., 2016).

3.2. Demografické stárnutí

Demografické stárnutí je proces, kterým se označuje nárůst podílu starých osob v populaci. Můžeme ho pozorovat téměř ve všech zemích světa. „Je důsledkem demografické revoluce a je způsobeno především poklesem úrovně porodnosti, i když zde působí i zlepšování úmrtnostních poměrů a prodlužování naděje dožití“ (Pavlík, 2017). Demografické stárnutí tak může být v různé míře ovlivněno různými faktory.

Právě demografická revoluce (demografický přechod) je podle Rychtaříkové (2011, s. 98) „historickým prvotním faktorem demografického stárnutí“. Demografický přechod představující změnu v reprodukčním chování populace, a který v některých evropských zemích (Francie, Velká Británie) probíhal již od 18. století od počátku průmyslové revoluce. V rámci demografického přechodu dochází k postupnému snižování úrovně úmrtnosti a následně i ke snižování ukazatelů porodnosti. V některých zemích (Francie) dochází k omezování ukazatelů porodnosti po snížení hrubé míry úmrtnosti během kratší doby, v jiných zemích (Velká Británie) zůstávají ukazatele porodnosti ještě nějakou dobu vyšší, než dojde k jejich snížení zhruba na úroveň hrubé míry úmrtnosti. Právě v rozmezí, kdy se snižují jen ukazatele úmrtnosti a hrubá míra porodnosti stagnuje či v některých případech roste, dochází k populačnímu růstu. V období po snížení úrovně úmrtnosti a úrovně porodnosti, dochází postupně během krátké doby k nárůstu podílu osob v produktivním věku. Toto dočasné období, kdy podíl osob v ekonomicky aktivním věku roste rychleji než podíl osob v ekonomicky neaktivním věku, se nazývá populační dividenda nebo také demografický bonus (Hulíková 2014; Rychtaříková 2011). Samotná demografická revoluce byla v zemích západní Evropy ukončena již ve 30. letech 20. století. Jiné státy, především africké, ale procesem demografického přechodu teprve procházejí.

Při analýze početního vývoje populací je možné pozorovat také demografické mládnutí, kdy v populaci naopak narůstá podíl dětí a adolescentů – věková skupina 0–19 let. Zajímavostí, kterou uvádí Rychtaříková (2011, s. 98), je, že „krátkodobě může populace stárnout i mládnout“. Jedná se o období, kdy se rodí více dětí, ale zároveň do seniorského věku vstupují početné generace.

3.3. Stárnutí evropského obyvatelstva

Demografické stárnutí jednotlivých populací je možné zkoumat a srovnávat pomocí různých ukazatelů, indexů, měr a podílů. Hodnota, ze které je možné jednoduše vyčíst strukturu populace a také odhadnout postup demografického stárnutí v populaci, je podíl hlavních věkových skupin, a především podíl věkové skupiny 65 a více let z celkové populace. Z pohledu sledování demografického stárnutí populací je také podnětné sledování podílu osob ve věku 80 a více let na celkové populaci, jelikož nárůst osob v této věkové kategorii má větší dopad na společnost, zdravotní systém a na s tím spojené finanční výdaje (Hrozenská a Dvořáčková, 2013).

Právě rozdělení obyvatelstva do hlavních věkových kategorií a jejich srovnání, poukazuje na stárnutí/mládnutí celkové populace. Z tabulky 1 je možné vyčíst rozložení věkových kategorií 0–19, 20–64, 65–84 a 85 a více let v populacích evropských zemí v roce 2019. Více než polovina obyvatel vybraných evropských zemí, v průměru 60 %, je ve věkové skupině 20–64 let. V průměru se tak ve věkové skupině 0–19 let a 65–84 let nachází méně než 40 % obyvatel. Zbýlý podíl tvoří senioři ve věku 85 a více let. Ti tvoří v průměru asi 2,4 % podílu obyvatelstva

v analyzovaných evropských zemích. Podíl staršího, a především velmi starého obyvatelstva je vyšší v zemích jižní Evropy, kde podíl obyvatelstva ve věku 85 a více let přesahuje již dnes 3 % (Tabulka 1).

Tabulka 1: Přehled podílu hlavních věkových kategorií v letech 2019, 2030 a 2050 v evropských zemích (v %)

	0–19			20–64			65–84			85+		
	2019	2030	2050	2019	2030	2050	2019	2030	2050	2019	2030	2050
Belgie	22,4	21,1	20,1	58,7	56,3	53,6	16,0	18,8	20,5	2,9	3,2	5,8
Bulharsko	18,9	18,8	18,2	59,8	57,0	51,1	19,3	20,8	25,8	2,0	2,6	4,9
Česko	20,3	20,6	19,9	60,1	57,4	51,9	17,7	18,6	23,7	1,9	2,7	4,6
Dánsko	22,4	21,6	21,1	58,0	55,6	53,4	17,5	18,8	20,3	2,1	3,3	5,3
Estonsko	21,0	19,9	18,8	59,2	56,9	53,0	17,2	19,1	22,6	2,6	3,4	5,7
Finsko	21,4	18,9	17,5	56,8	55,3	54,3	19,2	21,4	21,8	2,7	3,6	6,4
Francie	24,2	22,4	21,5	55,8	53,7	50,8	16,7	19,5	21,2	3,3	3,6	6,5
Chorvatsko	19,4	18,1	16,9	60,0	56,8	53,0	18,4	21,4	24,5	2,2	2,9	5,7
Irsko	27,1	23,8	22,0	58,8	58,6	53,4	12,5	14,9	20,4	1,6	2,2	4,3
Island	25,1	23,2	21,5	60,6	59,4	56,7	12,4	15,0	17,8	1,8	2,0	4,1
Itálie	18,0	16,0	15,6	59,1	57,0	50,7	19,3	21,8	26,3	3,6	4,5	7,4
Kypr	21,7	21,0	19,8	62,2	59,4	57,9	14,6	16,5	17,9	1,6	2,4	4,4
Lichtenštejnsko	19,9	18,8	17,5	62,2	56,9	52,9	16,1	20,3	22,9	1,7	3,3	6,7
Litva	20,5	20,2	18,3	59,2	55,0	50,5	17,8	20,7	24,8	2,4	3,5	6,4
Lotyšsko	20,0	19,7	17,1	60,2	55,4	51,4	17,2	20,9	24,7	2,6	3,4	6,7
Lucembursko	21,5	19,9	17,9	64,1	62,1	56,6	12,4	15,3	20,9	2,0	2,3	4,7
Maďarsko	19,5	19,2	18,7	61,1	59,2	53,6	17,3	18,3	23,4	2,0	2,7	4,4
Malta	18,2	17,8	15,7	63,1	61,2	58,9	16,8	17,6	20,6	1,9	2,7	4,8
Německo	18,4	19,1	18,8	60,0	55,5	53,1	18,8	20,6	21,6	2,7	4,1	6,5
Nizozemsko	21,9	20,4	20,0	58,9	56,1	53,6	17,0	19,8	20,6	2,2	3,0	5,8
Norsko	23,6	21,4	20,0	59,2	58,2	55,6	15,1	17,1	19,6	2,2	2,7	4,8
Polsko	20,1	18,7	16,4	62,2	58,6	53,5	15,6	19,5	24,4	2,1	2,5	5,7
Portugalsko	19,1	17,5	17,3	59,1	56,2	49,0	18,8	21,6	26,7	3,0	3,9	7,0
Rakousko	19,4	19,3	18,2	61,8	57,7	54,1	16,3	18,8	21,8	2,6	3,5	5,9
Rumunsko	21,0	19,4	18,0	60,5	58,8	51,5	16,5	18,5	25,8	2,0	2,6	4,8
Řecko	19,4	17,6	16,6	58,5	56,6	49,6	18,6	21,0	26,7	3,4	4,2	7,0
Slovensko	20,6	20,3	18,1	63,4	58,8	52,6	14,6	18,2	24,5	1,5	2,1	4,9
Slovinsko	19,5	18,7	17,9	60,6	56,8	51,5	17,3	20,4	24,5	2,5	3,3	6,2
Španělsko	19,7	17,4	16,7	60,9	58,9	50,6	16,2	19,4	25,9	3,2	3,7	6,8
Švédsko	23,3	22,9	21,8	56,8	55,8	54,8	17,4	17,3	18,8	2,5	3,4	4,7
Švýcarsko	20,0	19,6	18,7	61,5	58,1	54,7	15,9	18,2	20,9	2,6	3,4	5,6

Zdroj: Eurostat (2020), vlastní úprava, seřazeno abecedně

Při srovnání podílu hlavních věkových skupin na celkové populaci, který je projektován pro rok 2050, je očekávaný nárůst v nejstarší věkové kategorii 85 a více let v průměru o dva a půl procentního bodu (Španělsko, Polsko, Portugalsko, Slovinsko) (Tabulka 1). Přestože mezi

jednotlivými zeměmi predikujeme odlišnosti v nárůstu/snížení podílu v jednotlivých věkových kategoriích na základě výchozí populační struktury, je u všech zkoumaných zemí očekávaný především nárůst podílu věkových skupin 65–84 a 85+. U zbylých sledovaných věkových kategorií je projektován úbytek podílu na celkovém počtu obyvatel jednotlivých evropských států.

Stárnutí evropských populací bude podle odhadů Eurostatu pokračovat i v polovině 21. století. Předpokládá se, že bude nadále sílit podíl osob ve věku 85 a více let. U většiny zemí by měla podle prognózy pro rok 2050 věková skupina 85+ tvořit přes 5 % celkové populace – každý dvacátý člověk bude ve věku 85+ let (Tabulka 1). Růst je, ve srovnání s rokem 2030, očekávaný také u věkové kategorie 65–84 let. Naopak v nižších věkových kategoriích je pravděpodobné, že se podíl obyvatel bude snižovat, razantněji ve věkové skupině 20–64 let.

Dalším ukazatelem, kterým je možné popsat situaci rozložení dětí a seniorského obyvatelstva v populaci je index stáří. Ten hodnotí poměr seniorů a dětí – kolik seniorů (věk 65+) v populaci je na sto dětí ve věku 0–19 let. Je z něj tedy možné odhadnout, jakou rychlostí a jestli vůbec, se populace obnovuje. V Evropě je již v roce 2019 několik zemí, kde byla pomyslná hranice 100 % (počet osob do 19 let = počtu osob 65+) dosažena (Tabulka 2). Dle prognóz pro rok 2030 a 2050 bude tato hranice překročena postupně ve všech evropských státech. Nárůst hodnoty indexu stáří přitom není odhadován pro všechny země stejný. V případě Švédska či Islandu se očekává zvýšení o „pouhých“ 20procentních bodů mezi roky 2019 a 2050, naopak u Itálie či Řecka je pravděpodobné, že se index stáří mezi roky 2019 a 2050 zdvojnásobí (Tabulka 2).

Tabulka 2: Hodnoty indexu stáří pro evropské státy pro roky 2019, 2030 a 2050 (v %)

Index stáří*	2019	2030**	2050**
Belgie	84,2	106,8	130,9
Bulharsko	113,1	129,2	168,7
Česko	96,6	107,0	141,8
Dánsko	87,3	105,2	121,4
Estonsko	94,0	116,4	150,4
Finsko	102,2	136,4	161,5
Francie	83,2	106,6	128,9
Chorvatsko	105,9	138,6	178,8
Irsko	52,1	74,0	112,2
Island	56,5	75,2	102,0
Itálie	126,9	169,4	215,6
Kypr	74,2	92,7	112,5
Lichtenštejnsko	89,9	129,1	168,7
Litva	98,9	126,3	184,3
Lotyšsko	98,7	123,5	170,4
Lucembursko	67,0	91,0	142,5
Maďarsko	99,0	112,8	148,0
Malta	102,6	117,8	161,2
Německo	116,9	132,7	149,1
Nizozemsko	87,4	114,9	132,4
Norsko	73,2	95,3	121,9
Polsko	87,7	121,2	184,1
Portugalsko	114,5	149,7	194,7
Rakousko	97,1	119,0	152,5
Rumunsko	88,2	112,2	170,2
Řecko	113,4	147,0	202,9
Slovensko	77,9	103,3	162,4
Slovinsko	101,6	130,5	171,9
Španělsko	98,3	137,0	195,5
Švédsko	85,6	92,9	107,9
Švýcarsko	92,3	113,7	141,8

Poznámky: *Index stáří je roven počtu obyvatel ve věku 65 let na 100 dětí ve věku 0–19 let.

**Výsledky základní projekce Eurostat na základě dat z 1.1.2019.

***Hodnoty pod 100 % jsou označeny zeleně. Hodnoty vyšší než 100 % jsou označeny růžově.

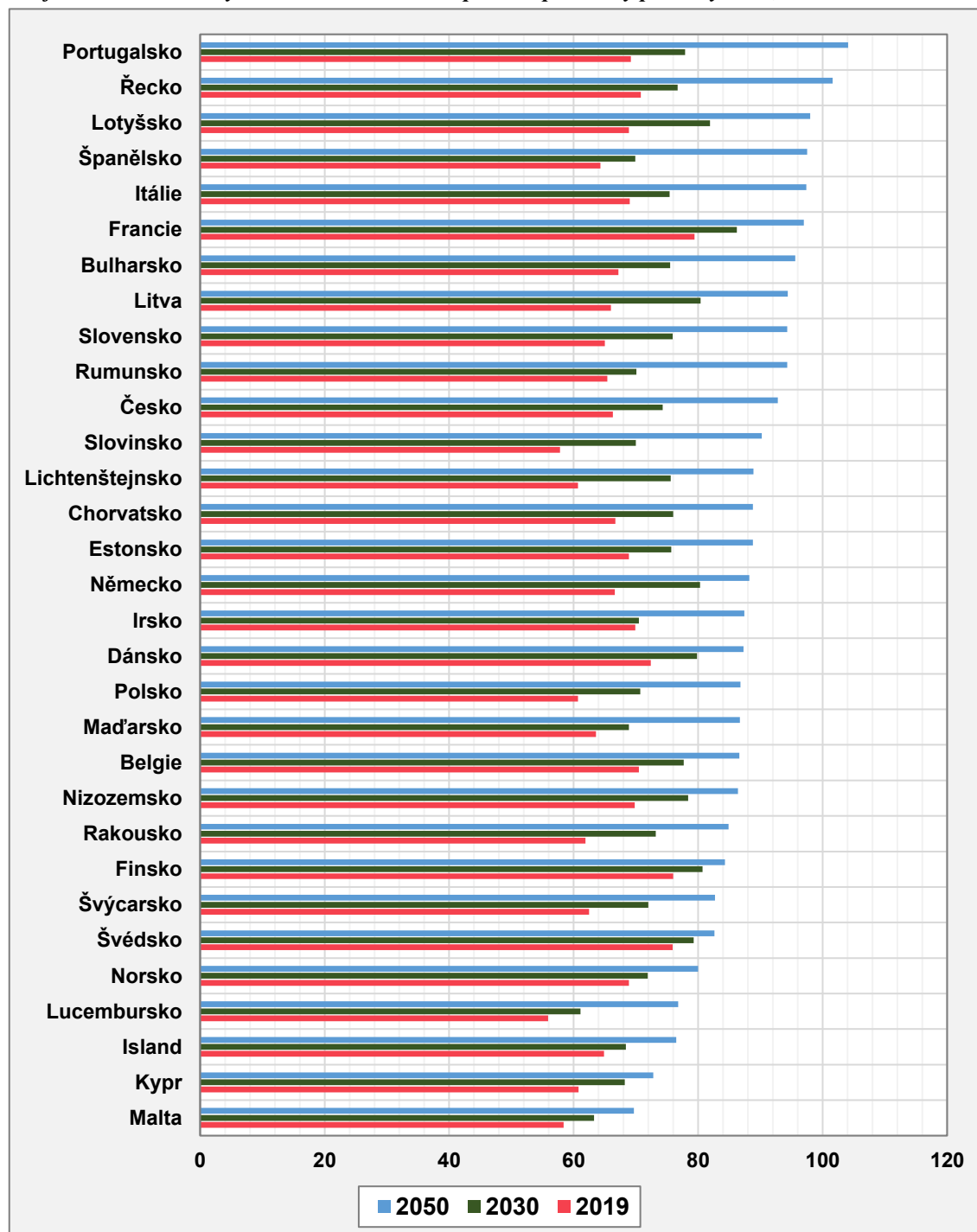
****Seřazeno abecedně.

Zdroj: Eurostat (2020), vlastní úprava.

Indexem, který také srovnává věkové skupiny mezi sebou a sleduje tak očekávaný demografický vývoj, je i index ekonomického zatížení (počet osob 0–19 let + počet osob 65+ let)/(počet osob 20–64 let). Stárnutí věkové struktury evropských zemí právě pomocí indexu ekonomického zatížení poukazuje především na možné ekonomické dopady vysokého podílu seniorů v populaci. Tento rozdíl ve věkové struktuře je spojen s klesajícím podílem osob ve věku 0–19 let a také s rostoucím podílem osob ve věku 65 a více let. U velké části zemí (především jižní a východní Evropy) je pravděpodobné, že se v roce 2050 bude blížit 100 % (Graf 1). Na jednoho ekonomicky aktivního člověka připadne jeden ekonomicky neaktivní. Portugalsko

a Řecko podle prognózy Eurostat hranici 100 % přesáhnout do roku 2050. Z grafu 1 je možné také vyčíst rozdíly v nárůstu indexu mezi roky 2019, 2030 a 2050. U některých zemí se očekává nárůst indexu ekonomického zatížení výraznější mezi jednotlivými roky (Řecko, Španělsko, Maďarsko, Lucembursko), u jiných států je naopak rozdíl v nárůstu indexu mezi roky menší – méně razantní a ze socioekonomického hlediska nejspíše méně rizikový (Švédsko, Finsko, Norsko, Německo).

Graf 1: Indexy ekonomického zatížení pro evropské státy pro roky 2019, 2030 a 2050



Poznámky: *Hodnoty pro roky 2030 a 2050 vycházejí ze základní projekce Eurostat.

**Index ekonomického zatížení = $(P0-19 \text{ let} + P65+ \text{ let}) / (P20-64 \text{ let}) * 100$

***Seřazeno sestupně podle nejvyšších hodnot indexu ekonomického zatížení pro rok 2050

Zdroj: Eurostat (2020), vlastní úprava.

Jak již bylo zmíněno, demografické stárnutí může být ovlivněno také zvyšováním naděje dožití ve starším věku. Vyspělé země západní a jižní Evropy mají jednu z nejvyšších nadějí dožití ve věku 65 let na světě již dnes. Zbylé evropské státy je v průběhu let postupně se zvyšováním naděje dožití následují. Do budoucna se očekává, že se střední délka života bude nadále zvyšovat. Mezi jednotlivými zeměmi i mezi muži a ženami přesto budou přetrvávat rozdíly (Tabulka 3). Již v roce 2019 je ve všech evropských státech naděje dožití žen i mužů vyšší než 65 let, dokonce vyšší než 70 let. V Lichtenštejnsku, kde je naděje dožití v 65 letech nejvyšší, dosahuje u žen téměř 22 let. Zároveň se odhaduje, že by ve velké části evropských zemí mohla dosahovat naděje dožití ve věku 65 let u žen v polovině 21. století až téměř k hranici 25 let (Španělsko, Francie, Lichtenštejnsko). U mužské části populace, v případě že nedojde ke změně úmrtnostních poměrů, naopak nedosáhne naděje dožití v 65 letech v některých evropských zemích ani 15 let (Lotyšsko, Bulharsko, Litva, Rumunsko) (Tabulka 3).

Tabulka 3: Naděje dožití mužů a žen v 65 letech v jednotlivých evropských zemích v letech 2019, 2030 a 2050

	2019		2030*		2050*	
	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži
Belgie	19,3	14,8	20,7	16,2	23,2	18,9
Bulharsko	13,8	6,5	15,9	9,3	19,6	14,0
Česko	17,3	11,5	18,9	13,4	21,7	16,8
Dánsko	18,3	14,5	19,8	16,0	22,5	18,7
Estonsko	18,4	9,9	19,7	11,7	22,5	15,8
Finsko	19,8	14,5	21,0	15,9	23,4	18,7
Francie	21,3	15,1	22,4	16,6	24,6	19,3
Chorvatsko	16,6	10,3	18,2	12,3	21,2	16,1
Irsko	19,8	16,1	20,8	17,1	23,3	19,6
Island	19,6	16,5	20,8	17,5	23,2	19,9
Itálie	20,7	16,3	21,9	17,6	24,0	19,9
Kypr	20,1	15,8	21,1	17,1	23,3	19,5
Lichtenštejnsko	21,9	17,7	22,5	18,5	24,5	20,6
Litva	16,1	6,3	17,8	8,8	21,0	13,8
Lotyšsko	15,2	5,6	17,1	8,3	20,6	13,4
Lucembursko	20,0	15,3	21,3	16,7	23,7	19,4
Maďarsko	14,8	7,9	16,8	10,4	20,4	14,8
Malta	19,5	15,5	20,9	17,0	23,4	19,6
Německo	18,7	14,1	20,1	15,6	22,7	18,5
Nizozemsko	18,6	15,7	20,1	16,9	22,6	19,4
Norsko	19,6	16,4	20,9	17,5	23,2	19,8
Polsko	17,0	9,1	18,8	11,5	21,9	15,7
Portugalsko	19,8	13,6	21,0	15,2	23,3	18,2
Rakousko	19,3	14,8	20,7	16,2	23,1	18,9
Rumunsko	14,5	6,9	16,6	9,7	20,3	14,5
Řecko	19,3	14,0	20,7	15,8	23,1	18,8
Slovensko	16,2	9,4	17,9	11,5	21,2	15,6
Slovinsko	19,5	13,7	20,8	15,3	23,2	18,3
Španělsko	21,8	16,2	22,7	17,4	24,7	19,9
Švédsko	19,7	16,4	20,9	17,5	23,2	19,8
Švýcarsko	20,8	17,1	22,0	18,2	24,1	20,4

Poznámky: *Výsledky základní projekce Eurostat (2020), výchozí data k 1.1.2019.

**Zeleně vyznačené hodnoty jsou rovny nejvyšším nadějím dožití v daném roce pro dané pohlaví. Oranžově vyznačené hodnoty jsou rovny nejnižším nadějím dožití v daném roce pro dané pohlaví.

Zdroj: Eurostat (2020), vlastní úprava.

3.4. Zdravotní stav

Se zvyšující se nadějí dožití a s tím rostoucím počtem seniorů v populaci ve všech evropských zemích můžeme očekávat, že budou nutné určité změny ve všech částech ekonomiky, a i v celé společnosti. S postupným prodlužováním věku lidí tak panuje otázka, jestli je možné zachovat u osob ve věku 65 a více let a následně především ve věku 80 a více let dobrý zdravotní stav, anebo jestli se s prodlužující střední délkou života prodlužuje jen čas, kdy člověk žije v nemoci. Byly tak zformulovány tři vědecké teorie, které popisují teoretický možný vývoj prodlužující se naděje dožití při narození:

- teorie komprese morbidity – optimistický postoj, v důsledku lepší prevence se bude oddalovat příchod nemocí do vyšších věků (Fries, 1983)
- teorie expanze morbidity – opačný, pasivní přístup, oddalování úmrtí vystřídáno obdobím prožitým v mentální a přidružených chronických onemocněních – roky života navíc prožity ve velmi špatném zdravotním stavu (Olshansky et al., 1991)
- teorie dynamického ekvilibria – nárůst naděje dožití vlivem zpomalení rozvoje chronických onemocnění (Manton, 1982).

Proto by mělo být cílem všech zemí zachování určité úrovně života svých obyvatel, kteří budou vstupovat v průběhu následujících let do seniorského věku – ať již pomocí podpory prevence nemocí již v produktivním věku, zlepšováním a modernizací lékařské péče, či podporou zdravého životního stylu a návyků obyvatel (omezení kouření, spotřeby alkoholu, zdravé stravování, aktivní životní styl apod.). Právě kvalita života seniorů, která je více představena v kapitole 4, je významně ovlivněna zdravotním stavem seniorů a návyky, které si senioři přináší z předchozích let svého života.

Zdraví je důležitým faktorem jak kvality života jednotlivce, tak i například možnosti naplnění sociálně ekonomického potenciálu člověka či jeho volného času (Čevela et al., 2012). Ze sociálně ekonomického pohledu je zachování dobrého zdraví u osob ve věku 65 a více let podstatné z důvodu zdravotní a sociální péče. S rostoucím počtem seniorů a snižujícím se počtem osob v produktivním věku bude narůstat počet osob, které budou potřebovat různou formu péče, ať již ambulantní zdravotnické péče (diabetologičtí či kardiologičtí lékaři, geriatricie), dlouhodobé lékařské péče nebo i sociální asistenční péče, domácí péče či další různé komunitní služby zaměřené na seniory. Spolu s tím bude narůstat také nutnost pracovníků v těchto odvětvích (Šimková a Langhamrová, 2017).

Z druhého pohledu je zachování zdraví, „stavu kompletní fyzické, duševní a sociální pohody a nejen nepřítomnost nemoci nebo slabosti“ (WHO, 1948, str. 1), klíčové pro samotného seniora a jeho kvalitu života. Zdraví úzce souvisí s well-beingem, proto pokud je zdraví seniora podle jeho vlastního hodnocení dobré, má dobré předpoklady, že bude spokojen i v jiných dimenzích života, jako jsou finance, vztahy nebo trávení volného času. Zároveň napomáhá dobré zdraví, ať už fyzické nebo duševní, k tomu, že je člověk schopnější lépe řešit životní problémy a předcházet negativním pocitům jako jsou osamělost, deprese či vyloučení (Veenhoven, 2001).

3.4.1. Terminologie ukazatelů zdravotního stavu

Aby bylo možné hodnotit zdravotní stav empiricky, vzniklo několik různých ukazatelů. Každý z ukazatelů hodnotí zdraví lidí z jiného pohledu. Základním ukazatelem, který je možné využít

k hodnocení zdravotního stavu obyvatelstva je střední délka života, která představuje průměrný počet let, který jednotlivec v daném věku ještě prožije, pokud se nezmění úmrtnostní situace. Naděje dožití ale nebere v úvahu zdravotní stav daného člověka, tj. jestli je zdravý nebo nemocný. Proto existují novější ukazatele, mezi které řadíme například roky ztracené předčasným úmrtím (YLLs – Years of Life Lost), roky života vážené disabilitou (DALYs – Disability-Adjusted Life Expectancy) nebo kvalitou vážené roky života (QALYs – Quality-Adjusted Life Years). Dalším z ukazatelů zdravotního stavu je naděje dožití ve zdraví (HLE – Healthy Life Expectancy). Ten vyjadřuje počet let, který zbývá dané osobě v daném věku k prožití v dobrém zdravotním stavu (bez nemoci). Naděje dožití ve zdraví se zjišťuje pomocí úmrtnostních tabulek stejně jako klasický výpočet střední délky života, pro výpočet let, kdy člověk bude omezen nějakou disabilitou, se potom využívá prevalence nemocnosti (Dimitrová, 2007).

Kapitola 4

Kvalita života

Čtvrtá kapitola se soustředí na představení pojmu kvalita života. V první části je představena krátká historie využívání kvality života k analýze populace, a především různé definice, které popisují tento ukazatel. Následující část je věnována ukazatelům, indexům a teoriím, které slouží k měření kvality života. Další podkapitola představuje již detailněji přímo kvalitu života seniorů a s tím spojené téma aktivního stárnutí. Poslední část této kapitoly je věnována vymezení a definici well-beingu (4.3.), který velmi úzce souvisí s ukazateli a teorií kvality života.

Kvalita života je pojem, se kterým je možné se setkat v mnoha různých vědeckých disciplínách – od psychologie, politologie, medicíny, sociologie až například po ekonomii. Přesto byl tento ukazatel dříve využíván relativně málo. První měření kvality života probíhaly v 50. letech 20. století v USA. Složitější statistiky, ze kterých bylo možné čerpat komplexnější data vhodná k analýze kvality života se začaly využívat od 60. let 20. století (Hrozenská a Dvořáčková, 2013). V dnešní době se již indikátory kvality života využívají běžně, v Evropě má na tom zajisté podíl EU a Eurostat, který se v uplynulých letech začal kvalitou života zabývat více. V evropských zemích tak ukazatele kvality života začínají pomalu a jistě nahrazovat HDP (hrubý domácí produkt) a s ním spojené indexy, které byly donedávna hlavním zdrojem informací o kvalitě života (Rogge a Van Nijverseel, 2019). Kvalitu života na rozdíl od HDP je možné hodnotit mnoha různými způsoby, v různých oblastech a pomocí různých indexů, které jsou zmíněny dále v této kapitole. Zároveň rozeznáváme různé kvality života na základě toho, co konkrétně hodnotí. Jedním z příkladů je zdravím podmíněná kvalita života (anglická zkratka HRQoL – Health-Related Quality of Life) (Fallowfield, 2009).

Přesto, že existují různé oblasti, které kvalita života hodnotí, neexistuje jedna přesná definice kvality života. Jednou z nejznámějších a nejpoužívanějších definic je definice kvality života od WHO, která vznikla v rámci vývoje metodiky způsobu měření kvality života pro dotazníky WHOQOL (The World Health Organization Quality of Life). WHO (1997, str. 1) definuje kvalitu života jako to „jak člověk vnímá své postavení v životě v kontextu kultury a hodnotového systému ve kterém žije a ve vztahu k jeho životním cílům, očekáváním, standardům a pochybnostem“. Tato definice pohlíží na kvalitu života širokým pohledem, bere v potaz jak fyzické a duševní zdraví, tak i prostředí a vztahy, ve kterých člověk žije.

Další definicí, která spíše poukazuje na širokost pojmu kvalita života a na jeho neuchopitelnost v oblasti standardizace, je: „kvalita života je determinovaná životními

podmínkami a faktory, které ji vymezují. Tyto faktory jsou čistě subjektivní a zahrnují historické, kulturní a životní vývojové prvky“ (Hrozenská a Dvořáčková, 2013, str. 71). Zároveň je podle Hrozenské a Dvořáčkové (2013) kvalita života chápána každým jedincem odlišně a ovlivněna tím, jaké hodnoty daný člověk vyznává a jaké potřeby a cíle chce ve svém životě naplnit. Naproti tomu jsou Antošová et al. (2016, str. 3) ve své definici kvality života konkrétnější, co se definice faktorů vymezujících kvalitu života týče, a říkají, že: „Kvalita života je pojem širší než jen zdraví a nemoc, je to výsledek vzájemného působení sociálních, zdravotních, ekonomických a environmentálních podmínek, které se týkají lidského a společenského rozvoje“.

Nevšední pohled na kvalitu života přináší ve své práci Veenhoven (2000), ten se soustředí na čtyři kvality, které se člověk snaží naplnit během svého života (Obrázek 1). Tyto čtyři kvality jsou definovány pomocí dvou dichotomií – vnější a vnitřní kvalita života, a životní výsledky a životní předpoklady (šance). Na základě těchto dichotomií navrhl Veenhoven (2000) matici, která je kombinuje dohromady. Tímto vznikla matice, která definuje čtyři oblasti, které vedou ke kvalitnímu životu (Obrázek 1). Pokud se tyto čtyři faktory v průběhu lidského života naplní, dosáhne člověk štěstí, psychické pohody a spokojenosti (Veenhoven, 2000; Čevela et al., 2012).

Obrázek 1: *Matice čtyř kvalit života podle Ruut Veenhovena*

	Vnější kvality	Vnitřní kvality
Životní šance (předpoklady)	<i>Vhodnost prostředí</i> „Livability of environment“	<i>Životaschopnost jedince</i> „Life-ability of the person“
Životní výsledky	<i>Užitečnost života</i> „Utility of life“	<i>Vlastní hodnocení života</i> „Appreciation of life“

Poznámky: *Kurzívou jsou vyznačeny čtyři oblasti kvality života, tučně jsou vyznačeny dvě dichotomie

Zdroj: Veenhoven (2000, str. 4), vlastní zpracování

Nakonec je možné kvalitu života rozdělit také na dva typy – subjektivní a objektivní. Subjektivní a objektivní kvality života, které tvoří podle Veenhovena (2000, str. 3) klasické základní dělení, je možné následně dále rozčlenit, třeba právě do čtyř kvalit života. Jako subjektivní kvalitu života označujeme faktory, které jsou pro člověka vnitřní a „souvisí s psychickou pohodou a všeobecnou spokojeností se životem“ (Čevela et al. 2012, str. 198). Objektivní kvalita života je naopak hodnocena zvenčí. Naplnění standardů kvalitního a dobrého života v tomto případě hodnotí jiný člověk, jako například lékař, který hodnotí pacientův zdravotní stav (Veenhoven, 2000). Při samotném vytváření hodnocení kvality života se potom nemusí objektivní a subjektivní hodnocení shodovat.

4.1. Hodnocení kvality života

Životní naplnění a postavení člověka, stejně jako všech čtyř kvalit života, tedy kvalitu života jako takovou, lze zjišťovat a následně hodnotit pomocí různých metod, dotazníků, šetření, ukazatelů a indexů. Mezi metody zjišťování kvality života můžeme zařadit různé dotazníky, jako je SF-36 (Short Form - 36), dotazník WHOQOL-100 (dotazník WHO se sto otázkami zaměřenými na kvalitu života), nebo zjišťování kvality života pomocí demografických ukazatelů o zdravotním stavu a úmrtnosti, případně výsledky sociologických šetření či různých studií

(Čevela et al., 2012, str. 198). Část těchto dotazníků a šetření se soustředí spíše na objektivní hodnocení, druhá část více na subjektivní hodnocení kvality života.

Mezi dotazníky, které se zaměřují na subjektivní hodnocení kvality života, tedy na hodnocení vnitřní, především psychické a fyzické pohody, patří například šetření SHARE – Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe. Toto šetření, které probíhá v zemích Evropské unie je orientováno na sběr informací o zdravotních, ekonomických a společenských podmínkách lidí ve věku 50+ let (Boháček, 2010). Dalšími šetřeními, která jsou zaměřena na subjektivní hodnocení životní spokojenosti jsou ELSA (English Longitudinal Study of Aging) a HRS (Health and Retirement Study), které jsou anglickou a americkou mutací evropského šetření. Tyto studie sbírají data o spokojenosti se životem a duševním a fyzickým stavu respondentů pomocí osobních rozhovorů, případně samostatně pomocí dotazníků, které respondenti vyplňují (Čepelka, 2019).

Šetření, které se naopak zaměřují na objektivní hodnocení kvality života, tedy hodnocení provedené na základě zjištěných ukazatelů, jako jsou například demografické ukazatele, které se týkají zdravotního stavu a úmrtnosti a ukazatele socioekonomické, jsou například v této práci využité EU-SILC, nebo například výsledky ESS (European Social Survey) či EHLEIS (European Health and Life Expectancy Information System) (Antošová et al., 2016).

Pomocí výsledků z výše zmíněných šetření a dalších datových zdrojů je možné vypočítat různé indexy, pomocí kterých je možné dále posuzovat kvalitu života v daných zemích. Část indexů je navíc zaměřená přímo na kvalitu života seniorské populace. Antošová et al. (2016, str. 25) ve svém výčtu indexů kvality života seniorů zmiňuje například index aktivního stárnutí (AAI), který je složen ze čtyř ukazatelů:

- ukazatele zaměstnanosti
- participace ve společnosti
- ukazatele nezávislosti, zdraví a bezpečí
- ukazatele popisující, jak moc prostředí umožňuje aktivní stárnutí.

Pro příklad hodnota indexu AAI byla pro Česko v roce 2018 36,5 bodů pro obě pohlaví dohromady. Pro srovnání evropský průměr AAI je 35,7. Nejlepšího skóre dosahovalo v roce 2018 Švédsko s 47,2 body (Evropská komise, 2019). Podle Vidovičové a Kafkové (2016) je index aktivního stárnutí sice vhodným ukazatelem aktivního stárnutí, je ale nutné brát v potaz určité nedostatky. Jedním z nich je například to, že „vysoký podíl zaměstnanosti starších osob nemusí znamenat dobrý pracovní trh a náladu ve společnosti, ale spíše nedostatečný penzijní systém“ (Vidovičová a Kafková 2016, str. 53).

Dalším indexem, který je možné použít k hodnocení kvality života seniorů je Global AgeWatch index. Tento index se skládá ze čtyř dimenzí, které jsou specifikovány 13 různými ukazateli, jako je naděje dožití v 60 letech, naděje dožití ve zdraví v 60 letech, míra chudoby mezi seniory nebo finanční zabezpečení. Tyto ukazatele jsou získávány z různých datových zdrojů a šetření (Scobie et al., 2015). Mezi čtyři dimenze, do kterých se ukazatele dělí patří:

- zabezpečení z příjmu
- zdravotní stav
- kapacita
- vhodné prostředí (Antošová et al., 2016).

Tyto čtyři dimenze jsou na základě ukazatelů hodnoceny určitým počtem bodů. Udělené body za každou dimenzi jsou následně zprůměrovány a využity pro výpočet finálního hodnocení dané země. Země jsou pak podle průměrných hodnocení seřazeny od nejvyššího po nejnižší (Scobie et al., 2015). Výhodou Global AgeWatch indexu je, že se soustředí na rozdíl od většiny jiných indexů také na situaci starších lidí v nízké nebo středně příjmových zemích, jako jsou země jižní a střední Ameriky, Asie či Afriky (Argentina, Libanon, Pákistán, Mexiko, Kolumbie) (Cruz-Martinez a Cerev, 2020). V posledním uveřejněném reportu pro Global AgeWatch index z roku 2015 byla Česká republika podle výsledků na 22. místě (65,6 bodů) z celkového počtu 96 zemí (Scobie et al., 2015, str. 22). Nejlepšího hodnocení bylo dosaženo v rámci dimenze zabezpečení z příjmů (81,8 bodů). Pro srovnání, se na první příčce podle hodnocení Global AgeWatch indexu umístilo v roce 2015 Švýcarsko s průměrným počtem 90,1 bodů (Scobie et al., 2015, str. 22).

Mezi další indexy, které hodnotí kvalitu života, ale nejsou oproti předchozím zaměřeny přímo na kvalitu života osob ve věku 65 a více let, se řadí například index lidského rozvoje (HDI – Human Development Index) (Antošová et al., 2016). HDI je jedním z nejpoužívanějších indexů pro hodnocení kvality života. Tento index se zaměřuje více na hodnocení ekonomického rozvoje a životní úroveň obyvatel daných států. Celkový HDI index je souhrnem průměrů tří indexů dimenzí lidského rozvoje:

- index naděje dožití
- index vzdělání
- index HNP.

Tyto jednotlivé indexy jsou vypočteny z různých ukazatelů, mezi které patří naděje dožití při narození, průměrná délka vzdělávání, předpokládaná délka vzdělávání a hrubý národní příjem na hlavu. Kombinací těchto ukazatelů jsou získány indexy dimenzí, které po zkombinování vytvoří index lidského rozvoje (United Nations Development Programme, 2020). V případě HDI dosahovalo Česko v roce 2019 na hodnotu 0,900 a umístilo se tak na 27. příčce ze všech zemí světa. Na prvním místě se pro srovnání umístilo Norsko, pro které je HDI 0,957 (United Nations Development Programme, 2020).

Určitý soubor devíti ukazatelů, který tvoří jeden komplexní index, používá k hodnocení kvality života také Eurostat. Ukazatele kvality života Eurostatu vychází především z výsledků celoevropského šetření EU-SILC a zaměřují se na různé oblasti života, jako je vzdělání, příjem a bohatství, životní prostředí, bezpečnost apod. (Čepelka, 2019). Právě ukazatele a výstupy z EU-SILC jsou využity v analytické části této práce (tabulka 6 v 7.1.). Samotné šetření EU-SILC a jeho metodika jsou představeny v kapitole 6.

4.2. Kvalita života ve stáří

Jak již bylo představeno dříve, individuální stárnutí je proces, který je nevyhnutelný a týká se každého z nás. Ve stáří, jehož začátek není možné přesně označit konkrétním věkem, dochází k mnoha změnám, jak k biologickým (například menší mobilita, snížení smyslového vnímání apod.), tak i k sociálním a ekonomickým (například odchod ze zaměstnání, postupné snižování soběstačnosti, méně sociálních kontaktů apod.) (Dvořáčková a Holczerová, 2013).

Přesto, a právě proto je nutné, aby společnost na populaci seniorů nezapomínala, dopřála jim důstojné stáří a pomáhala jim udržet minimálně stejnou kvalitu života, jakou měla v před seniorském věku.

Vzhledem k postupnému stárnutí populací ve všech evropských zemích, začíná v mnoha státech stoupat nutnost zavádět politická opatření, která mají podporovat kvalitu života lidí ve věku 65 a více let. Bowling (2008) zmiňuje především podporu týkající se zlepšení zdraví seniorů, zvýšení nezávislosti, podporu aktivity seniorů, zlepšení sociálních a ekonomických podmínek a celkově zvýšení kvality života, který mají dnešní senioři oproti předchozím generacím delší. Nutnost podpory seniorů, především pro zachování dosavadní životní úrovně seniorů zmiňují také Šimková a Langhamrová (2017). Důležité je také zachovat pro seniory pocit klidu a bezpečí, zajistit jim odpovídající péči a bydlení, podporovat jejich zdraví a sociální vztahy a soustředit se i na zajištění seniorů z pohledu finančního, tedy výše starobního důchodu a kvalitního důchodového systému (Šimková a Langhamrová, 2017).

Podle Vaillant a Mukamal (2001) můžeme hodnotit úroveň kvality života seniorů pomocí šesti domén, které popisují jednotlivé části života seniorů. Mezi těchto šest domén patří:

- fyzické zdraví a absence nenávratného tělesného postižení
- subjektivní hodnocení fyzického zdraví
- počet let, které člověk prožil ve zdraví
- objektivní duševní zdraví (reflektuje jak práci, tak i vztahy, volný čas a absenci psychiatrické péče)
- subjektivní spokojenost se životem
- sociální zabezpečení.

Pokud jsou lidé ve věku 65 a více let spokojeni a šťastní ve všech těchto doménách, tak vedou v důsledku toho i spokojený a šťastný život (Vaillant a Mukamal, 2001). Kvalita života seniorů tak není teoreticky příliš odlišná na základě těchto faktorů od kvality života lidí v produktivním věku, je ale mnohem více křehká. Většina seniorů netouží po nutnosti produktivity a ekonomického uplatnění jako lidé v produktivním věku (Bowling, 2008), je pro ně oproti tomu důležité necítit se osaměle a zapomenutí, chtějí a potřebují zůstat i později, ve vyšším věku zapojeni do společnosti. Aby byla podpořena tato myšlenka zapojení seniorů do aktivit všedních dní a tím vylepšovat kvalitu jejich života, přišlo WHO v 90. letech 20. století s termínem a modelem aktivního stárnutí (Dvořáčková a Holczerová, 2013).

4.2.1. Aktivní stárnutí

Právě aktivní stárnutí, termín, který označuje „proces optimalizace příležitostí pro zdraví, pro zapojení a pro bezpečnost s cílem zlepšit kvalitu života stárnoucích lidí“ (WHO, 2002, str. 12), má být nástrojem, jak mohou vlády a společnost pracovat na zlepšení úrovně kvality života seniorů. V důsledku se jedná o jistou formu propagace stárnutí. Aby došlo ke zlepšení kvality života ve stáří, je totiž nutná podpora celé společnosti. Celá společnost a její zákonodárci by měli mít za cíl zachovat autonomii a nezávislost stárnoucího člověka co nejdéle je to možné (WHO, 2002). V případě že se člověk stane starým a neaktivním, nebude realizovat svůj potenciál, nebude pečovat o svůj sociální a fyzický well-being, nebude hlídat své fyzické zdraví a hýbat se, jeho kvalita života se sníží. Snížení kvality života může následně vést k dalším

problémům, které mohou být náročné jak ze sociální, tak i z ekonomické stránky (zátěž pro zdravotnictví, sociální péči, vyšší náklady pro ekonomický systém apod.).

Aby se předešlo problémům, které mohou nastat s růstem počtu osob ve věku 65 a více let v populaci, mělo by být cílem všech zemí, kterých se to týká, přijímat hlavní myšlenky a cíle aktivního stárnutí. Podle Stenner et al. (2010, str. 467) je „aktivní stárnutí část politické vize, která slibuje, že dodržování lidských práv umožní starší populaci žít nadále kvalitní život“. Obecně se aktivní stárnutí snaží podpořit myšlenku strategie, která směřuje k odstranění ageismu (věková diskriminace a stereotypizace lidí na základě jejich věku (Vidovičová, 2008)), zároveň i k odstranění věkových bariér, omezení zdravotnických a sociálních služeb a k zapojení seniorů do ekonomického života (Walker, 2002).

Jelikož je aktivní stárnutí spíše strategie, jak by mělo být docíleno kvalitního života, neexistuje žádné jedno přesné měřítko, pomocí kterého je možné aktivní stárnutí posuzovat. Aktivní stárnutí je ale možné hodnotit pomocí různých ukazatelů a determinantů. Příkladem je například index aktivního stárnutí, který byl představen v předchozí části kapitoly. Ten určuje kvalitu života na základě různých ukazatelů, které popisují životní status seniorů (Vidovičová a Kafková, 2016). Aktivní stárnutí je možné posuzovat také pomocí různých faktorů. WHO (2002) rozlišuje několik takových determinantů:

- ekonomické a sociální determinanty (podpora společnosti, násilí a zneužívání, vzdělání, příjem, společenská ochrana, zaměstnání)
- fyzické prostředí (kvalita bydlení, čistá voda a vzduch, ohrožení upadnutím)
- osobní faktory (genetika, psychika)
- zdraví a sociální služby (prevence, kvalita dlouhodobé péče)
- determinanty chování a návyků (kouření, pohybová aktivita, zdravé stravování, spotřeba alkoholu)
- gender a kultura.

Pokud jsou tyto faktory naplněny, senior splňuje myšlenku aktivního stárnutí a má tak vyšší šanci žít kvalitní život.

4.3. Well-being

Následující část kapitoly se věnuje představení pojmu well-being. „Tento termín není jednoduché přeložit jednoslovně do češtiny, používá se tak buď jeho anglická verze, případně termíny jako jsou životní pohoda, duševní pohoda nebo osobní pohoda“ (Šustová, 2014, str. 1). Jedna přesná definice termínu well-being také není definovaná, ani v angličtině, ani v češtině. Důvodem, proč není jednoduché jednotnou definici sestavit je, že potřeby měření well-beingu a indikátorů životní pohody se v průběhu času mění. Zároveň se well-being měří v různých oblastech a oborech, kde každý z nich má jiný zájem. Není tak možné definovat jednotné, přesné a neměnné indikátory životní pohody (Dodge et al., 2012). Různí autoři z různých oborů přichází s několika možnými kategoriemi měřitelných indikátorů, které přispívají k životní pohodě. Podle Seligmana (2014, str. 26) ale „žádný z těchto indikátorů well-being nedefinuje“, ale naopak se indikátory v různé míře skládají a prolínají a dohromady pak vytváří well-being daného člověka. Obecně můžeme

well-being pojmout jako pocit psychické a sociální pohody, což je cíl jak všech definic, tak i pilířů, které k životní pohodě vedou.

Různé definice well-beingu od různých autorů se rozcházejí také v tom, jaké měřitelné prvky se na něm podílejí. Existují tak různé dotazníky a škály, na základě kterých je osobní pohoda měřena a jaké přesné dimenze osobní pohody jsou měřeny. Mezi metody měření životní pohody patří například SWLS (Satisfaction with Life Scale), anebo SPANE (Scale of Positive and Negative Experience) (Blatný, 2018). Minimálně musí well-being zahrnovat pět prvků, mezi které patří:

- oblast naplnění pozitivních emocí
- pozitivních vztahů
- smysluplnost (naplněnost života)
- spokojenost se životem
- úspěšný výkon (člověk má nějaké životní cíle, na kterých úspěšně pracuje).

Těchto pět prvků bývá označováno zkratkou PERMA (Positive emotion, Engagement, Positive Relations, Meaning, Accomplishment) (CDC, 2018; Seligman, 2014).

Dotazník šetření EU-SILC, na kterém je postavena analýza v této práci a který je představen v kapitole 6, je založen na několika otázkách, které se týkají různých oblastí, jako je práce, volný čas, vztahy, finanční situace a celková spokojenost se životem. Další otázky modulu well-being dotazníku EU-SILC jsou pak zaměřeny na otázky týkající se pocitů respondentů. Právě pokud jsou naplněny tyto indikátory, stejně jako PERMA, jsou v kombinaci s pocity jako je štěstí, nepřítomnost deprese a osamění cestou k vysoké míře životní spokojenosti (Eurostat, 2020a).

Obecně je well-being důležitým faktorem, který když je naplněn, pomáhá člověku být spokojený nejen se svým životem, ale zároveň se svým zdravím. Životní pohoda jako taková je také součástí definice zdraví, kterou WHO představila v roce 1948, kdy „zdraví je stav kompletní fyzické, duševní a sociální pohody (tedy naplněného well-beingu) a nejen nepřítomnost nemoci nebo slabosti“ (WHO, 1948, str. 1). Udržení životní pohody je klíčové i v pozdějším věku, aby se právě u seniorů předcházelo onemocněním, ať už fyzickým či psychickým a udržovala se tak alespoň stejná kvalita jejich života jako lidí ve věku produktivním.

Životní pohodu seniorů je možné měřit pomocí stejných indikátorů, jako well-being osob v produktivním věku. Cílem je tak, aby osoby ve věku 65 a více let zažívaly jak psychickou, tak i sociální pohodu. Jak zmiňuje Čeledová et al. (2014, str. 138), „smysl a cíl života jsou i ve stáří pochopitelně individuálně variabilní, souvisejí s životní situací i hodnotovým systémem člověka“, je ale důležité je mít, aby lidský život měl nějaký směr a naplňoval prvky well-beingu. Smysl a cíl života mohou člověku pomoci úspěšně a aktivně stárnout a prodlužují tak jeho život bez nemoci a hendikepu. Naplňování duševní pohody zároveň napomáhá předcházet pocitům osamělosti a sklíčenosti, které mohou být pro člověka, především ve vyšším věku velmi ochromující (Seligman, 2014).

Kapitola 5

Výzkumné hypotézy

Spolu se snižující se úhrnnou plodností, zvyšující se nadějí dožití a tím způsobeným rostoucím podílem seniorů v populaci, souvisí i nutnost zachování optimální úrovně kvality života seniorů. Popsat to, jaká je současná kvalita života seniorů v Evropě a v Česku, je cílem této diplomové práce. Zároveň se práce snaží zaznamenat, které vnější indikátory jsou pro kvalitní život důležité, co vede k celkové spokojenosti seniorů a jakými charakteristikami je úroveň jejich spokojenosti ovlivněna. Z těchto cílů vychází i hypotézy, které budou v rámci analytické části práce ověřovány. Jedna z hypotéz je cílena na zhodnocení výsledků analýzy kvality života v Evropě. Další čtyři hypotézy slouží k potvrzení tvrzení zjištěných v rámci analýzy kvality života na základě sebehodnocení spokojenosti seniorů v Česku.

První z hypotéz tvrdí, že *existuje rozdíl v kvalitě života seniorů v roce 2018 mezi regiony Evropy – západ, sever, jih a východ*. Na základě výsledků Rogge a Van Nijverseelové (2019), jejichž analýza zemí Evropy využívala spokojenost s osmi dimenzemi života, které byly zjišťovány v rámci EU-SILC 2013, víme, že podle tří různých scénářů existují rozdíly mezi regiony Evropy. První hypotéza má tak na základě závěrů Rogge a Van Nijverseelové (2019), potvrdit jestli je tento rozdíl mezi regiony Evropy zjištěitelný i podle vnějších ukazatelů kvality života definovaných Eurostatem.

Druhá část analýzy této diplomové práce je věnována detailnějšímu zpracování výsledků z českého EU-SILC 2018. Konkrétněji je analyzována spokojenost seniorů se čtyřmi různými oblastmi života. Zároveň je rozbor dat proveden i podle různých charakteristik, jako je pohlaví, věková kategorie, rodinný stav a nejvyšší dosažené vzdělání seniorů. Právě tyto demografické charakteristiky jsou velmi často používány k určování rozdílů ve struktuře dané populace.

Jako základní kategorizace dat bývá v analýze využíváno pohlaví. Analýza podle pohlaví je využívána také v rámci hodnocení kvality života a spokojenosti seniorů, i když se podle výsledků kvalita života mezi muži a ženami ve většině zemí příliš neliší (Veenhoven, 2001). Z tohoto tvrzení vychází druhá hypotéza, která je zjišťována v této diplomové práci – *spokojenost seniorů v Česku v roce 2018 není diferenciována dle pohlaví*.

Meeks a Murrell (2001) a Chipperfield a Havens (2001) dále například zkoumají ve svých pracích vliv na kvalitu života na základě vzdělání a rodinného stavu. Právě tyto determinanty podle jejich výsledků mají výrazný vliv nejen na spokojenost se životem, ale i na zdravotní stav seniorů, které také ovlivňují kvalitu jejich života. Z výsledků Meeks a Murrell (2001) vychází,

že výše dosaženého vzdělání ovlivňuje kvalitu života seniorů a jejich zdraví – čím vyšší je vzdělání, tím lepší je kvalita života. Třetí hypotéza této diplomové práce tak ověřuje právě to, že *senioři v Česku v roce 2018 s vysokoškolským vzděláním jsou se svým životem spokojeni ve větší míře než senioři s nižší úrovní vzdělání*. Zároveň podle Chipperfield a Havens (2001) by měli senioři, kteří během posledních sedmi let neprošli změnou rodinného stavu, mít stabilnější kvalitu života. Lepší status kvality by poté měli mít senioři v manželství a spíše muži. Nakonec se tedy očekává, že *senioři v Česku v roce 2018, kteří žijí v manželství, jsou spokojenější se svým životem více, než senioři žijící mimo manželství (svobodní, rozvedení, ovdovělí)*.

Pomocí binární logistické regrese, která analyzuje úroveň spokojenosti seniorů s jejich vlastním životem na základě výsledků EU-SILC 2018 v Česku, by měla být nalezena odpověď na hypotézu – *nejvyšší šanci být spokojený se svým životem mají senioři, ženy, v nižších věkových kategoriích, v manželství a s vysokoškolským vzděláním*.

Kapitola 6

Metodika práce a zdroje dat

Následující kapitola empirické části diplomové práce je věnována nejprve popisu datových zdrojů a dat, která byla využita k výpočtům v analytické části. Představena jsou jak veřejně dostupná data z webové stránky Eurostat, která byla využita pro analýzu kvality života seniorů v zemích Evropy (především vnější kvantitativní ukazatele), tak i data, a především celé výběrové šetření Životní podmínky 2018 (EU-SILC), z jehož výsledků vychází analýza kvality života seniorů v Česku (subjektivní ukazatele), která je zpracována v kapitole 8. Výběrové šetření EU-SILC je představeno v této kapitole pomocí popsání hlavních částí dotazníku, který byl využit během dotazování respondentů.

Druhá část této kapitoly představuje hlouběji metodiku a způsob, jak byly provedeny následné analýzy. Popsány jsou tak postupy jak faktorové, tak i shlukové analýzy a logistické regrese, které byly použity k analýze kvality života seniorů v zemích v Evropy v kapitole 7 a k analýze kvality života seniorů v Česku v kapitole 8.

6.1. Zdroje dat

V této diplomové práci byly využity dva hlavní zdroje dat, i když se v obou případech jednalo o výsledky šetření EU-SILC. Pro analýzu kvality života seniorů v celé Evropě byly vstupem data dostupná z databáze Eurostat, která byla sesbírána především v rámci šetření EU-SILC 2015 a 2018 v jednotlivých zemích EU. V rámci detailnější analýzy kvality života přímo v Česku, byla naopak využita data EU-SILC 2018 pro Česko, ve formě individuálních anonymizovaných údajů ze dvou souborů – soubor s daty o domácnostech a soubor s daty o jedincích bydlících v daných domácnostech ve věku 16 a více let.

6.1.1. Databáze Eurostat

Prvním datovým zdrojem, který byl využit při analýze kvality života seniorů v jednotlivých evropských zemích, jsou data z databáze Eurostat, tedy ze statistického úřadu Evropské unie. V této databázi jsou dostupná data jak pro členské státy EU, tak pro státy nečlenské, jako je Švýcarsko, Norsko, Velká Británie či v některých ukazatelích i pro země západní Asie, jako je Turecko či Gruzie. Eurostat zveřejňuje data z různých oblastí – ekonomika a finance, doprava, životní prostředí a energie, průmysl, obchod a služby, populace a sociální podmínky anebo právě

i kvalita života. Zdrojem těchto dat jsou různá šetření a reporty, které povinně poskytují statistické úřady členských států EU. Jednotlivé oblasti databáze, témata, jsou dále členěna do konkrétních složek, ve kterých je možné následně získat data podle různých ukazatelů. V této diplomové práci byla využita data z tématu *Cross cutting topics*, konkrétně z části *Quality of life* (Eurostat, 2021).

Data, která jsou obsažena v části *Quality of life* v databázi Eurostat (2021), jsou získávána ze šetření EU-SILC (The European Union Statistics on Income and Living Conditions), které je prováděno ve všech státech Evropské unie a v dalších nečlenských zemích. Výhodou dat získaných z tohoto šetření je možnost porovnání těchto dat, která byla využita v této práci, je jednotná metodika šetření ve všech zúčastněných státech (ČSÚ, 2019). Cílem EU-SILC je sběr a porovnání jak longitudinálních, tak i transversálních dat, která jsou zaměřena na příjem, chudobu, životní podmínky a sociální vyloučení. Toto šetření se koná ve všech státech EU každý rok od roku 2004 (Eurostat, 2021b). Součástí dotazníku EU-SILC je modulová část, která nese každý rok jiné téma. Právě v roce 2018, ke kterému je datována většina dat využitých v této práci, byl modul zaměřen na otázky týkající se well-beingu (ČSÚ, 2019).

Vstupní data do první části analýzy byla vybrána na základě dostupnosti pro jednotlivé země, podle vhodnosti dat pro věkovou kategorii 65 a více let a podle definic kvality života a indikátorů kvality života, které byly převzaty z publikace *Quality of life in Europe – facts and view* (Eurostat, 2015). Vstupní data jsou tak ve výsledku složena z patnácti proměnných, ukazatelů, které představují jednotlivé indikátory kvality života. Indikátory kvality života jsou blíže popsány v podkapitole 7.1.

6.1.2. EU-SILC 2018

Jak již bylo zmíněno v předešlé části, šetření EU-SILC, které se uskutečňuje ve státech EU povinně každý rok, probíhá povinně také v Česku. V Česku je šetření EU-SILC často označováno počeštěně Životní podmínky. Šetření EU-SILC je prováděno v Česku pod záštitou Českého statistického úřadu od roku 2005 (ČSÚ, 2019).

Šetření probíhá ve všech krajích Česka a jeho základní výběrovou jednotkou je byt. Výběrové jednotky, byty, jsou vybírány systematickým dvoustupňovým náhodným výběrem se čtyřletou rotací pro každý kraj zvlášť, tak, aby byla zastoupena velikost kraje úměrným počtem bytů. Prvním stupněm výběru je náhodný výběr sčítacích obvodů z registru sčítacích obvodů, z kterých je následně, v druhém stupni, vybráno 10 obydlých bytů. V případě malého počtu trvale obydlých bytů ve sčítacím obvodu (méně než 20) jsou spojeny 2 nebo 3 sčítací obvody v dané obci dohromady (ČSÚ, 2019a). Ve výsledku je pak rozsah celého výběru asi 0,25 % obydlých bytů v Česku (EU-SILC, 2018).

Samotné šetření probíhá v jednotlivých bytových domácnostech, které obvykle obývají vybraný byt. Šetření provádějí proškolení tazatelé, kteří zapisují odpovědi na dotazované otázky do elektronického formuláře (metoda CAPI – Computer Assisted Personal Interview) (ČSÚ, 2019; EU-SILC, 2018). Člen bytové domácnosti, který je tazatelem dotazován sděluje informace jak o sobě a jednotlivých členech domácnosti, tak i požadované informace o domácnosti jako celku. Životní podmínky jsou zjišťovány pomocí čtyřech různých dotazníků, které tazatel předkládá dotazovanému z bytové domácnosti. První dotazník (Příloha 1), označovaný jako SILC-A je zaměřen na informace o bytu a o lidech, kteří v daném bytě obvykle

bydlí. Druhý dotazník, SILC-B (Příloha 2), pokládá otázky zaměřené na hospodařící domácnost – finanční situace, vybavení domácnosti, vlastnictví bytu, informace o typu bydlení apod. Třetí dotazník, SILC-C, je vyplňován za každého člena domácnosti ve věku 16 a více let zvlášť (Příloha 3). Zjišťovány jsou údaje o vzdělání, zaměstnání, rodinném stavu, příjmu, materiálních podmínkách a zdraví. Poslední dotazník je označován jako modul. Ten bývá každé šetření věnován odlišnému tématu. V roce 2018, byl modulový dotazník EU-SILC zaměřen právě na otázky týkající se well-beingu (Příloha 4). Právě data z tohoto dotazníku jsou využita v druhé analytické části diplomové práce, která se věnuje detailní analýze kvality života seniorů na základě informací zjištěných tímto dotazníkem.

6.2. Metodika využitá v analytické části práce

Tato podkapitola je zaměřena na představení statistických metod, které byly aplikovány v rámci analytické části diplomové práce, konkrétně v kapitolách 7 a 8. Konkrétněji se jedná o shlukovou a faktorovou analýzu, které byly využity pro analýzu kvality života seniorů v Evropě, a binární logistickou regresi, která byla využita pro analýzu kvality života osob ve věku 65 a více let v Česku.

Vstupními daty za státy Evropy byly ukazatele, získané z databáze Eurostat, která byla představena výše. Ty vstupovaly nejprve jako proměnné do faktorové analýzy, která měla za úkol zredukovat jejich počet a nalézt mezi nimi podobnost. Výsledky faktorové analýzy v podobě faktorových skóre následně vstupovaly jako proměnné do analýzy shlukovací. Shlukovací analýza byla využita jako metoda na rozčlenění zemí Evropy do skupin na základě podobnosti jejich životních podmínek, které určují kvalitu života.

Pro analýzu kvality života seniorů v Česku byla primárním vstupem individuální anonymizovaná data z výsledků šetření EU-SILC 2018. Nejprve byla v kapitole 8 představena demografická struktura respondentů a vážený počet respondentů v Česku. V dalších částech této kapitoly jsou dokumentovány odpovědi respondentů na otázky týkající se jejich spokojenosti. Tyto odpovědi byly zpracovány, jak analýzou relativních četností (pomocí grafů), podle pohlaví, věkových kategorií, rodinného stavu a nejvyššího dosaženého vzdělání, tak následně i pomocí logistické regrese.

Všechny vícerozměrné statistické metody byly provedeny pomocí software SAS 9.4. Následně byly výsledky analýz získané pomocí procedur v SAS 9.4. upraveny pomocí programu Microsoft Excel. Statistické metody použité společně v diplomové práci nabídlý zjednodušující a zřetelný náhled na determinanty kvality života a samotnou aktuální úroveň kvality života seniorů v jednotlivých evropských státech a v Česku.

6.2.1. Faktorová analýza

Jednou ze statistických metod, která byla využita v diplomové práci je faktorová analýza. Jedná se o vícerozměrnou statistickou metodu, jejímž cílem je zjištění vztahů mezi proměnnými a redukce počtu proměnných. Proměnné faktorová analýza redukuje tak, že je nahrazuje blízkými faktory, podle toho, jak jednotlivé proměnné daný faktor popisuje, sytí (Meloun, Militký, 2004).

Metoda faktorové analýzy byla konkrétně využita v kapitole 8, která se zaměřovala na regionalizaci zemí Evropy na základě indikátorů kvality života seniorů (věk 65+) v jednotlivých státech. Právě faktorová analýza byla využita k nalezení podobnosti a redukcí množství indikátorů, které popisují jak ekonomickou situaci, sociální prostředí, tak i životní prostředí, ve kterém senioři žijí, proto, že dokáže najít jak závislost mezi jednotlivými proměnnými, tak i snížit jejich počet tím, že nahradí jednotlivé proměnné váženými faktory.

Výpočet faktorové analýzy byl proveden v softwaru SAS 9.4. Vstupních proměnných, indikátorů, které byly zařazeny do faktorové analýzy bylo celkem 15. Prvním krokem analýzy bylo zjištění míry korelace pomocí korelační matice mezi jednotlivými proměnnými. Vyšší korelace je pro faktorovou analýzu jedním z předpokladů, protože „určitá multikolinearita je mezi proměnnými ve faktorové analýze žádoucí“ (Meloun a Militký, 2004, str. 357). Celkově lze vhodnost faktorové analýzy posoudit pomocí Kaiser-Meyer-Olkinovy míry – KMO. „Ta vyjadřuje poměr naměřené a ideální, tedy maximální možné hodnoty“ (Košťál, 2013, str. 20). Míra KMO může dosahovat od hodnoty od 0 do 1, kdy při nejvyšší hodnotě 1 dosahují proměnné nejsilnějšího vztahu. Minimální hodnota KMO, při které je doporučeno pokračovat dále ve faktorové analýze je 0,6. KMO je počítáno jak pro jednotlivé proměnné samostatně, tak i pro všechny proměnné, které vstupují do modelu faktorové analýzy.

Po zjištění všech předpokladů faktorové analýzy následoval další krok – určení vhodného počtu faktorů. Pro stanovení počtu faktorů je možné využít Kaiserovo pravidlo. To říká, že faktor, který má vstoupit do faktorové analýzy musí mít vlastní číslo (Eigenvalue) větší než 1 a zároveň by měl vybraný počet faktorů popisovat proměnné v určité variabilitě (Košťál, 2013; Řehák, 2018). Při modelování faktorové analýzy je možné zvolit různé metody extrakce, které dále pomáhají určit vhodný počet faktorů a velikosti faktorových zátěží. Jednou z nejběžnějších metod extrakce je metoda hlavních komponent. Jejím principem je to, že vytváří nekolerované faktory, kdy maximum variability vysvětluje první z faktorů (hlavní komponenta) a nejmenší variabilitu naopak faktor poslední (Košťál, 2013). Po dokončení extrakce a získání počtu faktorů je následně možné zjištěné faktory rotovat. K rotaci faktorů, která napomáhá k lepší interpretaci výsledků, se používají různé metody. Nejčastěji používaná metoda je pravoúhlá rotace VARIMAX, která byla využita v této diplomové práci. Rotace má za cíl některé z výsledných faktorových zátěží u proměnných maximalizovat, jiné naopak co nejvíce minimalizovat. Struktura faktorových zátěží je po provedení rotace výrazně zjednodušená a lépe interpretovatelná, jelikož každá proměnná koreluje jen s jedním faktorem, u ostatních faktorů jsou její faktorové zátěže nízké (Košťál, 2013, str. 33; Meloun a Militký, 2004). Výstupem faktorové analýzy jsou nakonec transformované matice, matice faktorových zátěží a rotované matice faktorů. Zároveň díky využití softwaru SAS 9.4 při analýze jsou výsledky obohaceny o grafy rotovaných faktorových zátěží.

6.2.2. Shluková analýza

Druhá ze statistických metod využitých v této diplomové práci je shluková analýza. Jedná se o mnohorozměrnou statistickou analýzu, která má za cíl vyhledat podobnost objektů, které jsou definovány více proměnnými. Zároveň shluková analýza tyto objekty shlukuje do několika skupin, které jsou homogenní, tedy objekty v těchto skupinách jsou si vzájemně

podobné (Řehák, 2017). Shlukovou analýzu je vhodné využívat v případech, kdy o objektech víme, že mají tendenci skupiny vytvářet. Cílem shlukové analýzy je popis postupu seskupování objektů, zjednodušení dat a také zobrazení vztahů mezi jednotlivými objekty (Meloun a Militký, 2004).

Prvním krokem, který je nutné udělat před samotným výpočtem shlukové analýzy je výpočet vzdáleností, podobností, pro všechny páry objektů. Právě podobnost objektů je hlavním kritériem tvorby skupin v rámci shlukové analýzy. Tímto krokem získáme asociační matici, která zobrazuje vzdálenosti mezi objekty. Rozlišují se tři základní typy podobnosti objektů, které jsou měřeny pomocí různých metod. Při výběru této metody, „je nutné brát v úvahu metodu shlukování a charakter souboru dat“ (Janoušová et al., nedatováno). Mezi metody, které měří podobnost patří různé míry korelace, míry asociace a nejpoužívanějších míry vzdálenosti, kam spadá například euklidovská vzdálenost, či čtverec euklidovské vzdálenosti, který je poté základem Wardovy metody shlukování.

Druhým krokem je výběr a aplikace metody shlukování. Rozlišujeme různé způsoby shlukování – hierarchické a nehierarchické. Mezi hierarchické metody patří například Wardova metoda, která byla využita v této diplomové práci. Principem Wardovy metody je minimalizace rozptylu uvnitř skupin (Řehák 2017). Tato metoda má tendenci kombinovat shluky s malým počtem objektů, u kterých se snaží minimalizovat jejich heterogenitu (Meloun a Militký, 2004, str. 463). Mezi další hierarchické metody shlukování patří například metoda nejbližšího souseda, která je založena na principu vytváření skupin na základě nejmenší vzdálenosti mezi dvěma objekty. Opakem metody nejbližšího souseda je metoda nejvzdálenějšího souseda, kde je naopak kritérium vytváření shluku postaveno na maximální vzdálenosti mezi objekty. Další hierarchickou metodou shlukování je například centroidní metoda či metoda průměrné vzdálenosti (Meloun a Militký, 2004).

Dalším krokem analýzy shluků, je zobrazení výsledných zjištěných podobností objektů. Tento krok je možné provést u výstupů hierarchického shlukování pomocí vytvoření dendrogramu, tedy stromového diagramu. Dendrogram graficky znázorňuje právě výsledné hierarchické skupiny. Výsledný stromový diagram se může pro stejné objekty odlišovat podle toho, jaká metoda shlukování byla provedena (Meloun a Militký, 2004).

V kapitole 8 byla provedena shluková analýza na základě faktorových skóru, které byly zjištěny během faktorové analýzy. Vstupními daty shlukové analýzy byla nevážená faktorová skóre. Shluková analýza a následné zobrazení jejích výsledků v dendrogramu byly provedeny pomocí software SAS 9.4. Cílem bylo v tomto případě vytvořit regionalizaci Evropy na základě toho, jaké převažují v daných zemích indikátory kvality života seniorů. Prvním krokem byl výpočet vzdáleností, kdy byl využit čtverec Euklidovské vzdálenosti. Jako metoda shlukování byla následně použita výše zmíněná Wardova metoda.

Posledním krokem, který byl v rámci regionalizace kvality života seniorů v Evropě proveden, bylo určení počtu skupin zemí. Neexistuje jedna určitá metoda, na základě které je možné vybrat přesný počet shluků. Existují ale různá kritéria, která mají pomoci s výběrem optimálního počtu shluků, jako je pseudo F, Davies-Bouldinův index či R-kvadrát (Löster, 2017). Právě na bázi R-kvadrátu bylo zvoleno během shlukové analýzy jako optimální počet šest shluků. Jednotlivé shluky jsou popsány níže v analytické části práce v kapitole 7.

6.2.3. Logistická regrese

Logistická regrese je další z vícerozměrných statistických metod, jejímž cílem je predikce pravděpodobnosti určitého jevu. Z tohoto důvodu je logistická regrese využívána především v oblasti medicíny a epidemiologie, kdy byla například počítána pravděpodobnost výskytu srdečního onemocnění (vysvětlovaná proměnná) na základě charakteristik jako je kouření, věk, váha, tlak a genetické predispozice (vysvětlující proměnné) (Meloun a Militký, 2004).

Stejně jako u klasického lineárního regresního modelu je cílem logistické regrese nalézt co nejpřesnější a nejsmysluplnější model, který popisuje vztah mezi vysvětlovanou (závislou) a jednou nebo více vysvětlujícími (nezávislými) proměnnými (Řeháková, 2000). Logistická regrese se od klasické lineární regrese odlišuje tím, že logistická regrese využívá kategorickou vysvětlovanou proměnnou, která může být dále rozlišena na binární, ordinální či nominální. Zároveň logistická regrese nevyžaduje předpoklad normality, linearity a homogenity rozptylu (Meloun a Militký, 2004). Jelikož diplomová práce využívala data ze šetření EU-SILC 2018, která jsou kategorická, která nabývají dvou možných stavů přirozeného charakteru (spokojenost – nespokojenost), byla pro analýzu kvality života osob ve věku 65 a více let v různých oblastech života využita právě binární logistická regrese.

Prvním krokem logistické analýzy je vymezení proměnných. Z připravených vstupních dat je potřeba následně vybrat referenční kategorie regresního modelu. Ty jsou v logistickém regresním modelu doplněny regresním koeficientem v hodnotě 0. Tím následně při výpočtu regresního modelu posuzujeme vztah vysvětlujících proměnných právě k těmto referenčním proměnným (Meloun a Militký, 2004).

Dalším krokem regresní analýzy je zhodnocení věrohodnosti regresního modelu, které je prováděno pomocí různých informačních kritérií. Mezi nejčastěji používané patří Akaikeho informační kritérium (AIC), případně bayesovské Schwarzovo informační kritérium (SIC). Tyto kritéria slouží primárně k rozhodnutí, který z možných porovnávaných modelů je nejvhodnější použít k regresní analýze. Cílem každého modelu potom je dosáhnout co nejnižší hodnoty informačního kritéria (Flom, 2005). Ke zhodnocení výsledků modelu se využívá také Waldův chí-kvadrát. Ten je založen na Waldově testu, který je počítán poměrem odhadu koeficientu a odpovídající standardní chyby s chí-kvadrát rozdělením s r stupni volnosti (r = počet regresních koeficientů) (Jarkovský, nedatováno). „V případě že jsou proměnné kategorizované, má Waldova statistika o 1 stupeň volnosti méně, než je počet kategorií“ (Meloun a Militký 2004, str. 436). Ten testuje nulovou hypotézu, že koeficient nezávislé proměnné je roven nule, která je počítána pro jednotlivé odhady regresních koeficientů (Meloun a Militký, 2004).

Výsledkem binární logistické regrese je ukazatel poměr šancí (Exp(B) neboli Odds Ratio), který vyjadřuje míru asociace kategorie dané proměnné k referenční kategorii proměnné. Poměr šancí je vždy kladné číslo. V případě, kdy je poměr šancí menší než jedna, má kategorie dané proměnné nižší šanci než referenční kategorie dané proměnné. Pokud je naopak kategorie dané proměnné větší než 1, má vyšší šanci než referenční kategorie (Řeháková, 2000). Zároveň získáme pomocí regresního modelu také odhadované koeficienty regresní rovnice a průsečík rovnice, pomocí kterých je možné následně sestavit modelovou logistickou regresní rovnici.

Hodnoty poměru šancí jsou ve výsledcích uvedeny také pomocí intervalů spolehlivosti, které pomáhají určit spolehlivost odhadů (Meloun a Militký, 2004). S ověřením statistické významnosti

modelů, a především jednotlivých koeficientů a šancí vypočítaných v rámci analýzy, pak pomáhá signifikance, která zkoumá statistickou významnost na hladině významnosti α . Ta vyjadřuje pravděpodobnost, s jakou bude zamítnuta nulová hypotéza (Meloun a Militký, 2004).

V této práci byla jako závislá proměnná zvolena vždy jedna z otázek týkající se spokojenosti seniorů. Postupně tak byly analyzovány v jednotlivých modelech spokojenost s vlastním životem, spokojenost s finanční situací, spokojenost s množstvím a kvalitou volného času a spokojenost s osobními vztahy. Všechny tyto závislé proměnné nabývají ve vstupních datech hodnot od 0 do 10. Aby bylo jednodušší data analyzovat a aby bylo dosaženo minimálního počtu četností v jednotlivých kategoriích (minimálně v 80 % kategorií musí být četnosti vyšší než 5 (Hendl, 2006), byly data rozčleněna do dvou kategorií – spokojen, nespokojen (Tabulka 5). Jako vysvětlující proměnné pak byly použity pohlaví, věková kategorie (65–69, 70–74, 75–79, 80–84, 85+), rodinný stav respondentů (svobodný/á, ženatý/vdaná, rozvedený/á, ovdovělý/á) a nejvyšší dosažené vzdělání (základní, střední bez maturity, střední s maturitou, vysokoškolské). Kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání byly pro zjednodušení rozčleněny dle charakteristiky vzdělání a počtu respondentů z desíti vstupních kategorií do kategorií čtyř, které byly následně využity v rámci analýzy (Tabulka 4). Zároveň byla z analýzy vyčleněna kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání bez vzdělání, aby nedocházelo ke zkreslení výsledků vlivem malého počtu zastoupení respondentů v této kategorii (Tabulka 4).

Tabulka 4: *Přehled rozdělení kategorií nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů EU-SILC 2018 a jejich četnosti*

Vstupní kódování vzdělání	Vstupní kategorie vzdělání	Analyzované kategorie vzdělání	Četnosti		
			Muži	Ženy	Celkem
0*	nedokončeno	Bez vzdělání	-	2	2
1	1.stupeň základní školy	Základní	-	2	2
2	2. stupeň základní školy		149	716	865
3	střední bez maturity	Nižší střední	1004	969	1973
4	úplné střední	Úplné střední	635	959	1594
5	konzervatoř	Vysokoškolské	5	8	13
6	vyšší odborná škola		15	19	34
7	bakalářský stupeň VŠ		10	10	20
8	magisterský stupeň VŠ		289	199	488
9	doktorandské a vyšší vysokoškolské vzdělání		19	11	30

Poznámka: *v analýzách, ve kterých byly výsledky zpracovávány podle nejvyššího dosaženého vzdělání, byla vyřazena kategorie bez vzdělání

Zdroj: EU-SILC, 2018, vlastní zpracování

Tabulky s počty respondentů, podíly respondentů a s váženými počty respondentů a jejich demografická struktura jsou více představeny v podkapitole 8.1. Jako referenční kategorie byly zvoleny ženy, věková kategorie 65–69 let, úplné středoškolské vzdělání a ovdovělý/á. Samotné výsledky regresních modelů pro jednotlivé otázky týkající se subjektivního hodnocení spokojenosti, včetně jejich popisů a hodnocení věrohodnosti, jsou dostupné v 8.2.

Tabulka 5: Přehled rozdělení vstupních odpovědí na otázky týkající se spokojenosti seniorů v Česku do analyzovaných kategorií a jejich četnosti, EU-SILC, 2018

Vstupní škála spokojenosti	Analyzované kategorie		Četnosti			
	Relativní četnosti	Logistická regrese	Spokojenost se životem	Spokojenost s financemi	Spokojenost se vztahy	Spokojenost s volným časem
0	Nespokojen	Nespokojen	1088	1106	1072	1081
1	Spíše nespokojen		25	43	7	12
2			55	92	27	34
3			119	172	42	74
4			133	205	31	91
5	Průměrně spokojen	698	776	209	389	
6		413	483	146	235	
7		652	672	326	416	
8	Spíše spokojen	Spokojen	942	771	816	805
9			406	297	737	590
10	Zcela spokojen	447	374	1572	1203	
99*	Nedokáže posoudit*	Nedokáže posoudit*	43	30	36	91

Poznámka: *kategorie 99 – Nedokáže posoudit nebyla do analýzy relativních četností, ani do modelu logistické regrese zařazena

Zdroj: EU-SILC, 2018, vlastní zpracování

Kapitola 7

Analýza kvality života seniorů v Evropské unii

Cílem sedmé kapitoly je analyzovat kvalitu života seniorů v zemích Evropské unie. Kvalita života seniorů je zjišťována pomocí dat Eurostatu, která popisují různé oblasti života. Analýza probíhala na vzorku 32 evropských států, za která byla data popisující kvalitu života dostupná. Data kvality života jsou označena jako indikátory, které mají v různé míře vliv na kvalitu života seniorů. Přesné indikátory, které byly využity pro tuto analýzu jsou popsány v první části této kapitoly. Zároveň je v první podkapitole popsáno i to, proč byly pro analýzu kvality života seniorů v Evropě vybrány právě tyto indikátory.

V dalších částech kapitoly 7 byla provedena nejprve faktorová analýza a následně shluková analýza. Vstupem pro faktorovou analýzu byly ukazatele pro jednotlivé indikátory popsané v 7.1. Faktorová skóre zjištěná během faktorové analýzy byla následně využita pro shlukovou analýzu, jejímž cílem bylo kategorizovat země Evropy do makroregionů podle toho, jaké životní podmínky, na základě představených indikátorů, mají senioři v těchto zemích. Výsledky regionalizace evropských států podle kvality života seniorů jsou následně zobrazeny jak pomocí stromového diagramu, tak i pomocí kartogramu. Přesný postup, jak byly zpracovány jednotlivé analýzy využité v sedmé kapitole, je popsáno v kapitole 6, Metodika práce a zdroje dat.

7.1. Indikátory kvality života seniorů

Existují různé způsoby, jak je možné hodnotit kvalitu života. Ty byly popsány v teoretické části práce (kapitola 4). Jeden ze způsobů hodnocení kvality života a well-beingu svých obyvatel využívá i EU. Eurostat hodnotí kvalitu života obyvatel EU a dalších evropských států pomocí několika indikátorů, které jsou následně definovány různými sociálními, environmentálními a ekonomickými ukazateli (Eurostat, 2015).

Eurostat (Eurostat, 2015, str. 9) popisuje kvalitu života pomocí devíti indikátorů, které mají společně určovat celý životní prožitek člověka:

- materiální životní podmínky
- zdraví
- vzdělání
- produktivní nebo hlavní činnost
- vládní systém a dodržování základních lidských práv

- volný čas a společenské interakce
- životní podmínky
- ekonomické a fyzické zabezpečení
- celková spokojenost se životem.

Pokud jsou naplněny všechny zmíněné indikátory, člověk by se měl cítit spokojeně a žít kvalitní život, bez závislosti na věku, pohlaví a zemi, kde žije. Stejně tak by při naplnění všech těchto kategorií měli vést kvalitní a naplňující život právě i senioři. Podle Eurostat (2015, str. 9) nakonec všech devět indikátorů „popisuje široký koncept, který se snaží zachytit celou řadu faktorů, které jsou ovlivněny lidskou hodnotou a žitím, mimo klasický čistě materiální rámec života.“

Těchto devět indikátorů je možné analyzovat pomocí různých ukazatelů. Většina ukazatelů, které jsou využívány pro zjištění daných indikátorů jsou měřitelné objektivně – mediánový příjem, podíl osob neschopných čelit nenadálým finančním výdajům, podíl osob ohrožený materiální deprivací (Tabulka 6). Část ukazatelů ale využívá výsledků modulů EU-SILC, které byly zaměřeny na subjektivní hodnocení well-beingu (2013 a 2018) (Eurostat, 2015). Veškeré vstupní ukazatele pro analýzu kvality života byly získány z volně přístupných webových stránek databáze Eurostatu. Tato data jsou primárně z výsledků šetření EU-SILC (počet respondentů EU-SILC v jednotlivých evropských zemích je dostupný v příloze 5), případně ze šetření LFS či EHS (Tabulka 6) (Eurostat, nedatováno).

Pro potřeby analýzy byly vybrány jen některé z dostupných ukazatelů, které byly zároveň dostupné především pro studovanou věkovou kategorii 65 let. Přehled ukazatelů, které byly vybrány podle dostupnosti k analýze kvality života seniorů v zemích Evropy, je zobrazen v tabulce 6. Do analýzy vstupovalo celkem patnáct různých ukazatelů, které popisovaly sedm indikátorů kvality života (Příloha 6). První indikátor – Materiální životní podmínky – je definován třemi ukazateli – aktuální individuální spotřeba, podíl osob, které jsou neschopni čelit nenadálým finančním výdajům a mediánový příjem. Dalším z indikátorů, který byl analyzován, je zdraví. Indikátor zdraví popisují dva ukazatele – podíl osob, kteří hodnotí své zdraví jako velmi dobré nebo dobré (subjektivní ukazatel zdraví) a naděje dožití v 65 letech (objektivní ukazatel zdraví). Sebehodnocení vlastního zdravotního stavu, je, jak bylo popsáno výše, velmi důležitým vnitřním faktorem, který ovlivňuje pohled na kvalitu života lidí (Veenhoven, 2000). Indikátorem, který je definován jen jedním ukazatelem je produktivní nebo hlavní činnost. Tento indikátor je popisován ukazatelem podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let. Data pro tento ukazatel byla jako jediná z použitých ukazatelů zjišťována v rámci celoevropského šetření LFS (Tabulka 6). Dalšími analyzovanými ukazateli jsou podíl osob, který je v kontaktu s rodinou alespoň jednou týdně a podíl osob, který je v kontaktu s přáteli alespoň jednou týdně. Tyto dva ukazatele společně definují indikátor volný čas a společenská interakce. Indikátor životní podmínky je poté definován ukazateli podíl obyvatel, kteří jsou dotčeni hlukem od svých sousedů či z ulice a podíl obyvatel, kteří jsou vystaveni znečištění a dalším environmentálním problémům v oblasti bydliště (Tabulka 6). Stejně jako přírodní prostředí, má vliv na kvalitu života také prostředí sociální. Možnost socializace a bezpečnost jsou důležitým aspektem kvalitního života (Veenhoven, 2000). Sociální prostředí popisuje indikátor ekonomické a fyzické zabezpečení. Ten je definován následujícími ukazateli – podíl osob v materiální deprivaci, podíl osob, která mají koho požádat o pomoc, podíl osob ohrožený zločinností, násilím nebo vandalstvím v oblasti

bydliště (Příloha 6). Posledním indikátorem kvality života je celková spokojenost se životem. Právě indikátor „celková spokojenost se životem“ je primárně postaven na subjektivním hodnocení respondentů. Mezi dva ukazatele, kteří indikátor definují patří podíl respondentů, kteří se v posledních 4 týdnech cítili velmi často šťastní a ukazatel hodnocení spokojenosti s vlastním životem (Tabulka 6).

Tabulka 6: *Přehled ukazatelů pro jednotlivé indikátory, které byly využity během analýzy kvality života seniorů v evropských zemích, s roky sběru dat a zdroji dat*

Indikátor	Ukazatel	Zdroj dat	Rok sběru dat
Materiální životní podmínky	Aktuální individuální spotřeba (standard kupní síly na obyvatele při aktuálních cenách)	národní statistické úřady	2018
	Neschopnost čelit nenadálým finančním výdajům (podíl osob v %)	EU-SILC	2018
	Mediánový příjem (v Eurech)	EU-SILC a EHCP	2018
Zdraví	Hodnocení vlastního zdraví jako velmi dobré a dobré (podíl osob v %)	EU-SILC	2018
	Naděje dožití v 65 letech (roky)	národní statistické úřady	2018
Vzdělání	-	-	-
Produktivní nebo hlavní činnost	Podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let (podíl osob v %)	LFS	2018
Vládní systém a základní práva	-	-	-
Volný čas a společenské interakce	Kontakt s rodinou každý týden (podíl osob v %)	EU-SILC	2015
	Kontakt s přáteli každý týden (podíl osob v %)	EU-SILC	2015
Životní podmínky	Podíl obyvatel, kteří jsou dotčeni hlukem od svých sousedů či z ulice (v %)	EU-SILC	2018
	Znečištění a další environmentální problémy v prostředí bydliště (podíl osob v %)	EU-SILC	2018
Ekonomické a fyzické zabezpečení	Materiální deprivace (podíl osob v %)	EU-SILC	2018
	Podíl osob, které mají možnost požádat někoho o pomoc (v %)	EU-SILC	2015
	Zločinnost, násilí nebo vandalství v oblasti bydliště (podíl osob v %)	EU-SILC	2018
Celková spokojenost se životem	Podíl respondentů, kteří se v posledních 4 týdnech cítili velmi často šťastní (v %)	EU-SILC	2018
	Hodnocení spokojenosti s vlastním životem (škála 1–10)	EU-SILC	2018

Poznámky: - data nejsou dostupná za analyzované roky a věkovou kategorii 65 a více let

Zdroj: Eurostat (2015), Eurostat (2021), vlastní zpracování

7.2. Analýza indikátorů kvality života seniorů v Evropě

K analýze kvality života seniorů byla nejdříve využita faktorová analýza, konkrétně analýza hlavních komponent, do které vstupovaly jako proměnné všechny ukazatele kvality života za 32 evropských zemí představené v tabulce 6. Před určením relevantních faktorů a faktorových skóre byla zjištěna vhodnost ukazatelů pro popis proměnných. Vhodnost modelu byla analyzována pomocí KMO. Hodnota KMO vyšla pro analyzované ukazatele 0,77 (Příloha 7). Faktorovou analýzu tak bylo vhodné u zadaných indikátorů použít, jelikož je mezi proměnnými potvrzený existující vztah. Některé z proměnných dosahují v souvislosti s tím i nízkých hodnot KMO. Indikátor podíl osob, který je vystaven zločinnosti, násilí nebo vandalství v oblasti bydliště dosahuje KMO míry 0,32. Zbylé tři ukazatele, které dosahovali nízkých hodnot KMO – podíl osob, které jsou dotčeny hlukem od svých sousedů či z ulice, podíl osob, kteří se v oblasti bydliště potýkají se znečištěním a dalšími environmentálními problémy a podíl osob, které mají možnost požádat někoho o pomoc – dosahují hodnoty kolem 0,4 (Příloha 7). I přes nízké hodnoty KMO, podle kterých nejsou proměnné ideálními vstupy do faktorové analýzy, byly ukazatele do analýzy zahrnuty, z důvodu snahy zahrnout do faktorové analýzy co nejvíce dostupných ukazatelů, které definují kvalitu života seniorů. Faktorová analýza byla po tomto zjištění, že čtyři proměnné zcela s ostatními nekorelují, provedena pro ověření, zda nejsou výsledky výrazně ovlivněny, také bez těchto proměnných s nízkou korelací. Výsledky faktorové analýzy s vyšší hodnotou KMO, a především následné faktorové zátěže jsou dostupné v příloze 8.

Ve výsledku byly zjištěny tři faktory, které jsou různě zatíženy jednotlivými ukazateli kvality života (Tabulka 7). První faktor je možné označit jako faktor materiálních životních podmínek, zdraví a spokojenosti se životem. Primárně jsou ve faktoru číslo jedna zastoupeny ukazatele aktuální individuální spotřeby a hodnocení spokojenosti s vlastním životem. Oba tyto ukazatele mají faktorové zátěže u prvního faktoru vyšší než 0,9. Dále je faktor číslo jedna výrazně definován ukazateli – mediánový příjem, podíl respondentů, kteří se v posledních čtyřech týdnech cítili velmi často šťastní, hodnocení vlastního zdraví jako velmi dobré a dobré a naděje dožití v 65 letech. V prvním faktoru má zápornou vysokou faktorovou zátěž také neschopnost čelit nenadálým finančním výdajům a materiální deprivace.

Druhý faktor vzešlý z faktorové analýzy je možno označit jako faktor kvality životního prostředí a životních podmínek seniorů. Nejvyšší faktorové zátěže dosahují ukazatele – podíl obyvatel, kteří jsou dotčeni hlukem od svých sousedů či z ulice a podíl osob, kteří se v oblasti bydliště potýkají se znečištěním a dalšími environmentálními problémy. Oba tyto indikátory dosahují hodnot faktorových zátěží vyšších než 0,85.

Poslední, třetí faktor, je možné nejlépe popsat jako faktor sociálního statusu. Ten je nejvíce popisován ukazateli podíl osob, který je ohrožen zločinností, násilím nebo vandalstvím v oblasti bydliště (pozitivně, 0,72) a podíl osob, které mají možnost požádat někoho o pomoc (negativně 0,71).

Proměnná „podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let“ je z analyzovaných jediná, která není výrazně sycena ani jedním ze tří výsledných faktorů. Hodnota KMO statistiky a její korelace v rámci vstupní analýzy výrazně nevykazovaly odlišnost oproti jiným slabším proměnným, proto byla proměnná do analýzy zařazena (Příloha 7). Jelikož proměnná nejvíce sytí faktor druhý, je v analýze dále zahrnuta jako proměnná popisující právě tento faktor.

Tabulka 7: Výsledné faktorové zátěže ukazatelů kvality života, rotace VARIMAX

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Aktuální individuální spotřeba (standard kupní síly na obyvatele při aktuálních cenách)	0,9416	-0,0721	0,1021
Hodnocení spokojenosti s vlastním životem (škála 1–10)	0,9341	-0,0239	-0,1630
Mediánový příjem (v Eurech)	0,8924	-0,1828	0,0757
Podíl respondentů, kteří se v posledních 4 týdnech cítili velmi často šťastní (v %)	0,8902	0,0753	-0,1166
Hodnocení vlastního zdraví jako velmi dobré a dobré (podíl osob v %)	0,8863	-0,1472	0,1451
Naděje dožití v 65 letech (roky)	0,8021	0,1335	0,0294
Kontakt s rodinou každý týden (podíl osob v %)	0,7794	-0,3260	0,1989
Kontakt s přáteli každý týden (podíl osob v %)	0,7098	-0,3708	0,4251
Materiální deprivace (podíl osob v %)	-0,8560	-0,0427	0,3147
Neschopnost čelit nenadálým finančním výdajům (podíl osob v %)	-0,9156	-0,0792	0,0909
Podíl obyvatel, kteří jsou dotčeni hlukem od svých sousedů či z ulice (v %)	0,1666	0,9025	0,1107
Znečištění a další environmentální problémy v prostředí bydliště (podíl osob v %)	-0,0632	0,8557	0,0372
Podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let (podíl osob v %)	0,1772	-0,4739	-0,2834
Zločinnost, násilí nebo vandalství v oblasti bydliště (podíl osob v %)	-0,0918	0,3551	0,7228
Podíl osob, které mají možnost požádat někoho o pomoc (v %)	-0,0685	-0,0449	-0,7118

Poznámky: *hodnota KMO statistiky modelu = 0,7682, celková vysvětlená variabilita 75,33 %

**faktorová analýza byla provedena pro tyto státy – Belgie, Bulharsko, Chorvatsko, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Malta, Maďarsko, Nizozemsko, Norsko, Německo, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Velká Británie, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Česko, Řecko

Zdroj: Eurostat (2021), vlastní výpočty

Dalším krokem faktorové analýzy bylo vyčíslení faktorových skóre pro jednotlivé analyzované evropské státy. Tabulka s faktorovými skóre pro analyzované země Evropy je dostupná v příloze 12. Výsledná faktorová skóre byla následně využita dále pro shlukovou analýzu, která je popsána v následující podkapitole.

7.3. Rozdělení zemí Evropy do makroregionů dle faktorů kvality života seniorů

Dle faktorových skóre (Příloha 12) zjištěných v rámci faktorové analýzy ukazatelů kvality života seniorů zemí EU, bylo v dalším kroku provedeno rozdělení zemí do skupin, makroregionů¹. Toto rozdělení pomohlo v kategorizaci evropských zemí do několika skupin podle toho, jaká je v nich kvalita života seniorů na základě výše představených ukazatelů (Tabulka 6). Více o shlukové analýze je popsáno v kapitole 6 – Metodika práce a zdroje dat.

Vstupem shlukové analýzy evropských zemí z pohledu kvality života seniorů, byla faktorová skóre, která byla zjištěna v rámci faktorové analýzy. Zjištěná faktorové skóre třech faktorů nebyla před vstupem do shlukové analýzy vážena z důvodu zachování zjištěných obecných charakteristik faktorů, kdy první faktor definuje nejvíce socio-ekonomické podmínky, druhý faktor zobrazuje naopak přírodní prostředí a třetí sociální prostředí.

Z regionalizace zemí vyplynulo, že je možné rozdělit země do šesti skupin (Obrázek 2). Každý z makroregionů/skupin je složen z několika zemí. Do nejmenší skupiny byly přiřazeny dvě země, největší makroregion je naopak tvořen devíti státy. Šest výsledných makroregionů je pro lepší přehled zobrazeno na kartodiagramu na obrázku 3. Průměrná faktorová skóre evropských makroregionů jsou následně uvedena v tabulce 8, průměrné charakteristiky jednotlivých skupin jsou představeny v tabulce 9.

Tabulka 8: Přehled průměrů faktorových skóre makroregionů Evropy, 2018

Skupina*	Státy	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
1	Rakousko, Belgie, Nizozemsko, Francie, Lucembursko, Itálie, Velká Británie	0,763	0,321	1,079
2	Německo, Malta	0,471	2,428	-0,867
3	Island, Irsko, Švýcarsko, Dánsko, Švédsko, Norsko, Finsko	1,043	-1,067	-0,438
4	Lotyšsko, Srbsko, Bulharsko	-1,699	-0,498	1,255
5	Estonsko, Litva, Maďarsko, Chorvatsko	-1,018	-0,782	-0,537
6	Polsko, Česko, Slovensko, Slovinsko, Rumunsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko, Kypr	-0,490	0,554	-0,485

Poznámky: *výsledné skupiny shlukové analýzy; zobrazeny průměrné hodnoty faktorových skóre pro státy dané skupiny

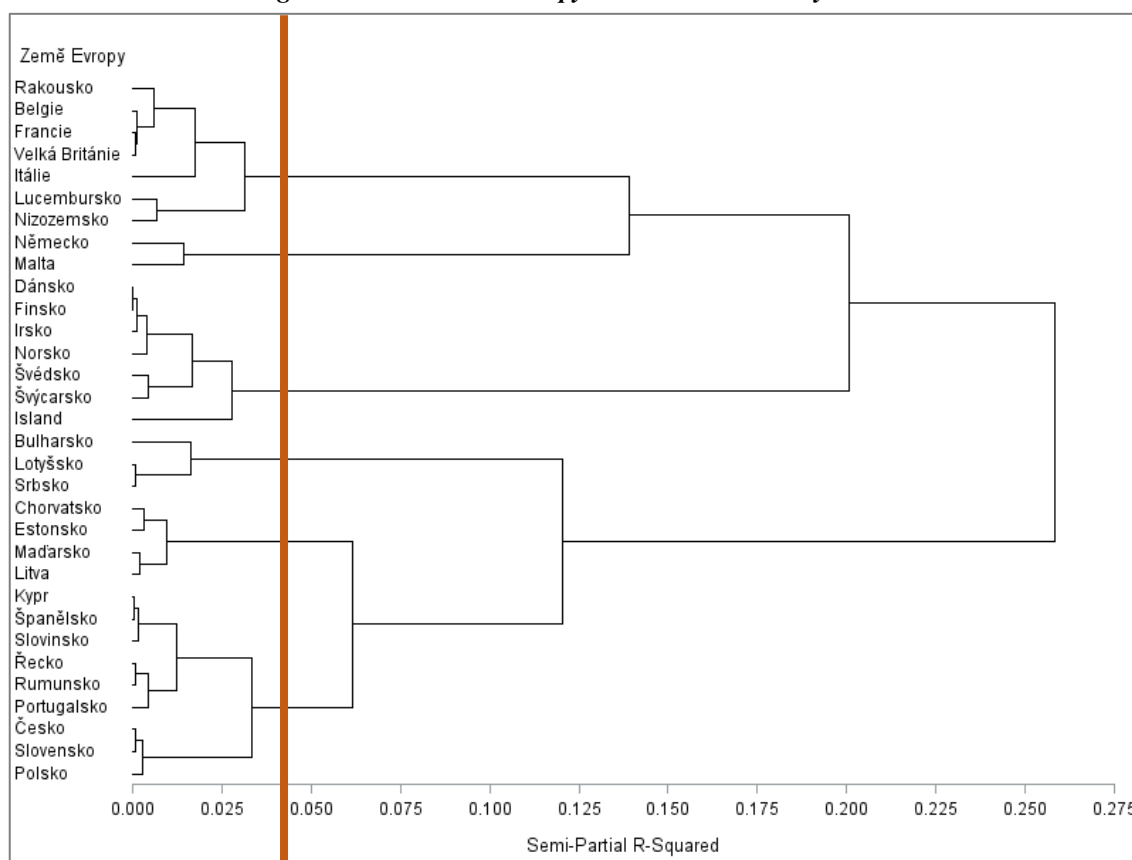
Zdroj: Eurostat (2021), vlastní zpracování

V prvním makroregionu jsou zařazeny Rakousko, Belgie, Francie, Velká Británie, Itálie, Lucembursko a Nizozemsko. Jedná se o vyspělé země Evropy, které se řadí či v minulosti řadily

¹ Jako makroregion se v tomto případě rozumí „oblast zahrnující území několika států nebo regionů, které spojuje jeden nebo více společných znaků či výzev“ (European Commission, 2009, str. 1)

k významným světovým ekonomikám a velmocím. Zároveň se jedná o státy, ve kterých je dnes velmi vysoká naděje dožití ve věku 65 let (Tabulka 9). Ve všech těchto zemích je naděje dožití při narození pro obě pohlaví vyšší než 80 let (Eurostat, 2021). Státy prvního makroregionu lze označit jako státy s velmi dobrými materiálními podmínkami pro život, velmi dobrým zdravotním stavem obyvatel a s velmi dobrou spokojeností se životem. Zároveň ale tyto země nemají nejlepší prostředí pro život ať již z pohledu znečištění a hluku, tak i z pohledu sociálního prostředí (Tabulka 8). Tato skutečnost může být ovlivněna tím, že se jedná o země s relativně vysokou mírou urbanizace a s vysokou hustotou zalidnění, kdy Belgie, Velká Británie, Francie, Nizozemsko a Lucembursko mají jedny z nejvyšších měr urbanizace v Evropě (UN Population Division, 2019).

Obrázek 2: Dendrogram rozdělení zemí Evropy dle indikátorů kvality života seniorů



Poznámky: zpracování v software SAS 9.4, využita Wardova metoda, čtvercová Euklidovská vzdálenost, k výpočtu použita nevážená faktorová skóre třech faktorů

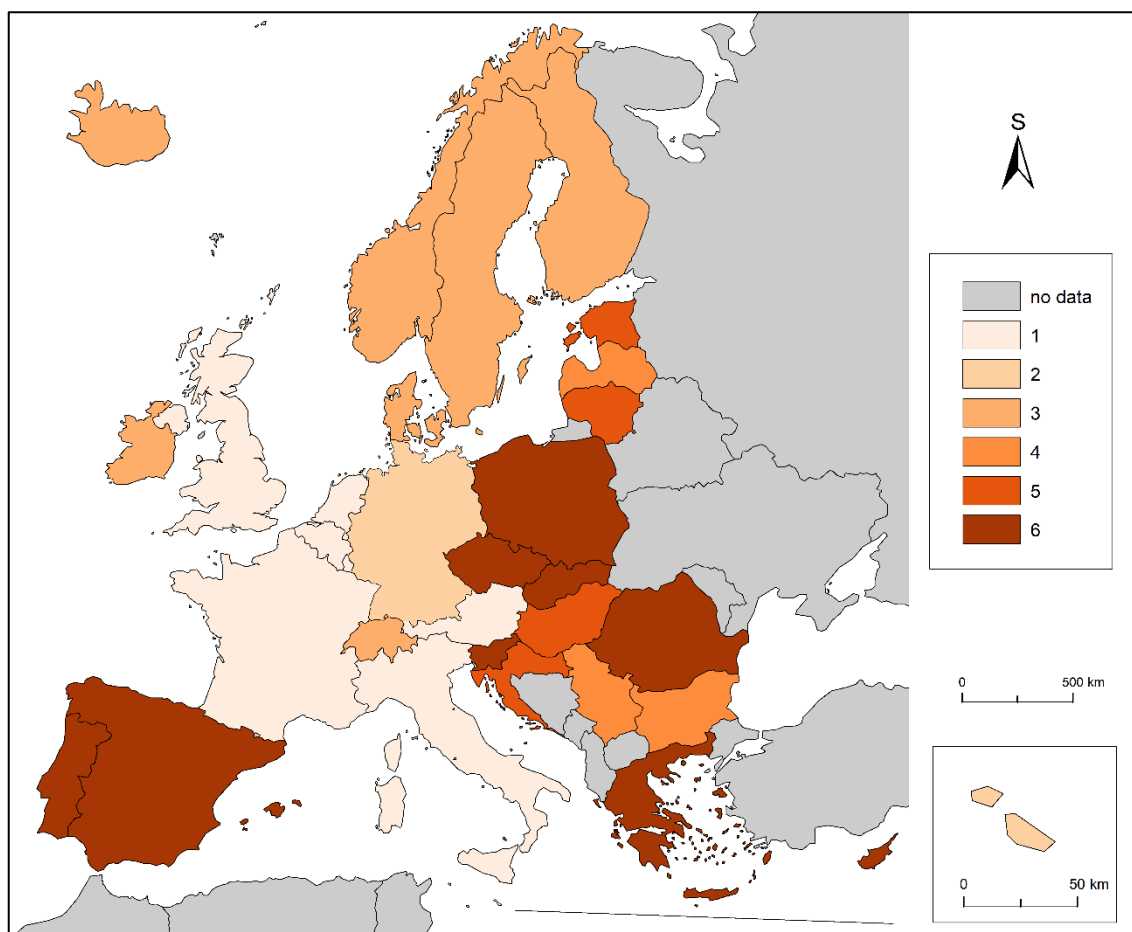
Zdroj: Eurostat (2021), vlastní výpočty

Druhá skupina zemí Evropy, do které spadá Malta a Německo, může být popsána jako skupina zemí s relativně vysokým ekonomickým a zdravotním kapitálem, u kterých je ale první faktor s dobrými materiálními podmínkami a dobrým zdravotním stavem obyvatel sycen méně než u prvního makroregionu (Tabulka 8). Zároveň můžeme u těchto zemí pozorovat horší stav životního prostředí, obyvatelé jsou tedy možná častěji vystavováni hluku, znečištění či dalším environmentálním problémům stejně jako u první skupiny. Druhá skupina ale naopak více vyniká v sociálním prostředí, které je k seniorům podle zjištěných výsledků přívětivější (Tabulka 9).

Další, třetí makroregion, je tvořen převážně zeměmi Severní Evropy, Švýcarskem a Irskem. Jedná se o státy, které jsou ekonomicky i sociálně velmi vyspělé. Jedná se o velmi časté

průkopníky různé sociální politiky, a také o státy, které dbají na rovnost pohlaví. Zároveň jsou to státy s převažujícím sociálně demokratickým welfare režimem – se silnou, státem řízenou sociální politikou (Esping-Andersen, 1990). Do třetího makroregionu spadají země – Dánsko, Finsko, Irsko, Norsko, Švédsko, Švýcarsko a Island (Obrázek 3). Ve všech zemích třetí skupiny je vysoká hodnota skóre prvního faktoru (Příloha 12) – jedná se o země s vysokou materiální, zdravotní i životní zajištěností obyvatel. Průměrné faktorové skóre prvního faktoru dosahuje u tohoto makroregionu nejvyšší hodnoty – 1,043 (Tabulka 8). Zároveň dosahují všechny státy třetí skupiny velmi vysoké hodnoty druhého faktorového skóre, což značí, že jsou v těchto zemích velmi dobré přírodní podmínky. Dle výsledků zobrazených v tabulce 8, jsou ve státech Severní Evropy, Švýcarsku a Irsku velmi dobré také sociální podmínky. Jediné odlišnosti ve výsledcích dosahují Švédsko a Švýcarsko, jejichž faktorová skóre u třetího faktoru jsou mírně nižší než skóre u ostatních zemí tohoto shluku (Příloha 12).

Obrázek 3: Rozdělení zemí Evropy do makroregionů na základě hodnocení kvality života seniorů, 2018



Poznámky: zpracováno v systému ArcMap 10.8; Makroregiony – 1 – Rakousko, Belgie, Nizozemsko, Francie, Lucembursko, Itálie, Velká Británie; 2 – Německo, Malta; 3 – Island, Irsko, Švýcarsko, Dánsko, Švédsko, Norsko, Finsko; 4 – Lotyšsko, Srbsko, Bulharsko; 5 – Estonsko, Litva, Maďarsko, Chorvatsko; 6 – Polsko, Česko, Slovensko, Slovinsko, Rumunsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko, Kypr

Zdroj: Eurostat (2021), Eurostat a GISCO (2019), vlastní zpracování

Čtvrtá skupina, tvořená Bulharskem, Lotyšskem a Srbskem, se dá označit jako makroregion postkomunistických zemí, které nemají tak rozvinutou ekonomiku a sociální systém jako jiné analyzované státy a od zbytku postkomunistických států se odlišují výrazně horším výsledkem

faktoru sociálního prostředí. Zároveň se jedná o země, které mají nižší hodnotu naděje dožití v 65 letech než ostatní státy (Tabulka 9) (Eurostat, 2020c). Hodnoty průměrného faktorového skóre těchto zemí u prvního faktoru jsou nejnižší ze všech studovaných zemí EU (Tabulka 8). V těchto zemích tedy nemá seniorská populace ideální ekonomické podmínky a zároveň není zcela spokojena se svým životem a zdravotním stavem. Přesto je v zemích čtvrtého shluku dle výsledků vhodné environmentální prostředí s nižší mírou hluku a znečištění než například v první skupině. Zároveň se lidé ve čtvrtém makroregionu potýkají s kriminalitou, případně žijí v horších sociálních podmínkách a mají méně kvalitních sociálních kontaktů, které by seniorům v případě potřeby mohli být nápomocny.

Další, pátá skupina, je definována Chorvatskem, Estonskem, Maďarskem a Litvou. Stejně jako u čtvrtého makroregionu se jedná o země, které můžeme označit jako postkomunistické. Můžeme u nich pozorovat nižší hodnoty faktorového skóre u faktoru definujícího ekonomické zabezpečení a hodnocení vlastního zdravotního stavu a spokojenosti (Tabulka 8). Jde o státy, které mají nižší naději dožití v 65 letech než státy západní Evropy (Tabulka 9), zároveň jde ale o státy, které mají rozvinutější ekonomiku než země čtvrté skupiny. Nízké hodnoty faktorového skóre dosahuje pátá skupina také u druhého faktoru – přírodního prostředí, ve kterém senioři žijí (Tabulka 8). Sociální prostředí je naopak podle výsledků analýzy v těchto zemích pro seniory velmi přívětivé. Dá se očekávat, že se bude jednat jak o země bezpečné, tak i o země s rozšířenou rodinnou podporou, se silnou tradicí rodiny.

Poslední, šestý, makroregion tvoří Kypr, Španělsko, Slovinsko, Řecko, Rumunsko, Portugalsko, Česko, Slovensko a Polsko, tedy jak země Jižní Evropy, tak i Střední Evropy. Jedná se z velké části o země postkomunistické a o země, které výrazně zasáhla ekonomická krize v roce 2008. Země šesté skupiny nepatří k nejbohatším zemím v Evropě (Tabulka 9). Tomu odpovídají nižší hodnoty prvního faktoru (Tabulka 8). Podle výsledků lze ale usuzovat, že jsou místní senioři alespoň částečně spokojeni jak se svým zdravím, tak i se svým životem. Zároveň nemají země šestého shluku nejlepší životní prostředí, většina zemí má ale naopak velmi příznivé podmínky sociální. Ty mohou být dány zachovanými místními kulturními tradicemi, které jsou si u částí těchto zemí velmi podobné.

Tabulka 9: Přehled průměrů vybraných ukazatelů kvality života seniorů v makroregionech Evropy zjištěných v rámci shlukové analýzy, 2018

Skupina*	Státy	Naděje dožití v 65 letech (roky)	Podíl osob s pocitem nebezpečí v oblasti bydliště (%)	Podíl osob žijící blízko přírodního znečištění (%)	Podíl osob hodnotící své zdraví jako velmi dobré a dobré (%)	Spokojenost se životem (1–10)	HDP na hlavu (Euro)	Podíl osob ohrožených materiální deprivací (%)
1	Rakousko, Belgie, Nizozemsko, Francie, Lucembursko, Itálie, Velká Británie	21	25,4	13	49,6	7,5	46 899	2,3
2	Německo, Malta	20	20,9	26,1	40,4	7,4	33 210	2,7
3	Island, Irsko, Švýcarsko, Dánsko, Švédsko, Norsko, Finsko	21	12,3	7,2	60,7	8,1	59 134	0,7
4	Lotyšsko, Srbsko, Bulharsko	16	29,8	12,6	16,9	5,3	10 123	20,7
5	Estonsko, Litva, Maďarsko, Chorvatsko	18	8,4	8,7	16,8	6	15 350	9
6	Polsko, Česko, Slovensko, Slovinsko, Rumunsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko, Kypr	19	18,9	12,7	30,1	6,7	18 772	7,1

Poznámky: *výsledné skupiny shlukové analýzy; zobrazeny průměrné hodnoty ukazatelů pro státy dané skupiny

Zdroj: Eurostat (2021), vlastní zpracování

Kapitola 8

Kvalita života seniorů v Česku podle výsledků modulu well-being šetření EU-SILC 2018

Osmá kapitola se soustředí na analýzu výsledků výběrového šetření Životní podmínky, které proběhlo v Česku v roce 2018. Cílem kapitoly je popsat na základě zjištěných dat, jaká je kvalita života seniorů v České republice a jestli je závislá na pohlaví, věku, vzdělání či rodinném stavu seniora. Analýza kvality života seniorů v Česku je konkrétně zpracována na základě výsledků modulové části dotazníku EU-SILC, která se právě v roce 2018 dotazovala na well-being respondentů. Více o šetření, dotazníku, jeho částech a postupu, jak byla vytvořena kategorizace dat a zpracovaná analýza bylo popsáno v kapitole 6 – Metodika práce a zdroje dat.

V této kapitole je představena samotná struktura respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65 a více let. Dále je popsán počet, váhy a podíl respondentů podle pohlaví a věkových kategorií, podle rodinného stavu a nejvyššího dosaženého vzdělání. Druhá část kapitoly je věnována postupné analýze otázek, které se týkají obecné spokojenosti respondentů – jak jsou senioři spokojeni se svým životem, financemi, vztahy se svými blízkými a s využitím jejich volného času. Právě takovéto odpovědi poskytují osobní pohled respondentů přímo na jejich životní situaci. Otázky spokojenosti jsou analyzovány postupně. Nejprve byla vždy provedena analýza relativních četností spokojenosti seniorů dle pohlaví a věkové kategorie. Dále byly relativní četnosti spokojenosti seniorů v Česku analyzovány podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání. Nakonec byly relativní četnosti spokojenosti seniorů analyzována ještě podle kategorií rodinného stavu a pohlaví. V závěru byly odpovědi na každou otázku týkající se spokojenosti seniorů analyzovány pomocí logistické regrese.

8.1. Struktura respondentů EU-SILC 2018 65letých a starších

Jak bylo představeno výše, šetření EU-SILC zjišťuje informace o bytech, bytových domácnostech a osobách starších 16 let v nich bydlících. V této diplomové práci, je analýza zaměřena konkrétně na osoby ve věku 65 a více let. Proto byl z dat získaných během šetření vybrán jen studovaný vzorek seniorů (65+), který byl dále samostatně analyzován.

Celkově se šetření EU-SILC 2018 zúčastnilo 18 944 respondentů, z toho 5 021 respondentů bylo ve věku 65 a více let, tj. 26,5 % respondentů. Konkrétněji se jednalo o 2 126 mužů

a o 2 895 žen ve věku 65 a více let, kteří se zúčastnili šetření EU-SILC v Česku (Tabulka 10). Nejvíce byli zastoupeni respondenti ve věkové kategorii 65-69 let. S rostoucím věkem se podíl respondentů u obou pohlaví zmenšoval.

Tabulka 10: *Počet, podíl a vážený počet respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ let, dle pohlaví a věkových kategorií*

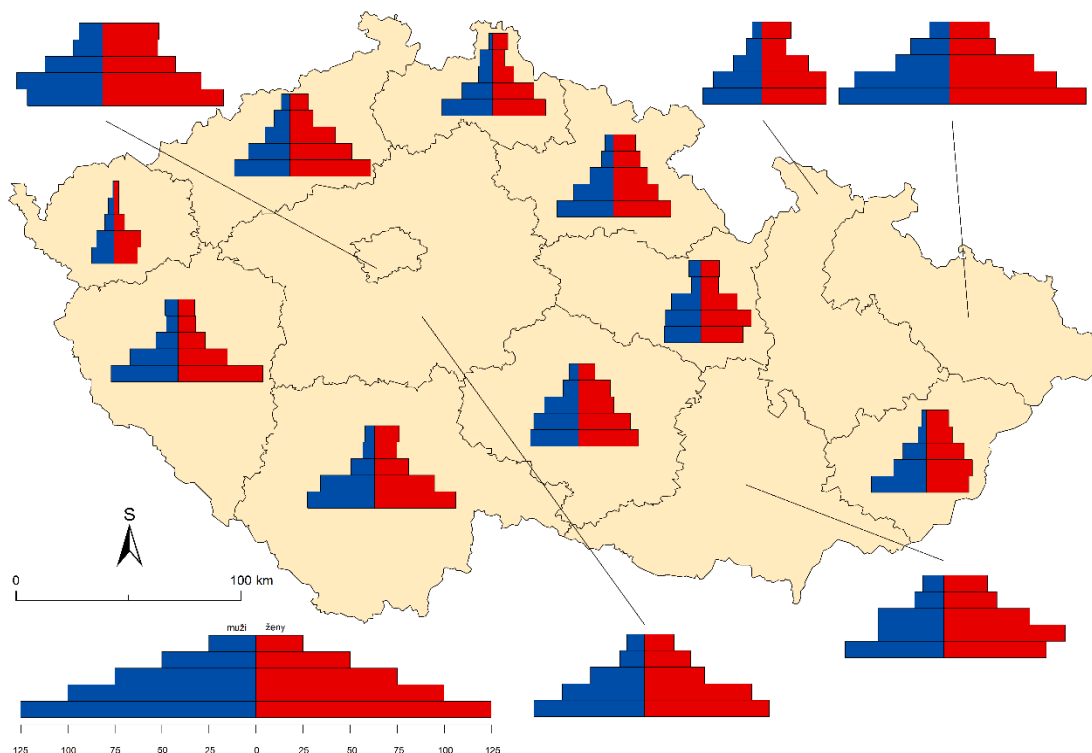
	Muži			Ženy		
	Počet respondentů	Vážený počet respondentů*	Podíl respondentů	Počet respondentů	Vážený počet respondentů*	Podíl respondentů
65–69	776	329 478	36,5 %	914	360 755	31,6 %
70–74	614	243 125	28,9 %	792	310 323	27,4 %
75–79	395	153 533	18,6 %	538	207 729	18,6 %
80–84	204	79 289	9,6 %	346	131 198	12,0 %
85+	137	53 654	6,4 %	305	118 461	10,5 %
Celkem	2126	859 078	100 %	2895	1 128 466	100 %

Poznámka: *váženo přepočítacím koeficientem pro přepočet výsledků z výběru na celý soubor v populaci z EU-SILC 2018

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní úprava.

Jak bylo zmíněno v metodice, v náhodném výběru je v rámci šetření Životní podmínky vybírán počet respondentů a sčítacích obvodů v přímém úměru k velikosti krajů. Stejný poměr je zachován také v případě respondentů ve věku 65 a více let (Obrázek 4). V krajích s nejnižším počtem obyvatel tak bylo vybráno méně respondentů než v krajích s vyšším počtem obyvatel. Zároveň bylo při výběru zachováno ve všech krajích relativně vhodně zastoupení respondentů dle pohlaví a jednotlivých věkových kategorií, což je viditelné na zobrazených věkových pyramidách (Obrázek 4).

Obrázek 4: Počet respondentů Životních podmínek 2018 ve věku 65+ let podle pohlaví, věkové kategorie v jednotlivých krajích Česka



Poznámky: zpracováno v programu ArcMap 10.8

Zdroj: ArcData Praha, ČÚZK (2016), EU-SILC (2018), vlastní úprava

Dotazování v rámci šetření EU-SILC uváděli také svůj rodinný stav. Respondenty ve věku 65+ let je tak možné klasifikovat do čtyř skupin dle rodinného stavu (Tabulka 11) – svobodní/svobodné, ženatí/vdané, rozvedení/rozvedené a ovdovělí/ovdovělé.

Jelikož jsou v rámci souboru anonymizovaných dat za jednotlivce z EU-SILC 2018 dostupné také věky, můžeme respondenty rozdělit do několika věkových kategorií – 65–69, 70–74, 75–79, 80–84 a 85 a více let. Při rozdělení do těchto dvou skupin převažovalo nejvíce respondentů, kteří byli v průběhu šetření v manželství a ve věkové kategorii 65–69 let. Poměr ovdovělých k celkovému počtu respondentů v dané věkové kategorii, jak mužů, tak i žen, byl s rostoucím věkem respondentů vyšší. U žen ve věkových kategoriích 80–84 let a 85 a více let ovdovělé ženy zcela převažují – 67,05 % u věkové kategorie 80–84 let a 80,33 % u 85+ let (Tabulka 11).

Tabulka 11: Počet respondentů Životních podmínek 2018 ve věku 65 a více let dle rodinného stavu

			65–69	70–74	75–79	80–84	85+	Celkem
Muži	Počet respondentů	Svobodní	40	25	5	3	2	75
		Ženatí	602	473	310	136	89	1610
		Rozvedení	84	55	22	9	3	173
		Ovdovělí	50	61	58	56	43	268
	Vážený počet respondentů*	Svobodní	17 123	9 979	1 877	1 199	764	30 942
		Ženatí	250 638	183 118	118 407	52 206	32 914	637 283
		Rozvedení	38 827	22 986	8 997	3 686	1 250	75 746
		Ovdovělí	22 889	27 043	24 251	22 198	18 727	115 107
	Podíl respondentů (%)	Svobodní	1,9	1,2	0,2	0,1	0,1	3,5
		Ženatí	28,3	22,2	14,6	6,4	4,2	75,7
		Rozvedení	4,0	2,6	1,0	0,4	0,2	8,2
		Ovdovělí	2,4	2,9	2,7	2,6	2,0	12,6
Ženy	Počet respondentů	Svobodné	17	14	10	6	7	54
		Vdané	557	428	198	87	29	1299
		Rozvedené	137	100	43	21	24	325
		Ovdovělé	203	250	287	232	245	1217
	Vážený počet respondentů*	Svobodné	6 090	5 448	3 426	2 294	2 640	19 899
		Vdané	217 741	165 031	74 447	32 837	10 414	500 472
		Rozvedené	56 424	41 002	18 177	8 833	10 375	134 812
		Ovdovělé	80 500	98 841	111 678	87 233	95 031	473 283
	Podíl respondentů (%)	Svobodné	0,6	0,5	0,3	0,2	0,2	1,9
		Vdané	19,2	14,8	6,8	3,0	1,0	44,9
		Rozvedené	4,7	3,5	1,5	0,7	0,8	11,2
		Ovdovělé	7,0	8,6	9,9	8,0	8,5	42,0

Poznámka: *váženo přepočítacím koeficientem pro přepočet výsledků z výběru na celý soubor v populaci z EU-SILC 2018

**podíl respondentů z celkového počtu mužů a žen ve věku 65+ let

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní úprava

Další kategorizaci respondentů ve věku 65 a více let je možné udělat podle nejvyššího dosaženého vzdělání (Tabulka 12). V tomto případě převažovali respondenti s nižším středním a úplným středním vzděláním, tedy s dokončenou maturitou. U mužů převažuje podíl respondentů s nižším středním vzděláním (47,2 %), jako nejvyšším dosaženým vzděláním, u žen je naopak nejvyšší podíl žen s úplným středním vzděláním (33,5 %). Zároveň je v případě žen výrazněji zastoupen ve všech věcích podíl respondentů se základním vzděláním. Postup, jakým byly vytvořeny čtyři kategorie vzdělání, které byly použity v rámci analýzy kvality života seniorů v Česku je popsán v metodice v tabulce 4.

Tabulka 12: Počet respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65 a více let dle nejvyššího dosaženého vzdělání

			65–69	70–74	75–79	80–84	85+	Celkem
Muži	Počet respondentů	Základní	46	32	42	15	14	149
		Nižší střední	401	294	163	91	55	1004
		Úplné střední	212	194	118	67	44	635
		Vysokoškolské	117	94	72	31	24	338
	Vážený počet respondentů*	Základní	20 797	12 755	16 319	6 095	5 141	61 107
		Nižší střední	172 643	116 762	62 302	33 106	22 501	407 316
		Úplné střední	85 787	75 404	46 831	28 248	16 569	252 839
		Vysokoškolské	50 250	38 204	28 079	11 839	9 443	137 816
	Podíl respondentů (%)	Základní	2,2	1,5	2,0	0,7	0,7	7,0
		Nižší střední	18,9	13,8	7,7	4,3	2,6	47,2
		Úplné střední	10,0	9,1	5,6	3,2	2,1	29,9
		Vysokoškolské	5,5	4,4	3,4	1,5	1,1	15,9
Ženy	Počet respondentů	Základní	156	168	163	114	117	718
		Nižší střední	333	266	147	121	102	969
		Úplné střední	346	278	186	83	66	959
		Vysokoškolské	78	80	41	28	20	247
	Vážený počet respondentů*	Základní	62 495	62 836	61 553	41 900	45 103	273 889
		Nižší střední	132 510	104 729	58 147	47 060	39 775	382 221
		Úplné střední	134 617	110 481	71 225	31 028	25 844	373 196
		Vysokoškolské	30 835	32 276	16 497	11 208	7 739	98 555
	Podíl respondentů (%)	Základní	5,4	5,8	5,6	3,9	4,0	24,8
		Nižší střední	11,5	9,2	5,1	4,2	3,5	33,5
		Úplné střední	12,0	9,6	6,4	2,9	2,4	33,2
		Vysokoškolské	2,7	2,8	1,4	1,0	0,7	8,5

Poznámky: *U dvou respondentů, žen, nebylo nejvyšší dosažené vzdělání uvedeno, byly proto vynechány z analýzy podle nejvyššího dosaženého vzdělání (0,07 % respondentů žen)

** váženo pře počítacím koeficientem pro přepočítání výsledků z výběru na celý soubor v populaci z EU-SILC 2018

***podíl respondentů z celkového počtu mužů a žen ve věku 65+ let

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní úprava

Celkově jsou data získána z šetření EU-SILC na základě výpočtu vah dle všech představených proměnných výrazně nevyčleněná od základního souboru (celková populace osob ve věku 65 a více let v Česku). V následujících analýzách, ve kterých slouží jako vstupní data počty respondentů dle pohlaví, věkových skupin, rodinného stavu a nejvyššího dosaženého vzdělání tak nejsou nutné obavy, že by struktura respondentů neodpovídala reálné populaci. Tyto vážené počty respondentů byly následně využity i v rámci logistické regrese, která byla provedena v 8.2.

8.2. Spokojenost seniorů v Česku

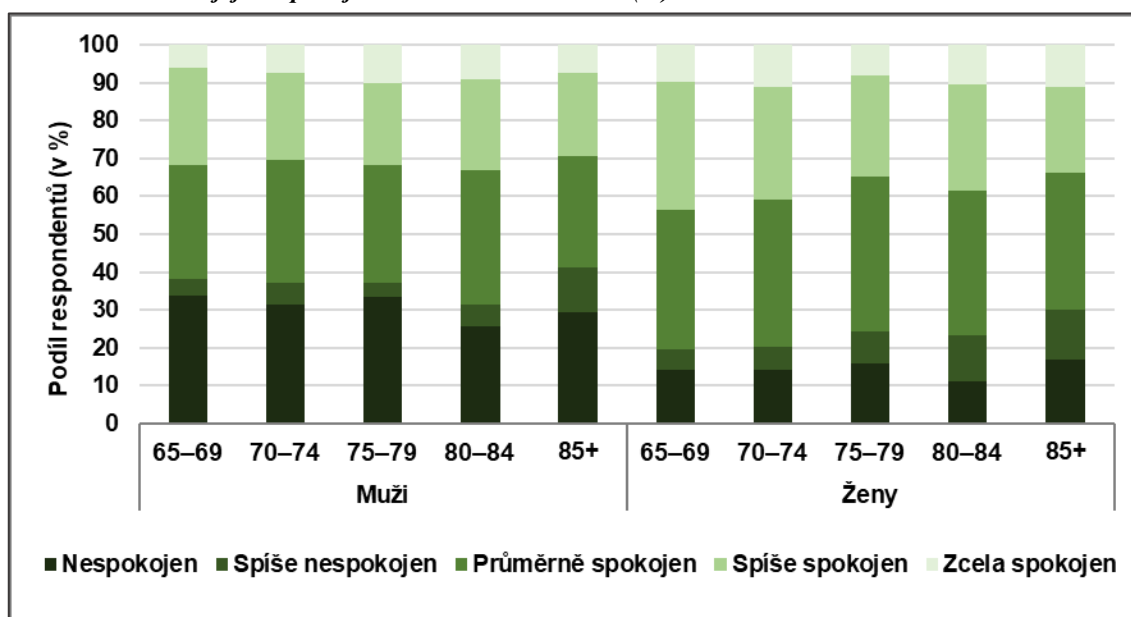
Právě výsledky EU-SILC 2018 představené výše byly využity v rámci analýzy spokojenosti seniorů v Česku. V tomto a obdobných šetřeních (modul well-being EU-SILC, SHARE), bývá velmi často využívaná metoda sebehodnocení vlastního života. Sebehodnocení se může týkat jak spokojenosti, tak například i pocitů, nějaké aktuální životní situace apod. Tato šetření tak poskytují výzkumníkům pohled na well-being a s ním spojenou kvalitu života z jiného pohledu než ukazatele, které jsou zaměřeny více na objektivní kvalitu života, jako je například HDP, sociální a životní prostředí, či naděje dožití (CDC 2018; WHO 1997; Čepelka 2019). Více o sebehodnocení vlastního života a kvalitě života, je popsáno výše v teoretické části práce v kapitole 4.

Analýza spokojenosti seniorů v Česku v této části práce vychází z otázky, která byla položena respondentům v rámci modulu well-being šetření EU-SILC, jak jsou respondenti celkově spokojeni s... Vyplnit pak následně měli respondenti svou spokojenost v několika oblastech – život, finance, práce, volný čas a osobní vztahy. Nakonec byly analyzovány čtyři z těchto pěti oblastí. Vynechána byla oblast spokojenosti s prací. Jelikož je analýza zaměřena na osoby ve věku 65 a více let, kteří jsou velmi často již ve starobním důchodu, byla většina odpovědí na tuto otázku označena v dostupném datovém souboru jako „nedokáže posoudit“ či „netýká se“. Zbylé čtyři oblasti byly podrobeny jednotlivě analýze relativních četností dle pohlaví, věkových kategorií, rodinného stavu a nejvyššího dosaženého vzdělání seniorů, a následně i analýze pomocí binární logistické regrese. Výsledky analýz jsou představeny v nadcházejících podkapitolách, postupně, po jednotlivých oblastech života seniorů – spokojenost se životem, spokojenost s finanční situací, spokojenost s volným časem, spokojenost s osobními vztahy.

8.2.1. Spokojenost seniorů s vlastním životem v Česku

První ze skupiny otázek týkající se well-beingu se dotazuje respondentů na to, jak jsou v současnosti spokojeni celkově se svým životem. Z výsledků vyplývá, že se, co se týče sebehodnocení spokojenosti se životem, od sebe výrazně odlišuje rozložení podílů odpovědí mužů a žen mezi kategorie spokojenosti (Graf 2). Muži se cítili nespokojeni ve více případech než ženy. U mužů se podíl respondentů, kteří se cítí nespokojeni s vlastním životem, pohybuje u všech věkových kategorií kolem 30 %, přičemž se nespokojenost s rostoucím věkem mírně snižuje. Ženy naopak dle výsledků cítily nespokojenost s vlastním životem méně. Nespokojenost cítilo asi 15 % respondentek ve věku 65 a více let. Zároveň ale z dat vyplývá, že se na rozdíl u mužů nespokojenost žen se svým vlastním životem s rostoucím věkem mírně zvyšuje. Přesto ale přetrvává větší podíl žen, které se cítí spíše a zcela spokojeny se svým životem, než žen, které jsou se svým životem nespokojené nebo spíše nespokojené.

Graf 2: Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s vlastním životem (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vaším životem. Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

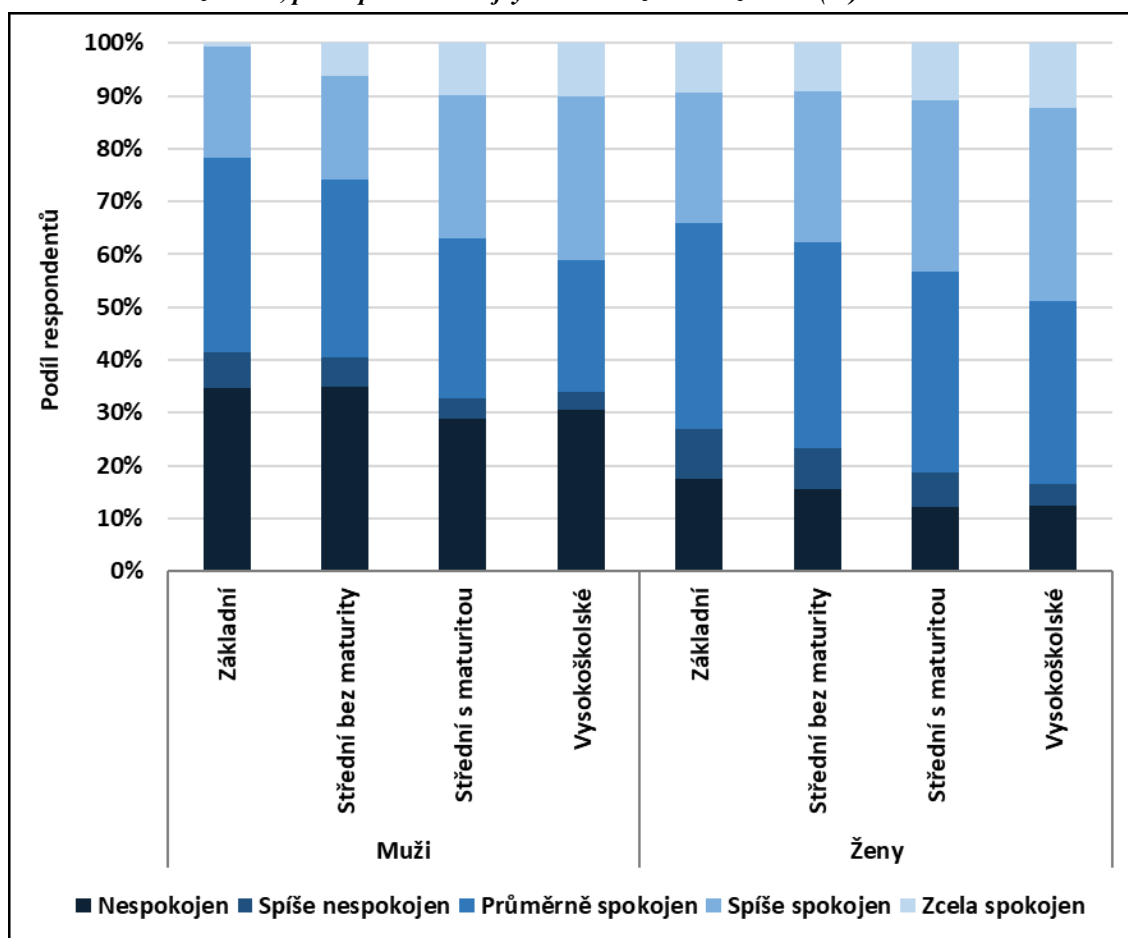
**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

**0,86 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Relativní četnosti odpovědí seniorů ve věku 65 a více let byly dále analyzovány podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů. V tomto případě je možné také pozorovat rozdíl v zastoupení četností mezi muži a ženami (Graf 3). Muži jsou zcela a spíše nespokojeni ve všech kategoriích nejvyššího dosaženého vzdělání až téměř ve 30 % případů. Ženy jsou oproti tomu spokojenější než muži, zcela spokojeno a spíše spokojeno je ve všech kategoriích vzdělání v průměru 39 % žen. Zároveň je možné z analýzy relativních četností rozpoznat, že sebehodnocení spokojenosti se životem je výrazně ovlivněno nejvyšším dosaženým vzděláním seniorů. Podíl seniorů, kteří jsou spokojeni se životem tak roste s rostoucím vzděláním respondentů. Spolu s tím se také snižuje procentuální zastoupení respondentů, kteří jsou nespokojeni nebo spíše nespokojeni se svým vlastním životem (Graf 3).

Graf 3: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s vlastním životem, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vaším životem. Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

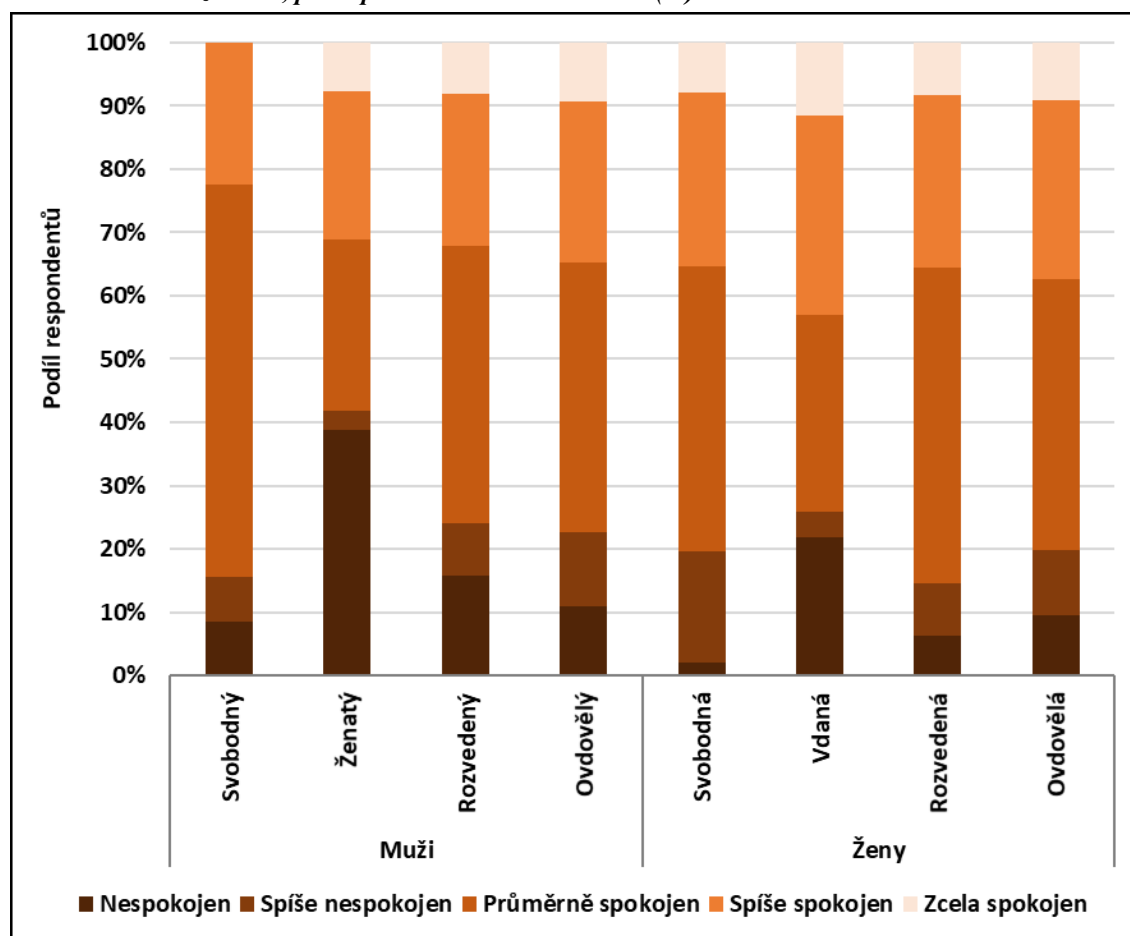
**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,86 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Dále byly analyzované relativní četnosti spokojenosti s vlastním životem seniorů podle jejich pohlaví a rodinného stavu. Při tomto srovnání podílů relativních četností není výrazný rozdíl mezi muži a ženami, mimo jednu kategorii rodinného stavu a to ženatý/vdaná (Graf 4). Právě kategorie, kdy jsou senioři v manželství se od ostatních možných rodinných stavů výrazně odlišuje. U mužů v tomto případě výrazně převažuje podíl se svým životem zcela nespokojených mužů – 39 %. V případě žen je nespokojenost s vlastním životem taktéž nejvyšší v kategorii vdaná. Podíl žen ve věku 65 a více let, které tuto odpověď zvolily je ale téměř o polovinu nižší než v případě mužů – 22 %. Žádný z respondentů v případě svobodných mužů nevedl, že je zcela spokojený. U ostatních kategorií rodinných stavů se podíl respondentů, kteří jsou se svým životem zcela spokojeni pohyboval kolem 10 % (Graf 4).

Graf 4: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s vlastním životem, podle pohlaví a rodinného stavu (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vaším životem. Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,86 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Dále byly výsledné odpovědi na otázku týkající se celkové spokojenosti respondentů analyzované pomocí logistické regrese, která byla představena výše v kapitole 6. Cílem analýzy bylo komplexně posoudit jak jednotlivé charakteristiky, jako je pohlaví, věková kategorie, rodinný stav a nejvyšší dosažené vzdělání, ovlivňují odpovědi na otázku spokojenost s vlastním životem a senioři z jaké kategorie zmíněných charakteristik mají vyšší či nižší šanci že budou spokojeni se svým životem.

Jako vysvětlovaná proměnná v tomto regresním modelu vystupuje spokojenost s vlastním životem ve dvou kategoriích – spokojen, nespokojen (kategorizace odpovědí je zobrazena v tabulce 5). Referenčními kategoriemi tohoto regresního modelu, tedy kategoriemi, ke kterým se vztahuje následná interpretace výsledků, jsou ženy, věková kategorie 65–69 let, rodinný stav – ovdovělá a nejvyšší dosažené vzdělání – úplné střední.

V tabulce 13 jsou představeny výstupy regresní analýzy spokojenosti seniorů s vlastním životem. Podle výsledků mají vyšší pravděpodobnost, že budou spokojeny se svým životem spíše ženy než muži, rozdíl v tomto případě ale není tak vysoký jako u jiných analyzovaných otázek týkajících se spokojenosti seniorů. Mezi věkovými kategoriemi není podle výsledků výrazný

rozdíl. Větší šanci být spokojeni se svým životem mají nižší věkové kategorie. Věková kategorie 80–84 let není signifikantní na 5 % hladině alfa. V případě rodinného stavu jsou spokojeni se svým životem s větší šancí ovdovělí než ti respondenti, kteří žijí se svým partnerem. Výjimkou jsou svobodní senioři, kteří mají 1,17krát vyšší šanci oproti ovdovělým, že budou spokojeni. S výrazně vyšší šancí (1,3krát) jsou spokojenější senioři, kteří mají vysokoškolské vzdělání, oproti zbytku seniorů s nižším nejvyšším dosaženým vzděláním (Tabulka 13).

Tabulka 13: Odhadované poměry šancí a parametrů spokojenosti s vlastním životem dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018

	Odhad parametru	Standardní chyba	Waldova Chí-kvadrát statistika	Poměr šancí	95% Interval Spolehlivosti		Sig.
Průsečík	0,331	0,003	11 808,85	-	-	-	0,00*
Pohlaví							
Muži vs Ženy	-0,217	0,002	17 992,10	0,648	0,644	0,652	0,00*
Věková skupina							
70–74 vs 65–69	0,156	0,003	3 061,24	0,928	0,921	0,935	0,00*
75–79 vs 65–69	-0,058	0,003	330,05	0,750	0,743	0,756	0,00*
80–84 vs 65–69	-0,007	0,004	3,25	0,789	0,781	0,797	0,07
85+ vs 65–69	-0,321	0,004	5 431,74	0,576	0,570	0,583	0,00*
Rodinný stav							
Svobodný/á vs Ovdovělý/á	0,263	0,007	1 249,12	1,165	1,142	1,189	0,00*
Ženatý/vdaná vs Ovdovělý/á	-0,219	0,003	4 807,54	0,719	0,714	0,724	0,00*
Rozvedený/á vs Ovdovělý/á	-0,154	0,004	1 293,04	0,768	0,759	0,776	0,00*
Nejvyšší dosažené vzdělání							
Nižší střední vs Úplné střední	-0,178	0,002	5 662,20	0,716	0,711	0,721	0,00*
Vysokoškolské vs Úplné střední	0,428	0,004	14 129,56	1,312	1,299	1,326	0,00*
Základní vs Úplné střední	-0,406	0,003	16 508,31	0,570	0,565	0,575	0,00*

Poznámky: Závislá proměnná je spokojenost s vlastním životem (spokojen vs nespokojen) – odpověď respondentů na otázku CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vaším životem. Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a). – modelována je odpověď „spokojen“ s vlastním životem

* hodnoty signifikantní na 5% hladině významnosti

**kategorizace odpovědí na otázku spokojenosti je popsána v tabulce 5

***0,86 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy

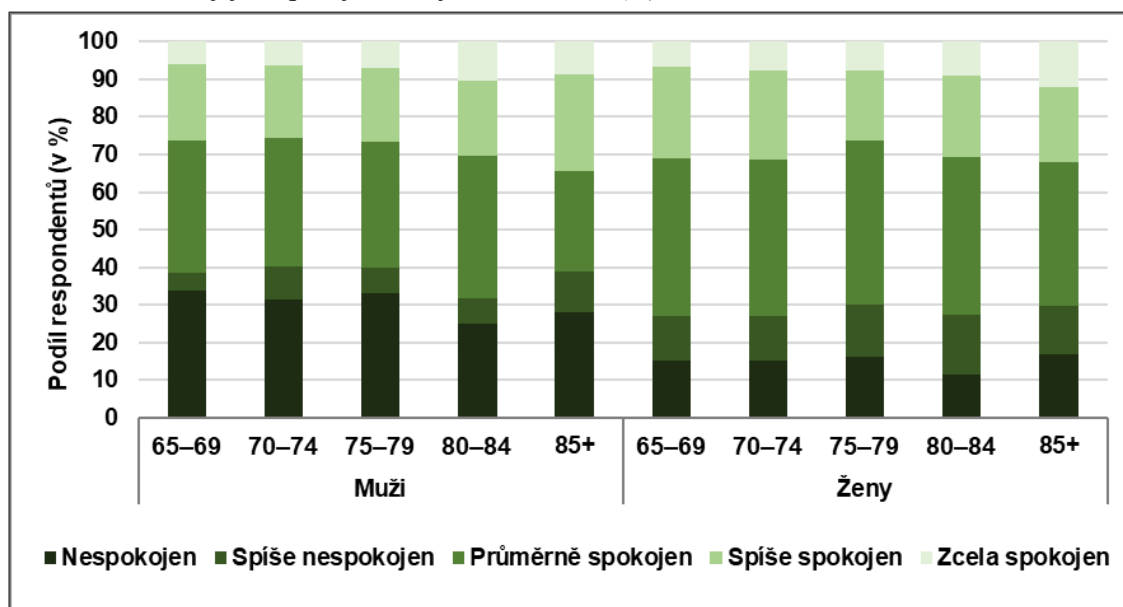
****hodnota AIC = 2 645 315, celkový Waldův Chí-kvadrát test je signifikantní na 5 % hladině významnosti

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

8.2.2. Spokojenost seniorů v Česku s finanční situací

V rámci dotazníku EU-SILC 2018, jeho části „well-being“ byla respondentům pokládána také otázka, týkající se jejich spokojenosti s jejich finanční situací. V tomto případě není v podílu zastoupených odpovědí seniorů tak výrazný rozdíl mezi muži a ženami. Rozdíl je především v kategorii nespokojen, kdy tuto odpověď vybírali více muži – „nespokojen“ nebo „spíše nespokojen“ s finanční situací se cítí téměř 40 % mužů ve všech věkových kategoriích mimo věk 80–84 let, kde se nespokojeně cítí dle výsledků asi jen 31,8 % mužů (Graf 5). Ženy oproti tomu označily spokojenost se svou finanční situací nejčastěji jako průměrnou – v průměru ve všech věkových kategoriích asi 42 % žen. Dalších 30 % žen ve věku 65 a více let je se svou finanční situací spíše nebo zcela spokojeno. Nespokojena je tak s finanční situací jen asi 1/5 dotázaných žen.

Graf 5: Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s finanční situací (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CMI1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s finanční situací Vaší domácnosti (příjmy, úspory, schopnost splácet půjčky, nečekané výdaje). Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,60 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy

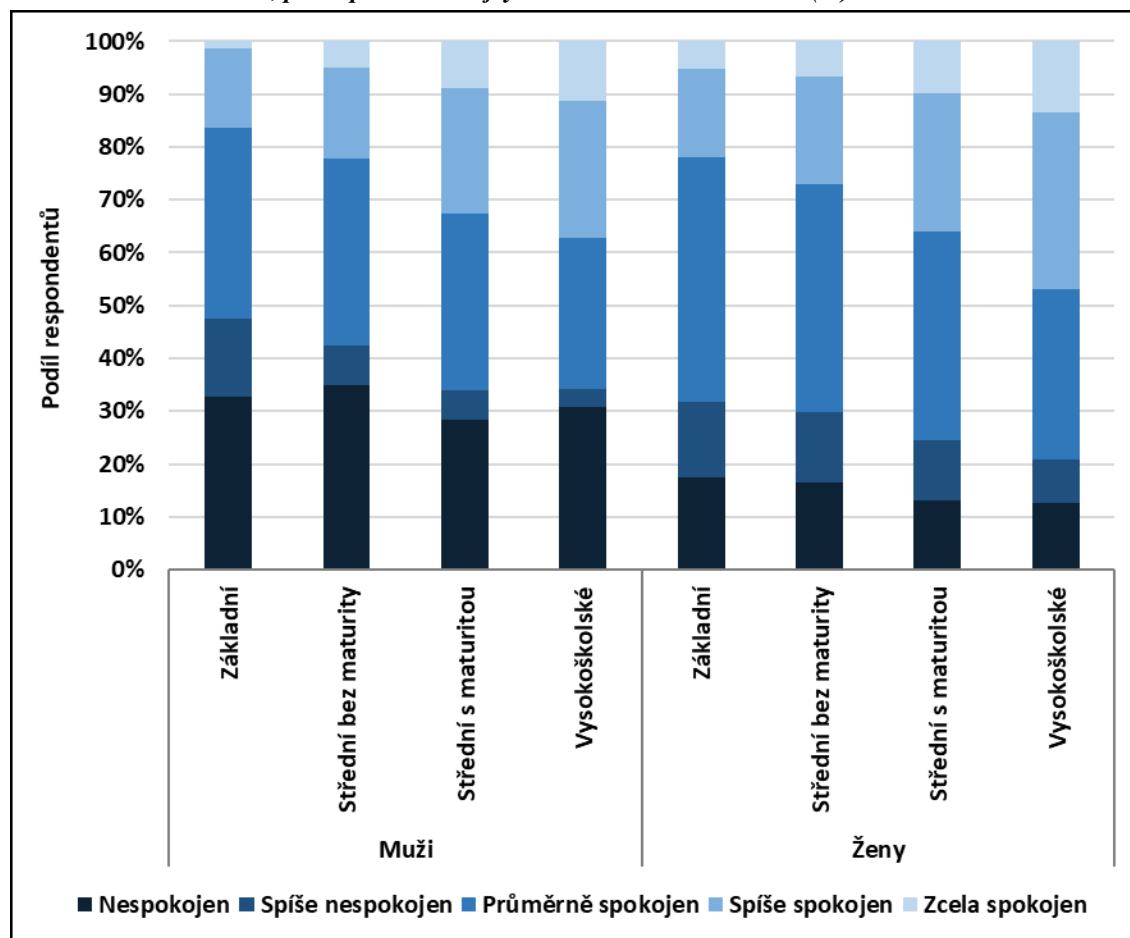
Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Z pohledu spokojenosti s finanční situací podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání, jsou více nespokojeni muži oproti ženám (Graf 6). Zároveň s vyšším dosaženým vzděláním roste spokojenost s vlastní finanční situací. U vysokoškolsky vzdělaných seniorů je tak spíše spokojena nebo zcela spokojena téměř polovina žen a 38 % mužů. U respondentů se základním vzděláním převažuje více nespokojenost (muži – 32 %), či průměrná spokojenost (ženy – 48 %).

Vysvětlením vysoké nespokojenosti s finanční situací může být to, že muži s vysokoškolským vzděláním mívají v produktivním věku v průměru o asi 38 % (ČSÚ, 2020) vyšší měsíční plat než muži se středním vzděláním. Tím na muže s vyšším vzděláním může výrazněji dopadnout snížení měsíčního příjmu se začátkem pobírání starobního důchodu. Naopak ženy s vysokoškolským

vzděláním tento rozdíl nemusí zasáhnout stejně výrazně jako muže, jelikož ženy mají v produktivním věku v průměru o 20 % nižší měsíční plat než muži (ČSÚ, 2020). Přejít mezi příjmy v zaměstnání a starobním důchodem pro ně nemusí být tak výrazný.

Graf 6: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s finanční situací, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s finanční situací Vaší domácnosti (příjmy, úspory, schopnost splácet půjčky, nečekané výdaje). Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

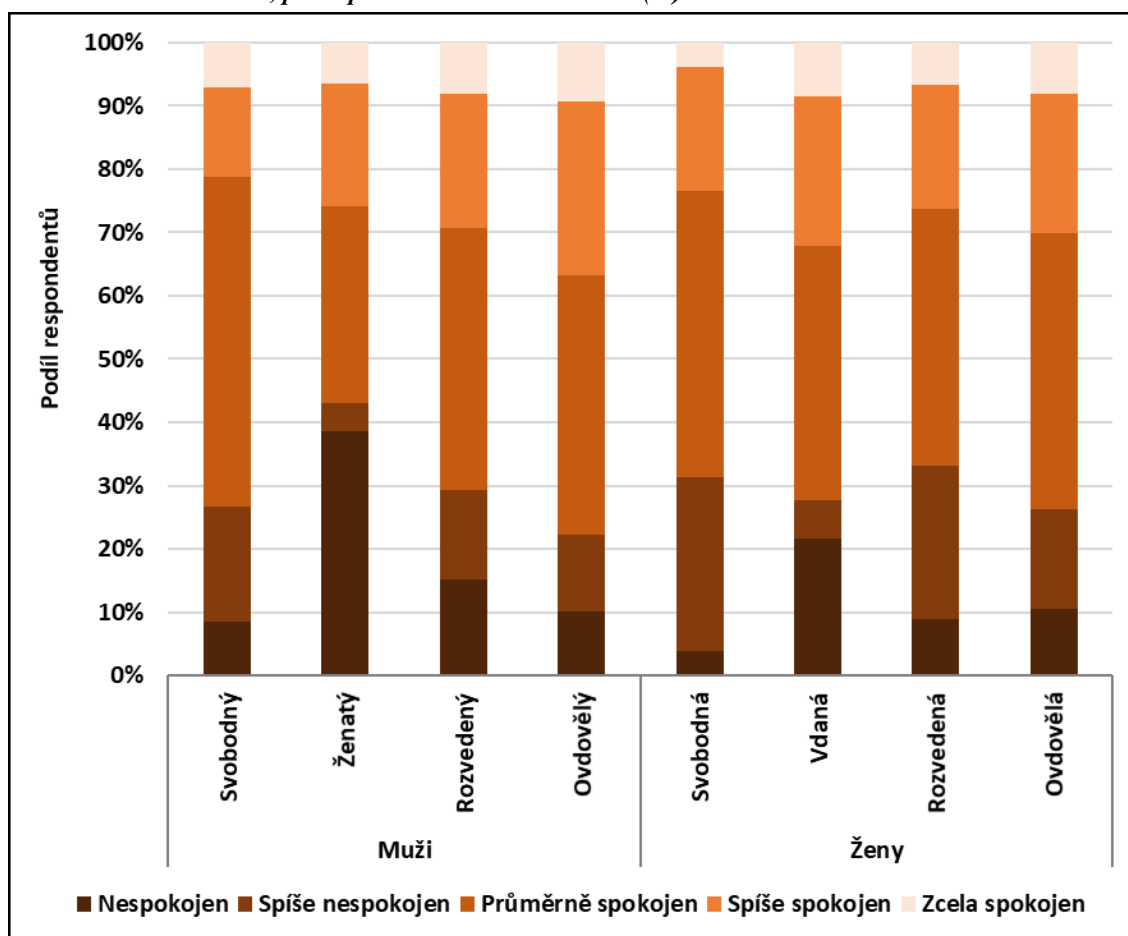
**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,60 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Z pohledu spokojenosti s vlastní finanční situací podle rodinného stavu není výrazný rozdíl mezi pohlavími (Graf 7). Rozdíl ale existuje mezi jednotlivými kategoriemi nejvyššího dosaženého vzdělání. Výrazně diferenciované jsou v tomto případě kategorie mužů a žen v manželském svazku. Zcela nespokojeno je 39 % ženatých mužů. Zcela nespokojených žen je méně než mužů – 22 %. Velká část seniorů poté označuje svoji spokojenost s finanční situací jako průměrnou. Zcela spokojeno nebo spíše spokojeno je následně kolem 20–30 % osob ve věku 65 a více let ve všech kategoriích rodinného stavu mimo ovdovělé muže. U nich je podíl zcela spokojených, a především spíše spokojených téměř 40 %.

Graf 7: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s finanční situací, podle pohlaví a rodinného stavu (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s finanční situací Vaší domácnosti (příjmy, úspory, schopnost splácet půjčky, nečekané výdaje). Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,60 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Otázka týkající se spokojenosti seniorů s jejich finanční situací byla analyzována také pomocí binární logistické regrese. Závislou proměnnou, kterou měla za cíl analýza zhodnotit byly právě dvě kategorie odpovědí na tuto otázku – spokojen, nespokojen. Vysvětlující proměnné byly stejné jako v případě analýzy celkové životní spokojenosti, stejně tak jako referenční kategorie: pohlaví – ženy, věková kategorie – 65–69 let, rodinný stav – ovdovělý/á, nejvyšší dosažené vzdělání – úplné střední.

Pomocí regresního modelu bylo zjištěno, že ženy mají větší šanci, že budou spokojené se svou finanční situací, oproti mužům (Tabulka 14). Mimo věkovou kategorii 75–79 let, která má podle výsledků 1,04krát vyšší šanci na spokojenost s finanční situací než referenční věková kategorie 65–69 let, bylo zjištěno, že s rostoucím věkem seniorů klesá šance, že budou senioři spokojeni s finanční situací. Pokud se zaměříme na výsledky podle rodinného stavu, nižší šanci, že budou spokojeni se svou finanční situací, mají oproti ovdovělým seniorům senioři v manželství. Ještě nižší šanci, že budou spokojeni se svou finanční situací pak mají oproti ovdovělým svobodní a rozvedení ve věku 65 a více let. Výrazný rozdíl je možné pozorovat u porovnání podle nejvyššího dosaženého vzdělání, kdy senioři s vysokoškolským vzděláním mají výraznější šanci,

že budou spokojeni se svou finanční situací než lidé se základním či středním vzděláním bez maturity oproti úplnému střednímu vzdělání (Tabulka 14).

Tabulka 14: Odhadované poměry šancí a parametrů spokojenosti s finanční situací dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018

	Odhad parametru	Standardní chyba	Waldova Chí-kvadrát statistika	Poměr šancí	95% Interval Spolehlivosti		Sig.
Průsečík	0,0114	0,006	14,98	-	-	-	0,00*
Pohlaví							
Muži vs Ženy	-0,129	0,003	6 513,50	0,773	0,768	0,777	0,00*
Věková skupina							
70–74 vs 65–69	0,062	0,006	495,17	0,962	0,955	0,969	0,00*
75–79 vs 65–69	-0,147	0,006	2 164,73	0,781	0,774	0,787	0,00*
80–84 vs 65–69	0,141	0,006	1 323,98	1,042	1,031	1,053	0,00*
85+ vs 65–69	-0,156	0,007	1 299,81	0,774	0,765	0,783	0,00*
Rodinný stav							
Svobodný/á vs Ovdovělý/á	-0,059	0,010	67,77	0,746	0,732	0,761	0,00*
Ženatý/vdaná vs Ovdovělý/á	0,021	0,004	46,87	0,808	0,802	0,814	0,00*
Rozvedený/á vs Ovdovělý/á	-0,197	0,005	2 213,98	0,650	0,643	0,657	0,00*
Nejvyšší dosažené vzdělání							
Nižší střední vs Úplné střední	-0,223	0,003	9 145,49	0,664	0,659	0,668	0,00*
Vysokoškolské vs Úplné střední	0,446	0,005	16 266,30	1,296	1,283	1,309	0,00*
Základní vs Úplné střední	-0,410	0,005	17 062,88	0,550	0,546	0,555	0,00*

Poznámky: Závislá proměnná je spokojenost s finanční situací (spokojen vs nespokojen) – odpověď respondentů na otázku CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s finanční situací Vaší domácnosti (příjmy, úspory, schopnost splácet půjčky, nečekané výdaje). – modelována je odpověď „spokojen“ s finanční situací

* hodnoty signifikantní na 5% hladině významnosti

**kategorizace odpovědí na otázku spokojenosti je popsána v tabulce 5

***0,60 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy

**** výsledná hodnota AIC = 2 684 168, celkový Waldův Chí-kvadrát test je signifikantní na 5 % hladině významnosti

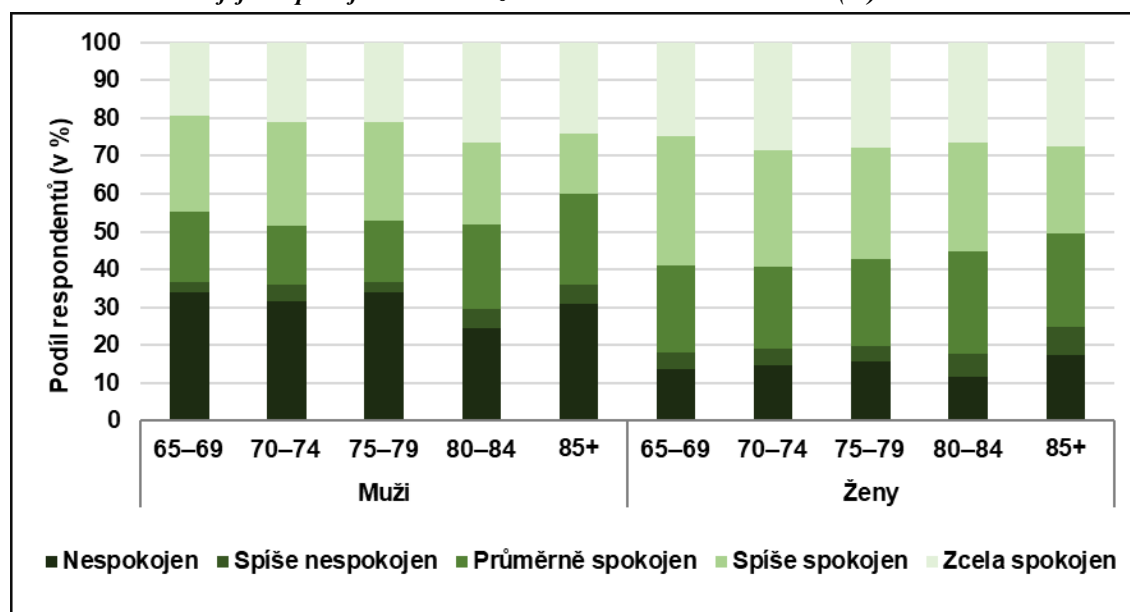
Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

8.2.3. Spokojenost seniorů s množstvím a kvalitou volného času v Česku

Další část otázky ohledně spokojenosti respondentů byla věnována volnému času. Analýzou těchto dat můžeme určit, jak jsou senioři spokojeni s tím, kolik volného času mají a jak kvalitně volný čas naplňují. Kvalitní trávení volného času pohybem, vzdělávacími aktivitami, odpočinkem či společenskými aktivitami je důležité pro udržení kvalitního života seniorů. Právě aktivní trávení volného času, pohyb a společenské aktivity podporuje například politika aktivního stárnutí (viz kapitola 4).

Odpovědi na otázku týkající se volného času jsou obdobné jako u předchozích otázek. U mužů převažuje nespokojenost s množstvím volného času – kolem 30 % ve všech věkových kategoriích (Graf 8). Kolem 40 % mužů je naopak se svým volným časem zcela spokojeno nebo spíše spokojeno. U žen převažuje spokojenost s množstvím volného času mnohem více než u mužů. Ve všech věkových skupinách je u žen alespoň 50 % respondentek spíše nebo zcela spokojeno s množstvím volného času. S rostoucím věkem pak přibývá žen, které jsou spokojeny s množstvím volného času na dobrovolné aktivity jen průměrně nebo jsou zcela nespokojeny. Věková kategorie pak podle této analýzy četností nemá výrazný vliv na množství a kvalitu volného času seniorů.

Graf 8: Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s množstvím času na činnosti, které Vás baví (zájmy, volný čas, odpočinek). Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

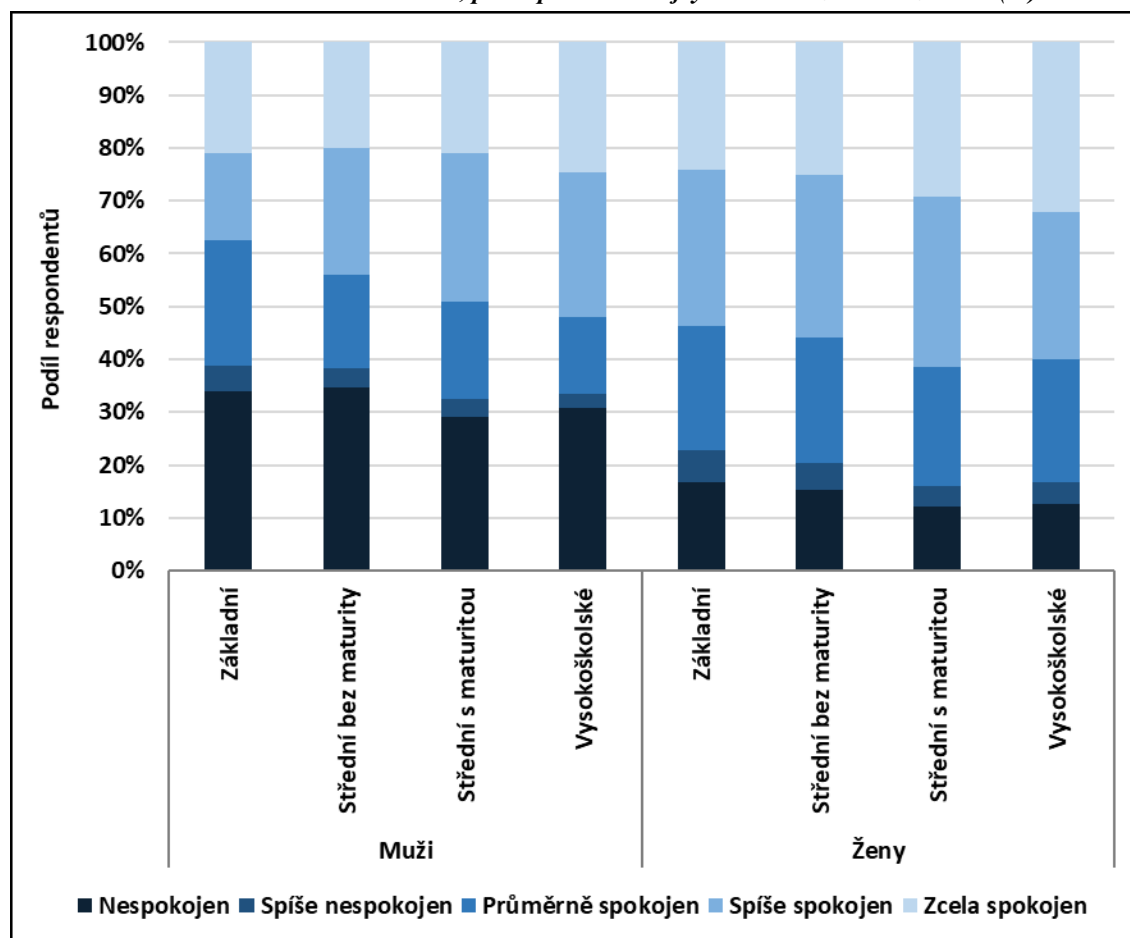
***1,81 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Analýza relativních četností odpovědí na spokojenost seniorů s jejich volným časem byla dále zpracována i podle jejich pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání. Z těchto výsledků opět vyplývá, že jsou muži více nespokojeni než ženy (Graf 9). Zcela nespokojeno je asi 30 % mužů ve všech kategoriích vzdělání. U žen se toto procento zcela nespokojených pohybuje pouze kolem asi 15 %. Ženy seniorky jsou naopak dle výsledků zcela spokojeny v asi 25–30 % případů.

Nejspokojenější se svým volným časem jsou potom seniorky s vysokoškolským vzděláním, tento rozdíl ale není příliš výrazný oproti ostatním kategoriím nejvyššího dosaženého vzdělání.

Graf 9: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s množstvím času na činnosti, které Vás baví (zájmy, volný čas, odpočinek). Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

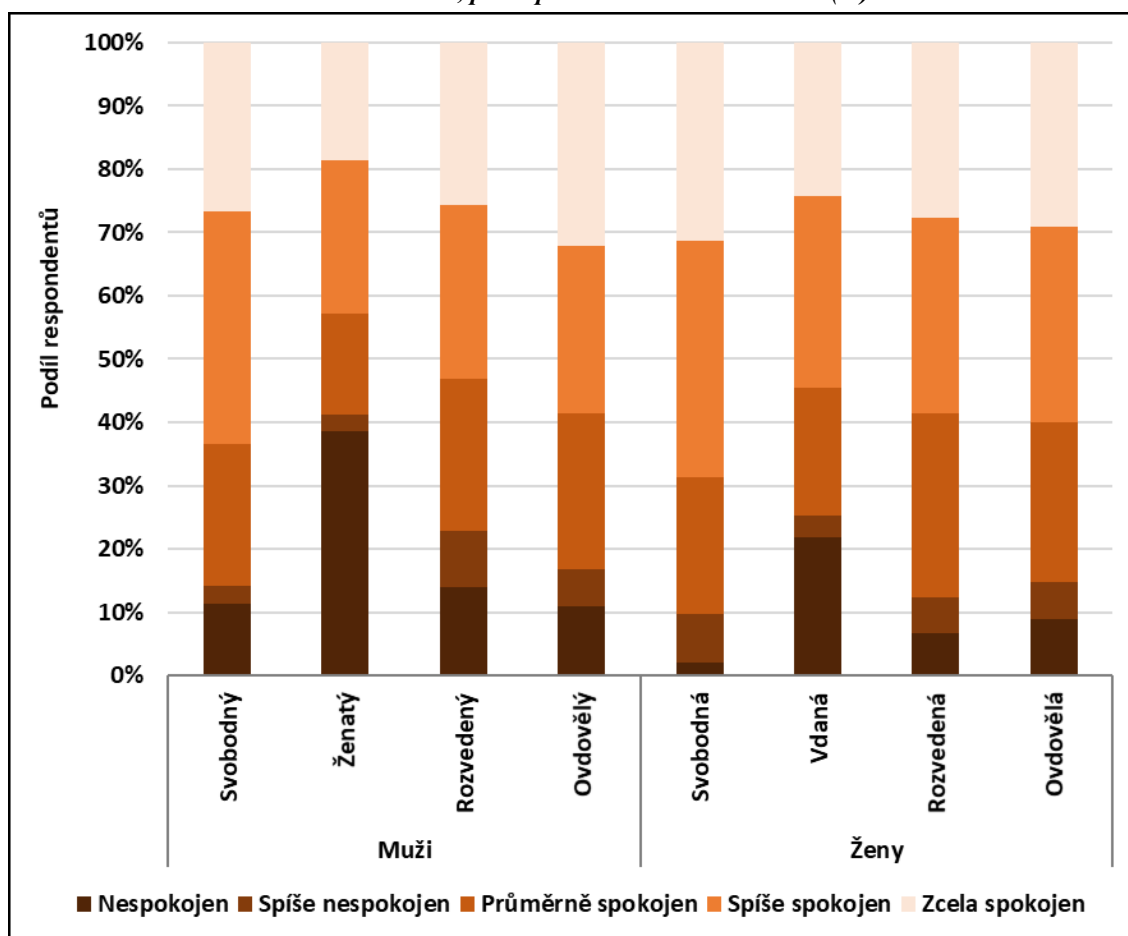
**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***1,81 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Následně byla analýza relativních četností zpracována podle pohlaví a kategorie rodinného stavu. V tomto případě není opět výrazný rozdíl mezi muži a ženami (Graf 10). Výraznější rozdíl je pozorovatelný jen v případě seniorů, kteří jsou v manželství. U této kategorie rodinného stavu převažuje, zvláště u mužů, nespokojenost s volným časem, a to téměř v 40 %, u žen je podíl zcela nespokojených asi o polovinu nižší – 21 %. U obou pohlaví je ale naopak i relativně vysoké procento zcela spokojených seniorů s jejich volným časem. U obou pohlaví, u všech kategorií rodinného stavu (u ženatých a vdaných je podíl o něco nižší než u ostatních stavů) se pohybuje podíl zcela spokojených kolem 25–35 %.

Graf 10: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času, podle pohlaví a rodinného stavu (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CMI – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s množstvím času na činnosti, které Vás baví (zájmy, volný čas, odpočinek). Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***1,81 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Dále byla opět provedena na základě dat získaných z odpovědí na otázku týkajících se spokojenosti seniorů s jejich volným časem logistická regrese. Právě tyto odpovědi byly závislou proměnnou regresního modelu v kategoriích „spokojen“, „nespokojen“. Vysvětlující proměnné byly použity stejné jako v případě zbylých analýz spokojenosti seniorů – ženy, 65–69 let, ovdovělí a úplné středoškolské vzdělání.

Stejně jako v předchozích analýzách, mají muži výrazně nižší šanci, že budou spokojeni se svým volným časem než ženy (Tabulka 15). Vliv věkové kategorie, který je ve všech případech signifikantní na 5 % hladině významnosti, predikuje, že nižší šanci na spokojenost s volným časem mají osoby ve věku 85 a více let než senioři v nižších věkových skupinách. Senioři žijící v manželství mají oproti ovdovělým výrazně nižší šanci, 0,52krát, že budou spokojeni se svým volným časem. V případě kategorií nejvyššího dosaženého vzdělání je šance, že bude senior spokojen se svým volným časem nejnižší u základního vzdělání. S rostoucí úrovní vzdělání se šance na spokojenost zvyšuje. U středního vzdělání s maturitou není výrazný rozdíl v šanci být spokojen s volným časem oproti vysokoškolskému vzdělání. Vysokoškoláci mají jen 1,1krát vyšší šanci že budou spokojeni se svým volným časem (Tabulka 15).

Tabulka 15: Odhadované poměry šancí a parametry spokojenosti s množstvím a kvalitou volného času dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018

	Odhad parametru	Standardní chyba	Waldova Chí-kvadrát statistika	Poměr šancí	95% Interval Spolehlivosti		Sig.
Průsečík	0,891	0,004	61 706,76	-	-	-	0,00*
Pohlaví							
Muži vs Ženy	-0,261	0,002	23 987,86	0,594	0,590	0,598	0,00*
Věková skupina							
70–74 vs 65–69	0,148	0,003	2 504,50	1,001	0,993	1,008	0,00*
75–79 vs 65–69	0,072	0,003	461,81	0,928	0,920	0,936	0,00*
80–84 vs 65–69	0,025	0,004	35,67	0,885	0,875	0,895	0,00*
85+ vs 65–69	-0,392	0,005	7 513,26	0,583	0,576	0,590	0,00*
Rodinný stav							
Svobodný/á vs Ovdovělý/á	0,651	0,009	5 032,39	1,806	1,762	1,851	0,00*
Ženatý/vdaná vs Ovdovělý/á	-0,594	0,004	25 973,69	0,520	0,516	0,524	0,00*
Rozvedený/á vs Ovdovělý/á	-0,117	0,005	568,62	0,838	0,829	0,848	0,00*
Nejvyšší dosažené vzdělání							
Nižší střední vs Úplné střední	-0,106	0,003	1 864,60	0,745	0,739	0,750	0,00*
Vysokoškolské vs Úplné střední	0,283	0,004	5 773,11	1,099	1,088	1,111	0,00*
Základní vs Úplné střední	-0,366	0,003	12 220,24	0,575	0,569	0,580	0,00*

Poznámky: Závislá proměnná je spokojenost s množstvím a kvalitou volného času (spokojen vs nespokojen), odpověď respondentů na otázku CMI – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s množstvím času na činnosti, které Vás baví (zájmy, volný čas, odpočinek). Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a). – modelována je odpověď „spokojen“ s množstvím a kvalitou volného času

* hodnoty signifikantní na 5% hladině významnosti

**kategorizace odpovědí na otázku spokojenosti je popsána v tabulce 5

***1,81 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy

**** výsledná hodnota AIC = 2 502 658, celkový Waldův Chí-kvadrát test je signifikantní na 5 % hladině významnosti

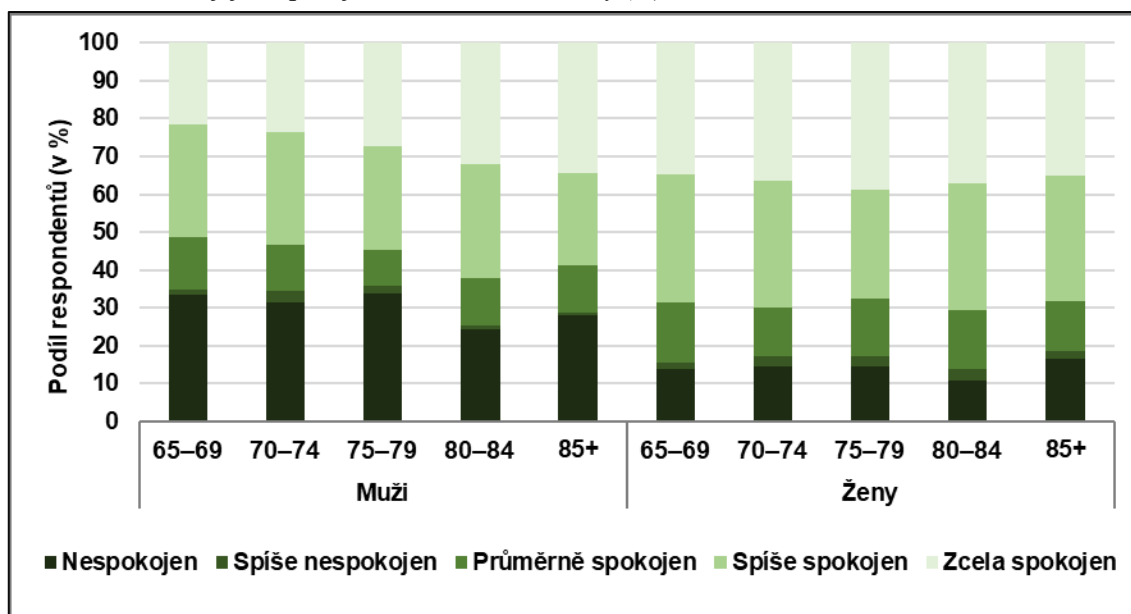
Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

8.2.4. Spokojenost seniorů v Česku s osobními vztahy

Poslední analyzovaná otázka týkající se spokojenosti seniorů byla změřena na spokojenost s osobními vztahy v rodině, s přáteli, známými apod. Dle odpovědí, jsou ve více než polovině případů senioři se svými osobními vztahy spokojeni. Spokojenější jsou na základě výsledků více ženy než muži. Asi 70 % žen ve věku 65 a více let je zcela nebo spíše spokojeno se vztahy, které

má s rodinou, příbuznými či přáteli. Zároveň zůstává spokojenost s osobními vztahy v porovnání mezi různými věkovými skupinami stejná – nedochází k výraznému zhoršení ani zlepšení s rostoucím věkem žen (Graf 11). Muži jsou dle výsledků EU-SILC 2018 spokojeni se svými vztahy méně než ženy – spokojeno či zcela spokojeno se vztahy je asi 50–60 % mužů. Zároveň se s rostoucím věkem mužů seniorů procento mužů nespokojených se vztahy snižuje – ve věkové kategorii 65–69 let je nespokojeno 33 % seniorů, ve věkové kategorii 85+ je to jen 28 % (Graf 11).

Graf 11: Podíl respondentů EU-SILC 2018 v jednotlivých věkových kategoriích dle pohlaví a jejich spokojenosti s osobními vztahy (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vašimi osobními vztahy v rodině, s přáteli, sousedy atd. Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

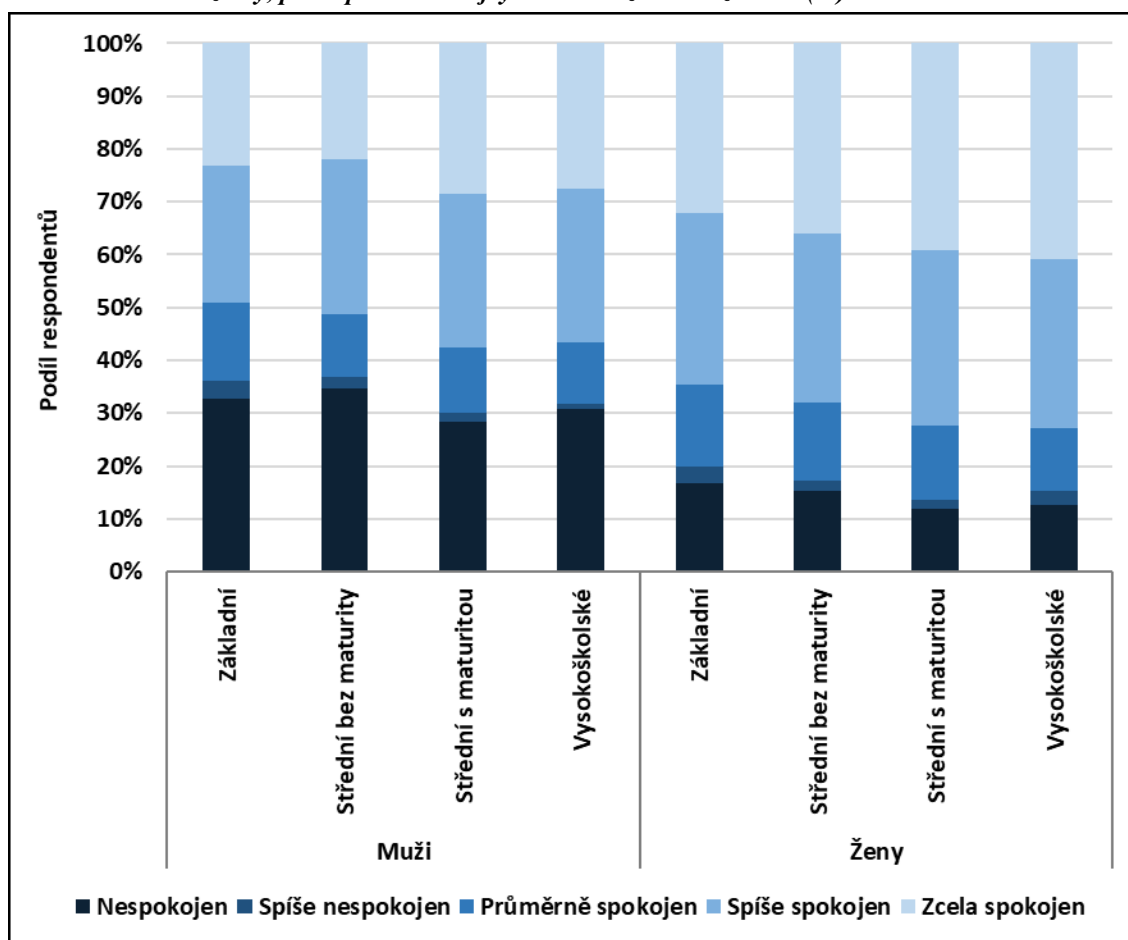
**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,72 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Pokud se zaměříme na podíl četností spokojenosti seniorů s osobními vztahy podle jejich pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání, muži jsou oproti ženám ve všech kategoriích vzdělání ve větší míře zcela nespokojeni – muži kolem 30 procentních bodů, ženy jsou oproti tomu zcela nespokojeny se svými vztahy jen v asi 15 % případů (Graf 12). V závislosti s tím je u žen vyšší podíl zcela spokojených respondentek – 30–40 %. Podíl relativních četností se u žen navíc lineárně zvyšuje s rostoucí úrovní vzdělání. Podíl mužů, kteří jsou zcela spokojeni se svými osobními vztahy je oproti tomu jen asi 25 % ve všech kategoriích nejvyššího dosaženého vzdělání (Graf 12).

Graf 12: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s osobními vztahy, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CMI1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vašimi osobními vztahy v rodině, s přáteli, sousedy atd. Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

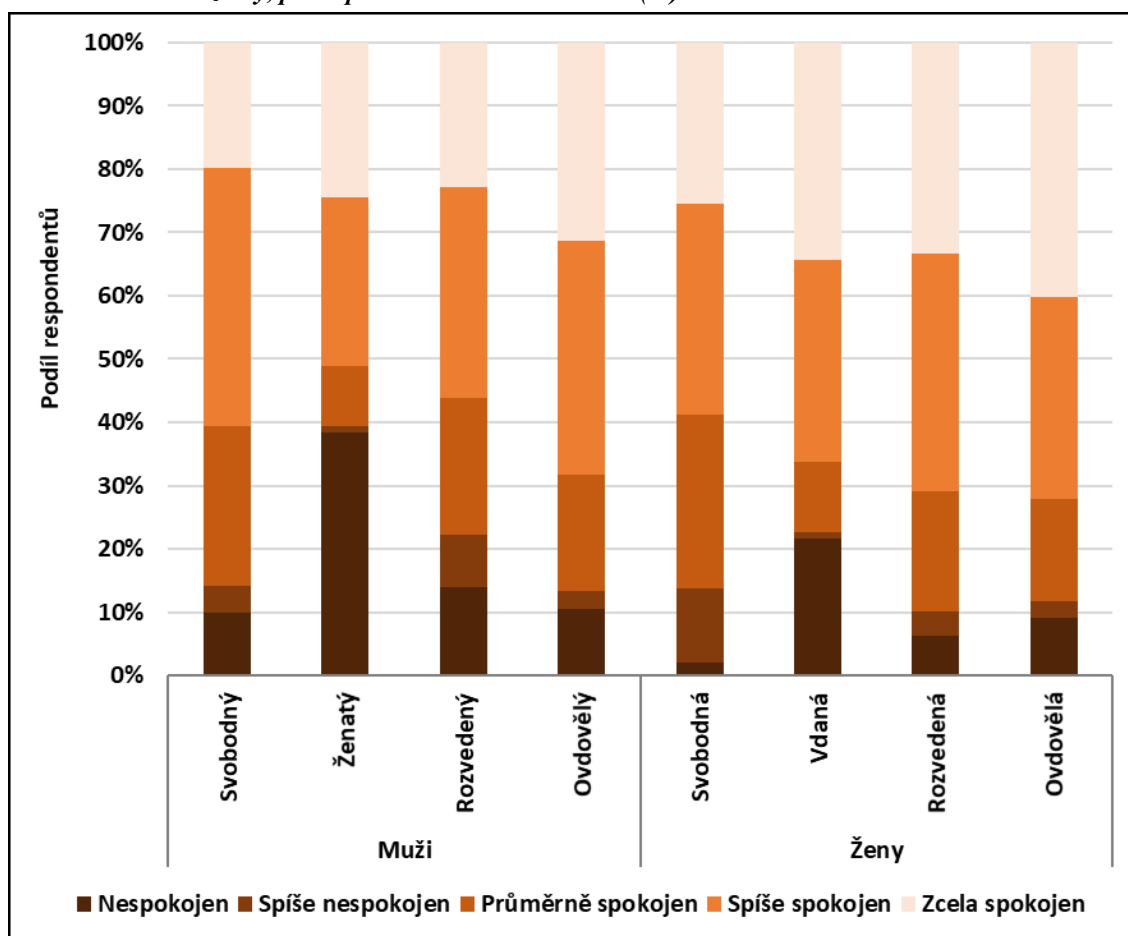
**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,72 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Podíly relativních četností spokojenosti seniorů s osobními vztahy byly dále analyzovány podle pohlaví a rodinného stavu (Graf 13). V tomto případě není rozdíl mezi pohlavími tak výrazný jako v případě analýzy podle nejvyššího dosaženého vzdělání, ale stále je znatelný – muži jsou zcela nespokojeni ve větší míře než ženy. Výrazný rozdíl v nespokojenosti je taktéž u ženatých mužů a vdaných žen. Rozdíl ve spokojenosti je jak mezi pohlavími – zcela nespokojeno asi 22 % žen a téměř 40 % mužů – tak i mezi jednotlivými kategoriemi rodinného stavu. Zcela spokojen je naopak relativně výrazný podíl žen, především těch ovdovělých – 40 %, u mužů je tato hodnota asi o 10 % nižší – 31 % (Graf 13).

Graf 13: Podíl respondentů EU-SILC 2018 ve věku 65+ dle jejich spokojenosti s osobními vztahy, podle pohlaví a rodinného stavu (%)



Poznámky: *Dotazovaná otázka CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vašimi osobními vztahy v rodině, s přáteli, sousedy atd. Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nejsem spokojen(a) a 10 zcela spokojen(a).

**kategorizace odpovědí je popsána v tabulce 5

***0,72 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy zobrazené v grafu

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Poslední analýza spokojenosti seniorů s jejich osobními vztahy byla provedena pomocí binární logistické regrese. Právě spokojenost s osobními vztahy seniorů (spokojen – nespokojen) byla vysvětlovanou proměnnou tohoto regresního modelu. Vysvětlována byla následně pomocí následujících charakteristik – pohlaví, věková kategorie, rodinný stav a nejvyšší dosažené vzdělání. Referenční kategorie byly stejné jako v případě ostatních otázek – ženy, 65–69 let, ovdovělí, úplné střední vzdělání. Výsledné koeficienty regresní rovnice tohoto modelu jsou zobrazeny v tabulce 16.

Regresní model zjišťoval poměr šancí mezi jednotlivými charakteristikami (Tabulka 16). Je tak možné posoudit, že vyšší šanci, že budou spokojeny se svými osobními vztahy mají na 5 % hladině významnosti ženy. Do modelu vstupovaly také věkové kategorie. Poměr šancí mezi věkovou kategorií 70–74 a 65–69 let není na 5 % hladině významnosti signifikantní, další věkové kategorie již signifikantní jsou. Z výsledků můžeme také vyčíst, že seniori ve vyšším věku mají nižší šanci, že budou spokojenější se svými vztahy než seniori ve věku nižším (Tabulka 16). Výjimkou je věková kategorie 80–84 let, která má 1,2krát vyšší šanci oproti věkové kategorii 65–69 let že bude spokojena s osobními vztahy. Vliv na šanci být spokojen s osobními vztahy má

také rodinný stav – výrazně nižší pravděpodobnost, že budou spokojeni se svými vztahy, mají v tomto případě seniori, kteří žijí v manželství. Pokud se zaměříme na ovlivnění šancí nejvyšším dosaženým vzděláním seniorů, zjistíme, že čím nižší je úroveň jejich vzdělání, tím nižší je šance že budou spokojeni s osobními vztahy. Zároveň osoby s vysokoškolským vzděláním mají téměř stejnou šanci, že budou spokojeni se svými vztahy jako seniori s úplným středním vzděláním (Tabulka 16).

Tabulka 16: Odhadované poměry šancí a parametrů spokojenosti s osobními vztahy dle regresního modelu, osoby ve věku 65 a více let, Česko, 2018

	Odhad parametru	Standardní chyba	Waldova Chi-kvadrát statistika	Poměr šancí	95% Interval Spolehlivosti		Sig.
Průsečík	1,085	0,004	98 127,20	-	-	-	0,00*
Pohlaví							
Muži vs Ženy	-0,338	0,002	36 341,37	0,509	0,506	0,513	0,00*
Věková skupina							
70–74 vs 65–69	0,005	0,003	3,04	0,921	0,914	0,929	0,08
75–79 vs 65–69	-0,118	0,004	1 118,32	0,815	0,807	0,822	0,00*
80–84 vs 65–69	0,274	0,005	3 434,62	1,205	1,191	1,220	0,00*
85+ vs 65–69	-0,249	0,005	2 586,21	0,715	0,706	0,724	0,00*
Rodinný stav							
Svobodný/á vs Ovdovělý/á	0,210	0,08	624,48	0,959	0,938	0,982	0,00*
Ženatý/vdaná vs Ovdovělý/á	-0,432	0,004	14 915,06	0,505	0,500	0,509	0,00*
Rozvedený/á vs Ovdovělý/á	-0,030	0,005	36,04	0,755	0,745	0,765	0,00*
Nejvyšší dosažené vzdělání							
Nižší střední vs Úplné střední	-0,122	0,003	2 222,05	0,711	0,705	0,716	0,00*
Vysokoškolské vs Úplné střední	0,252	0,004	4 476,25	1,043	1,031	1,055	0,00*
Základní vs Úplné střední	-0,360	0,004	10 493,72	0,560	0,555	0,566	0,00*

Poznámky: Závislá proměnná je spokojenost s osobními vztahy (spokojen vs nespokojen) – odpověď respondentů na otázku CM1 – Jak jste v současnosti celkově spokojen(a): s Vašimi osobními vztahy v rodině, s přáteli, sousedy atd. – modelována je odpověď „spokojen“ s osobními vztahy

* hodnoty signifikantní na 5% hladině významnosti

**kategorizace odpovědí na otázku spokojenosti je popsána v tabulce 5

***0,72 % všech respondentů odpovědělo na tuto otázku „Nedokáže posoudit“ – respondenti nebyli zařazeni do analýzy

****výsledná hodnota AIC = 2 327 668, celkový Waldův Chi-kvadrát test je signifikantní na 5 % hladině významnosti

Zdroj: EU-SILC (2018), vlastní výpočty

Kapitola 9

Závěr

Předložená práce se zabývala tématem kvality života seniorů v Evropě a v Česku. Populace seniorů, tedy osob ve věku 65 a více let, je velmi často vnímána jako homogenní skupina s určitými omezeními, nedostatky a rostoucí nesamostatností (Dvořáčková, 2012). Seniorská populace by měla na základě prognóz v nadcházejících desetiletích dosáhnout výrazného růstu. Vlivem procesu demografického stárnutí se očekává v některých evropských státech nárůst podílu seniorů na celkové populaci mezi lety 2019 a 2050 o více než $\frac{1}{2}$ (Eurostat, 2021a). I přes zvyšování podílu seniorů v evropské společnosti by mělo být dbáno na to, aby byla zachována určitá úroveň kvality života seniorů.

Kvalita života je ovlivňována mnoha různými indikátory, jako jsou materiální životní podmínky, vzdělání, produktivní nebo hlavní činnost, vládní systém a dodržování lidských práv, volný čas a společenské interakce, životní podmínky, ekonomické a fyzické zabezpečení a zdraví (Eurostat, 2015). Naplněnost těchto indikátorů je klíčová pro zachování posledního indikátoru, kterým je celková spokojenost se životem. Tento indikátor postavený na subjektivním hodnocení je klíčovou informací, zda senior podle svého vlastního posouzení opravdu žije kvalitní a naplněný život i v pozdějším věku. Hodnocení těchto indikátorů kvality života pomocí několika ukazatelů bylo vstupem pro analýzu kvality života seniorů v Evropě. Analýza kvality života osob v Česku ve věku 65 a více let byla následně zaměřena na detailnější hodnocení spokojenosti na základě dat z EU-SILC 2018. Před samotným zhodnocením výsledků práce, hypotéz a cílů diplomové práce, by bylo vhodné shrnout nejdůležitější poznatky jednotlivých kapitol.

Po úvodu a rešerši literatury, která se zabývala především představením literatury věnující se tématu kvality života následovaly dvě teoretické kapitoly zaměřené na demografické stárnutí (kapitola 3) a na téma kvality života (kapitola 4). Cílem třetí kapitoly bylo definovat význam slova „senior“ a zároveň také popsat proces demografického stárnutí, kdy demografické stárnutí je „nárůst podílu seniorů v populaci, který je důsledkem demografické revoluce a je způsobeno především poklesem úrovně porodnosti, i když zde působí i zlepšování úmrtnostních poměrů a prodloužování naděje dožití“ (Pavlík, 2017). V rámci třetí kapitoly byly taktéž představeny současné a očekávané (pro roky 2030 a 2050) podíly seniorů v jednotlivých evropských zemích. Stejně tak byly představeny ukazatele naděje dožití v 65 letech, index stáří a index ekonomického zatížení. V závěru třetí kapitoly bylo popsáno hodnocení zdravotního stavu seniorů, jak z pohledu ukazatelů zdravotního stavu (DALYs, YLLs), tak i pomocí tří teorií, které se zaměřují na popsání

kvality zdraví s prodlužující se nadějí dožití – teorie komprese morbidity, teorie expanze morbidity a teorie dynamického ekvilibria.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na představení teorie kvality života, jejích definic, způsobů hodnocení a souvisejících témat. Jelikož neexistuje jedna přesná definice ani postup, jak přesně by měla být kvalita života vymezena, jsou na začátku kapitoly popsány různé definice kvality života. Kvalitu života tak například Veenhoven (2000) definuje jako čtyři různé kvality, které vznikají propojením dvou dichotomií – vnější a vnitřní kvality a životní šance a životní výsledky. Naproti tomu představuje definice, že „kvalita života je pojem širší než jen zdraví a nemoc, je to výsledek vzájemného působení sociálních, zdravotních, ekonomických a environmentálních podmínek, které se týkají lidského a společenského rozvoje“ (Antošová et al. 2016, str. 3), širší a především konkrétnější pohled na kvalitu života. Právě tyto dvě definice sloužily v rámci této diplomové práce jako hlavní výchozí teoretický koncept, jak nahlížet na kvalitu života – jak kvantitativně pomocí různých vnějších ukazatelů, tak i kvalitativně pomocí sebehodnocení. V rámci čtvrté kapitoly byly dále představeny různé indexy (Global AgeWatch index, index lidského rozvoje a index aktivního stárnutí) a šetření (SHARE, EU-SILC, ELSA), které se zabývají hodnocením kvality života. Dále byla v této kapitole popsána také témata well-beingu a aktivního stárnutí, která jsou důležitými součástmi celého konceptu kvality života seniorů.

V páté kapitole byly shrnuty nejzásadnější podněty a závěry z teoretické části práce do několika hypotéz, které byly v této diplomové práci následně ověřovány. Šestá kapitola byla zaměřena na představení vstupních dat, kterými byly veřejně dostupná data z Eurostatu pro země EU a anonymizovaná data jednotlivců z EU-SILC 2018 za Česko. V rámci této kapitoly byla také představena samotná metodika českého EU-SILC 2018. Dále byla popsána také metodika statistických analýz, které byly využity v rámci analýzy – faktorová analýza, shluková analýza a logistická regrese. Faktorová a shluková analýza byly využity pro hodnocení kvality života seniorů v Evropských zemích. Jako vstupní ukazatele tohoto hodnocení byly vybrány indikátory kvality života pro osoby ve věku 65 a více let, které byly získány jak v rámci EU-SILC 2015, EU-SILC 2018, LFS, tak i z dat statistických úřadů daných zemí. Všechna data pro jednotlivé ukazatele byla dostupná z webových stránek Eurostat. Vstupem pro logistickou analýzu byla anonymizovaná data za jednotlivce ve věku 65 a více let z EU-SILC 2018 v Česku.

Výsledky těchto statistických metod byly postupně představeny v kapitolách 7 a 8. Sedmá kapitola se věnovala hodnocení kvality života seniorů v Evropě. Na začátku kapitoly byly popsány přesné indikátory kvality života a jejich ukazatele, které byly hodnoceny v rámci analýzy. Cílem tohoto hodnocení bylo popsat, jaké přesné faktory ovlivňují kvalitu života seniorů v zemích EU a jak je možné evropské státy na základě těchto faktorů rozdělit do určitých makroregionů. V rámci analýzy v kapitole 7 byla nejprve využita faktorová analýza, která pro 32 evropských zemí zredukovala z 15 vstupních ukazatelů kvality života seniorů 3 faktory. Každý z těchto faktorů byl sycen jinými ukazateli. První faktor byl nejvíce tvořen socio-ekonomickými ukazateli, druhý faktor ukazateli životního prostředí a třetí ukazateli sociálního prostředí. Výsledkem faktorové analýzy byla také faktorová skóre přiřazená jednotlivým evropským státům. Na základě těchto tří nevážených faktorových skóre byla následně provedena shluková analýza zemí v Evropě. Vydefinováno bylo na základě výsledku faktorové analýzy šest evropských makroregionů, které se liší podle toho, jaká je v jejich případě úroveň socio-

ekonomických podmínek a životního a sociálního prostředí, které ovlivňují kvalitu života seniorů. Z výsledků regionalizace vyplynulo, že evropské státy mají tendenci se shlukovat do skupin, které jsou si relativně kulturně podobné, mají obdobnou novodobou historii, případně stejně rozvinutou ekonomiku. Regionalizace přímo nerozlišila státy do kategorií západní země a země bývalého východního bloku, přesto lze ale na výsledcích vidět zachovaný tento trend, který souvisí jak právě s kulturním, tak především i s historickým dědictvím. Do jednoho makroregionu se taktéž seskupily i země severní Evropy, jenž jen potvrzují zmíněné pravidlo kulturní podobnosti, která má vliv na kvalitu života seniorů, stejně jako dobré přírodní podmínky a ekonomická rozvinutost zemí. Tato analýza taktéž ověřovala první stanovenou hypotézu: *existuje rozdíl v kvalitě života seniorů v roce 2018 mezi regiony Evropy – západ, sever, jih, východ*, kterou je možné na základě představených výsledků spíše potvrdit. Přesto u některých států, především jižní Evropy je tato hypotéza nepřesná. Specifický makroregion pro země jižní Evropy nevznikl. Španělsko, Portugalsko i Řecko byly na základě shlukové analýzy přiřazeny do skupiny šest se zeměmi východního bloku, zato Itálie byla naopak přiřazena k západoevropským zemím ve skupině 1. I přes to, byla hypotéza o existujícím rozdílu v kvalitě života seniorů mezi regiony Evropy přijata, jelikož ani podle Rogge a Van Nijverseel (2019) nevyšla analýza kvality života v Evropě naprosto přesně regionálně odlišena, ale trend v rozdílnosti mezi regiony je jasně viditelný.

Kapitola 8 navazovala na sedmou kapitolu analýzou zaměřenou na spokojenost českých seniorů se životem, financemi, osobními vztahy a množstvím a kvalitou volného času, na základě výsledků EU-SILC v roce 2018. Tato analýza byla postavena na individuálních anonymizovaných datech pro osoby ve věku 65 a více let v Česku ze šetření EU-SILC 2018. V rámci této kapitoly byly nejdříve představeny počty, podíly a vážené počty respondentů EU-SILC 2018, a to podle různých demografických struktur – pohlaví, věkové kategorie, nejvyšší dosažené vzdělání a rodinný stav. Na základě tohoto demografického členění byla provedena i následující analýza relativních četností a také logistická regrese. Konkrétně byly analyzovány odpovědi seniorů na otázky z modulového dotazníku EU-SILC CMI – *Jak jste v současnosti celkově spokojen(a)*:

- s Vaším životem
- s finanční situací Vaší domácnosti (příjmy, úspory, schopnost splácet půjčky, nečekané výdaje)
- s množstvím času na činnosti, které Vás baví (zájmy, volný čas, odpočinek)
- s Vašimi osobními vztahy v rodině, s přáteli, sousedy atd.

Odpovědi na tyto otázky byly ze vstupní škály upraveny nejprve do pěti kategorií pro potřeby analýzy relativních četností – nespokojen (0), spíše nespokojen (1–4), průměrně spokojen (5–7), spíše spokojen (8–9) a zcela spokojen (10), a následně také do dvou kategorií – nespokojen (0–5) a spokojen (6–10), jako vstupní kategorie pro logistickou regresi.

V rámci kapitoly 8 byla provedena pro každou otázku nejdříve analýza relativních četností podle pohlaví a věkové kategorie, podle pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání, dále podle pohlaví a rodinného stavu. Nakonec byla pro každou otázku provedena logistická regrese, kde jako vysvětlovaná proměnná byla odpověď na otázku týkající se spokojenosti seniorů (spokojen–nespokojen) a jako vysvětlující proměnné pohlaví, věková kategorie, rodinný stav a nejvyšší dosažené vzdělání. Modelována byla u všech otázek odpověď „spokojen“. Z výsledků

vyplývá, že ve všech analyzovaných oblastech života jsou spokojenější více ženy než muži. Pro příklad, zcela spokojeno nebo spíše spokojeno je se svým životem ve všech věcích asi 31 % mužů, u žen je toto procento 38 %. Výraznější rozdíl je potom u nespokojenosti a spíše nespokojenosti se svým životem, kdy takto označilo svou odpověď 37 % mužů, ale jen 23 % žen. Ke stejnému závěru, že muži mají nižší šanci, že budou spokojeni, došla taktéž logistická regrese, podle které je tato šance v případě celkové spokojenosti se životem 0,65 – tedy muži mají 0,65krát menší šanci, že budou spokojeni se svým životem než ženy. Nejvyšší rozdíl v případě šance na to být spokojeni byl mezi pohlavími u otázky týkající se vztahů, kdy mají muži 0,51krát menší šanci, že budou spokojeni se svými osobními vztahy než ženy. Tvrzení týkající se rozdílů ve spokojenosti mezi pohlavími tak nepodporují druhou hypotézu: *spokojenost seniorů v Česku v roce 2018 není diferenciována dle pohlaví*. Z výsledků, především logistické regrese, vyplývá, že diferenciaci spokojenosti seniorů v Česku v roce 2018 na základě výsledků EU-SILC je evidentní. Zároveň bylo zjištěno, že častěji jsou nespokojeni muži a že i mají ve všech analyzovaných životních sférách vyšší šanci, že budou nespokojeni.

Pokud se zaměříme na srovnání výsledků podle věku, není podle analýzy relativních četností pozorovatelný výrazný rozdíl mezi jednotlivými věkovými kategoriemi. Naopak z výsledného přehledu logistické analýzy rozdíl v šancích být spokojený mezi věkovými kategoriemi je. Výsledky se ale výrazně liší u jednotlivých otázek. Například v případě celkové spokojenosti, mají nižší šanci, že budou spokojeni senioři ve vyšších věkových skupinách, tj. 75–79 let (0,75krát) a 85+ let (0,58krát), oproti seniorům ve věkové kategorii 65–69 let. Výjimka byla zjištěna u spokojenosti seniorů s osobními vztahy a s finanční situací, kdy mají vyšší šanci, že budou spokojeni senioři ve věku 80–84 let oproti seniorům ve věku 65–69 let (1,21krát v případě spokojenosti s osobními vztahy a 1,04krát v případě spokojenosti s finanční situací).

Dále byla spokojenost seniorů v Česku hodnocena podle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání. Tato analýza měla za cíl potvrdit či vyvrátit třetí hypotézu: *senioři v Česku v roce 2018 s vysokoškolským vzděláním jsou se svým životem spokojeni ve větší míře než senioři s nižší úrovní vzdělání*. Třetí hypotéza se podle výsledků jak analýzy relativních četností, tak i podle výsledků logistické regrese potvrdila. Senioři s vysokoškolským vzděláním, především se jednalo o ženy, označovali častěji než senioři s nižším nejvyšším dosaženým vzděláním, že jsou zcela spokojeni nebo spíše spokojeni ve všech analyzovaných oblastech života, stejně tak jako se svým životem celkově. Například že je zcela spokojeno se svými osobními vztahy uvedlo 4 % žen a 28 % mužů s vysokoškolským vzděláním. Senioři se základním vzděláním naopak uvedli, že jsou zcela spokojeni se svými vztahy jen v 32 % (ženy) a v 23 % (muži). Výrazný rozdíl mezi jednotlivými kategoriemi nejvyššího dosaženého vzdělání byl zaznamenán v případě spokojenosti s finanční situací seniorů. V tomto případě mají senioři se základním vzděláním 0,55krát menší šanci než senioři s úplným středním vzděláním (s maturitou), že budou spokojeni se svou finanční situací. Při srovnání vysokoškolsky vzdělaných seniorů je jejich šance, že budou spokojeni s finanční situací 1,30krát vyšší než u středoškoláků s maturitou.

Jednoznačně nejpřekvapivější výsledek byl zaznamenán v případě spokojenosti seniorů při klasifikaci podle rodinného stavu. U seniorů žijících v manželství byla u všech otázek zjištěna velká převaha odpovědí „nespokojen“. Více se potom tato odpověď vyskytovala u mužů v manželství než u žen. Čtvrtá hypotéza: *senioři v Česku v roce 2018, kteří žijí v manželství, jsou*

spokojenější se svým životem více, než senioři žijící mimo manželství (svobodní, rozvedení, ovdovělí), byla na základě výsledků analýzy spokojenosti seniorů, kteří žijí v manželství zamítnuta. Největší podíl ženatých nespokojených mužů byl zjištěn u otázky na celkovou spokojenost se životem (38,2 %). Procento nespokojených seniorů mužů v manželství je ovšem obdobné u všech otázek týkajících se spokojenosti, v průměru 38,1 %. V případě celkové spokojenosti tak mají senioři v manželství 0,72krát nižší šanci že budou spokojeni než ovdovělí senioři. Oproti tomu rozvedení senioři mají „jen“ 0,77krát nižší šanci, že budou spokojeni se svým životem ve srovnání s ovdovělými.

Poslední hypotéza se týkala otázky na celkovou spokojenost seniorů s jejich životem: *nejvyšší šanci být spokojený se svým životem mají senioři, ženy, v nižších věkových kategoriích, v manželství a s vysokoškolským vzděláním*. Tato hypotéza byla ověřována pomocí binární logistické regrese. Při této analýze byla hypotéza spíše potvrzena. Vyšší šanci být spokojeny se svým životem mají dle pohlaví ženy, podle věku ty v nižších věkových kategoriích (nejvyšší šance u věkové kategorie 65–69 let), podle nejvyššího dosaženého vzdělání ty s vysokoškolským vzděláním, ale svobodné. Jediný rodinný stav tak hypotézu naopak zamítá. U seniorů v manželství je šance na to být spokojený se svým životem naopak nejnižší.

K osmé kapitole je důležité poznamenat, že mezi jednotlivými otázkami na spokojenost seniorů – se životem, s financemi, s osobními vztahy, s volným časem – nejsou výrazné rozdíly. Na základě vstupních dat bylo spíše očekáváno, že pokud jsou senioři nespokojeni s jednou oblastí svého života, jsou pravděpodobně nespokojeni i s jinou. Největší počet nespokojených seniorů je poté v případě spokojenosti s vlastním životem a spokojenosti s finanční situací.

Předložená diplomová práce naplnila své cíle a představila na základě dostupných dat z EU-SILC aktuální situaci týkající se kvality života seniorů jak v z celoevropského pohledu, tak i z pohledu Česka. Na základě výsledků regionalizace Evropy a faktorů kvality života vyplynulo, že i po uběhnutí téměř 30 let od pádu železné opony existují rozdíly mezi státy západní a východní Evropy, které mají vliv právě i na kvalitu života seniorů. Pomocí anonymizovaných individuálních dat za osoby ve věku 65 a více let v Česku bylo zároveň zjištěno, že existuje relativně výrazný rozdíl ve spokojenosti se svým životem mezi muži a ženami. Sebehodnocení vlastní spokojenosti je přitom jedním ze čtyř pilířů kvality života. Pokud se senior necítí spokojen, může to mít dopad nejenom na jeho každodenní činnosti, ale například i na jeho fyzické a duševní zdraví. Právě udržení dobrého zdravotního stavu seniorů, jejich well-beingu a aktivity po co nejdélejší část lidského života je klíčové pro budoucí společenský vývoj. Zrychlující proces demografického stárnutí, který je očekáván v nadcházejících desetiletích, nemusí mít na společnost tak silný dopad, bude-li se podporovat právě well-being, aktivní stárnutí a zdravotní prevence, které jsou jedním z klíčů pro kvalitní život seniorů.

Seznam datových zdrojů

- ARCDATA PRAHA, ČSÚ, ČÚZK, 2016. *ArcČR 500 - digitální geografická databáze, verze 3.3* [online]. [vid. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>.
- EUROSTAT, 2020b. *Demographic balances and indicators by type of projection* [online] [vid. 2020-05-09]. Dostupné z: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=proj_19ndbi&lang=en.
- EUROSTAT, 2021a. *Database* [online]. B.m.: European Commission [vid. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- EUROSTAT a GISCO, 2019. *Degree of urbanisation, 2018 - Population distribution - Dataset* [online]. [vid. 2021-02-20]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/gisco/geodata/reference-data/population-distributiondemography/degurba>.
- EU-SILC, 2018. *Životní podmínky*.
- UN POPULATION DIVISION, 2019. *The World Bank: Urban Population (% of total population)* [online]. [vid. 2021-03-22]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?name_desc=false&view=map.

Seznam literatury

- ANTOŠOVÁ, V., M. BÉDIOVÁ, N. BIRČIAKOVÁ, L. KUBÍČKOVÁ a M. RAŠTICOVÁ, 2016. *Analýza kvality života seniorů v České republice* [online]. 2016. B.m.: MPSV. [vid. 2021-09-05]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/Kvalita_zivota_senioru_-_finalni_verze.pdf/47641324-d8b7-56ac-2e78-b7ab3b83fb5a.
- BLATNÝ, Marek, 2018. *Indikátory kvality života v oblasti osobní pohoda* [online]. 2018. B.m.: Ministerstvo životního prostředí, ČR. [vid. 2021-02-21]. Dostupné z: https://www.cr2030.cz/strategie/wp-content/uploads/sites/2/2018/05/12_Osobn%C3%AD-pohoda.pdf.
- BOHÁČEK, Radim, 2010. O projektu SHARE. *SHARE* [online] [vid. 2021-05-13]. Dostupné z: <http://share.cerge-ei.cz/project.htm>.
- BOWLING, Ann, 2008. Enhancing later life: How older people perceive active ageing? *Aging & Mental Health* [online]. 12(3), 293–301 [vid. 2021-05-14]. ISSN 1364-6915. Dostupné z: doi:10.1080/13607860802120979.
- CDC, 2018. Well-being Concepts. *Health-Related Quality of Life (HRQOL)* [online] [vid. 2021-05-17]. Dostupné z: <https://www.cdc.gov/hrqol/wellbeing.htm#three>.
- CRUZ-MARTINEZ, Gibran a Gokce CEREV, 2020. Global AgeWatch Index and Insights. In: Danan GU a Matthew E. DUPRE, ed. *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging* [online]. Cham: Springer International Publishing, s. 1–6. ISBN 978-3-319-69892-2. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-69892-2_229-1.
- ČELEDOVÁ, Libuše, Rostislav ČEVELA, Jan HOLČÍK, Zdeněk KALVACH a Pavel KUBŮ, 2014. *Sociální gerontologie - Východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří* [online]. Praha: Grada Publishing, a.s. [vid. 2021-05-15]. ISBN 978-80-247-9290-3. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/socialni-gerontologie-524000/>.
- ČEPELKA, Oldřich, 2019. Výzkumné studie a indexy pro hodnocení kvality života seniorů a aktivního stárnutí. *Demografie* [online]. 61(2), 137–148 [vid. 2020-07-25]. ISSN 1805-2991. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/91917740/13005319q2_137.pdf/0ff4037c-1729-49e1-a64e-a86af4bded31?version=1.0.
- ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ, 2012. *Sociální gerontologie*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3901-4.

- ČSÚ, 2019a. *Příjmy a životní podmínky domácností - 2018 - Metodické vysvětlivky* [online]. 2019. [vid. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-kf03f95ff5#>.
- ČSÚ, 2019b. *Životní podmínky (EU-SILC) - Metodika. Český statistický úřad* [online] [vid. 2021-08-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zivotni-podminky-eu-silc-metodika>.
- ČSÚ, 2020. *Struktura mezd zaměstnanců - 2019* [online]. A4. [vid. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122733944/11002620a4.pdf/e442ab32-38ce-4629-9260-d1a578154c86?version=1.1>.
- DIMITROVÁ, Michaela, 2007. Demografické souvislosti stárnutí. *Naše společnost* [online]. (1), 24–30 [vid. 2021-05-21]. ISSN 2336-1646. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/cvvm/casopis-nase-spolecnost/prehled-clanku/57-2007-1/1133-demograficke-souvislosti-starnuti>.
- DODGE, Rachel, Annette P. DALY, Jan HUYTON a Lalage D. SANDERS, 2012. The challenge of defining wellbeing. *International Journal of Wellbeing* [online]. 2(3), 222–235. ISSN 1179-8602. Dostupné z: doi:10.5502/ijw.v2i3.4.
- DRAGOMIRECKÁ, Eva, 2007. *Prediktory kvality života ve vyšším věku*. Praha. Dizertační práce. Filozofická fakulta UK.
- DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar, 2012. *Kvalita života seniorů*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-4138-3.
- DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar a Vladimíra HOLCZEROVÁ, 2013. *Volnočasové aktivity pro seniory* [online]. B.m.: Grada Publishing, a.s. [vid. 2021-05-15]. ISBN 978-80-247-8891-3. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/volnocasove-aktivity-pro-seniory-527473/>.
- DVOŘÁKOVÁ, Nina, 2008. *Seniři v centru Prahy* [online]. Praha [vid. 2021-05-18]. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/5033>
- ESPING-ANDERSEN, Gosta, 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. B.m.: Princeton University Press. ISBN 978-0-691-02857-6.
- EUROPEAN COMMISSION, 2009. *Macro-regional strategies in the European Union* [online]. 2009. [vid. 2021-09-06]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/cooperate/baltic/pdf/macroeconomic_strategies_2009.pdf.
- EUROSTAT, 2015. *Quality of life, Facts and views* [online]. 2015. vyd. B.m.: European Union [vid. 2021-08-03]. ISBN 978-92-79-43616-1. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6856423/KS-05-14-073-EN-N.pdf/742aee45-4085-4dac-9e2e-9ed7e9501f23?t=1433141890000>.

- EUROSTAT, 2018. *Living conditions in Europe* [online]. 2018. vyd. B.m.: European Union [vid. 2021-08-04]. ISBN 978-92-79-86498-8. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9079352/KS-DZ-18-001-EN-N.pdf/884f6fec-2450-430a-b68d-f12c3012f4d0>.
- EUROSTAT, 2020a. *2018 – Material deprivation, well-being and housing difficulties* [online]. 2020. B.m.: European Commission, Eurostat. [vid. 2021-05-17]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/1012329/8706724/2018+EU-SILC+module_assessment.pdf.
- EUROSTAT, 2020c. *Life expectancy across EU regions* [online]. [vid. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200930-1>.
- EUROSTAT, 2020d. *SILC_ESQRS_A_4D_2018_0000 - Reference Metadata in ESS Standard for Quality* [online]. 2020. [vid. 2021-12-06]. Dostupné z: https://circabc.europa.eu/faces/jsp/extension/wai/navigation/container.jsp?FormPrincipal:_idcl=FormPrincipal:_id1&FormPrincipal_SUBMIT=1&id=47dfd41d-52ab-4ec6-89b2-951e2a542a57&javax.faces.ViewState=GQUpNq7x%2FaoAvpwxQPsQd5lxuSV7gcYSLJCiazzyvPFzBFiwqaLDCVjlyQID2ixWjBy81GCmge0yP8g%2F2oGKo2h%2F4tJ2VSh1tiVLtHNTmmqLmyh74%2B4HyvVMXwJK5HytnCN4IXSfnG10kfKJVWOrqxIPHlvtYtWJOI7V%2Fw%3D%3D.
- EUROSTAT, 2021b. *EUROPEAN UNION STATISTICS ON INCOME AND LIVING CONDITIONS (EU-SILC)* [online] [vid. 2021-08-04]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>.
- EUROSTAT, nedatováno. Quality of Life. *Eurostat* [online]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/quality-of-life>.
- EVROPSKÁ KOMISE, 2019. Active Ageing Index - Monitoring active and healthy ageing in the EU. *Evropská komise* [online] [vid. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/active-ageing-index/active-ageing-index>.
- FALLOWFIELD, Lesley, 2009. *What is quality of life?* [online]. 2009. B.m.: www.whatisseries.co.uk. [vid. 2021-10-05]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.734.6699&rep=rep1&type=pdf>.
- FLOM, Peter L., 2005. Multinomial and ordinal logistic regression using PROC LOGISTIC. In: *SAS Conference* [online]. Portland: NESUG, s. 9 [vid. 2021-05-21]. Dostupné z: <https://www.lexjansen.com/nesug/nesug05/an/an2.pdf>.
- HENDL, Jan, 2006. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-482-3.
- HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ, 2013. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-4139-0.
- HULÍKOVÁ, Klára, 2014. *Dividendy ve světě demografie* [online]. [vid. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://www.prirodovedci.cz/geograf/clanky/dividendy-ve-svete-demografie>.

- CHIPPERFIELD, Judith G. a Betty HAVENS, 2001. Gender Differences in the Relationship Between Marital Status Transitions and Life Satisfaction in Later Life. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences* [online]. 56B(3), 176–186 [vid. 2021-01-06]. ISSN 1758-5368. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1093/geronb/56.3.P176>.
- JANOŠOVÁ, Eva, Jiří HOLČÍK, Danka HARUŠTIÁKOVÁ, Simona LITTNEROVÁ a Jiří JARKOVSKÝ, nedatováno. Shluková analýza. *Matematická biologie* [online] [vid. 2021-06-13]. Dostupné z: <https://portal.matematickabiologie.cz/index.php?pg=analiza-a-hodnoceni-biologickych-dat--vicerozmerne-metody-pro-analyzu-dat--shlukova-analyza--shlukova-hierarchicka-analyza--uvod>.
- JARKOVSKÝ, Jiří, nedatováno. Testy o regresních koeficientech. *Portál Matematické biologie* [online] [vid. 2021-05-21]. Dostupné z: <https://portal.matematickabiologie.cz/index.php?pg=aplikovana-analyza-klinickyh-a-biologickych-dat--aplikovana-analyza-preziti--coxuv-model-proporcionalnich-rizik-i--testy-o-regresnich-koeficientech>.
- KOŠŤÁL, Jaroslav, 2013. *Vybrané metody vícerozměrné statistiky (se zvláštním zaměřením na kriminologický výzkum)* [online]. B.m.: Institut pro kriminologie a sociální prevenci. Vybrané metody kriminologického výzkumu, 4 [vid. 2021-04-28]. ISBN 978-80-7338-128-8. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/403.pdf>.
- KUBÍČEK, Ondřej, 2016. *Demografické stárnutí a město: senioři v Karlíně* [online]. Praha [vid. 2021-05-18]. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/84323>.
- LÖSTER, Tomáš, 2017. Různé způsoby stanovení počtu shluků ve shlukové analýze. *Slovenská Štatistika a Demografija* [online]. 27(3), 47–59 [vid. 2021-01-05]. ISSN 1339-6854. Dostupné z: https://ssad.statistics.sk/SSaD/wp-content/files/3_2017/3_2017_komplet_cislo.pdf.
- MANTON, Kenneth G., 1982. Changing Concepts of Morbidity and Mortality in the Elderly Population. *Milbank Memorial Fund Quarterly* [online]. 60(20), 183–244 [vid. 2021-11-06]. Dostupné z: https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/3349767?origin=crossref&seq=1#metadata_info_tab_contents.
- MEEKS, Suzanne a Stanley A. MURRELL, 2001. Contribution of Education to Health and Life Satisfaction in Older Adults Mediated by Negative Affect. *Journal of Aging and Health* [online]. 13(1), 92–119 [vid. 2021-08-05]. Dostupné z: doi:10.1177/089826430101300105.
- MELOUN, Milan a Jiří MILITKÝ, 2004. *Statistická analýza experimentálních dat*. 10164. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-1254-0.
- NERUŠILOVÁ, Hana, 2014. *Dlouhodobá péče o seniory v České republice a evropských zemích v kontextu demografického stárnutí* [online]. Praha [vid. 2021-05-18]. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/70903/DPTX_2011_1_11310_0_362362_0_49459.pdf?sequence=1&isAlloved=y.

- OLSHANSKY, S. Jay, Mark A. RUDBERG, Bruce A. CARNES, Christine CASSEL a Jacob A. BRODY, 1991. Trading Off Longer Life for Worsening Health: The Expansion of Morbidity Hypothesis. *Journal of Aging and Health* [online]. 3(2), 194–216 [vid. 2021-11-06]. Dostupné z: doi:10.1177/089826439100300205.
- PAVLÍK, Zdeněk, 2017. Stárnutí demografické – Sociologická encyklopedie. *Sociologická encyklopedie* [online] [vid. 2020-09-04]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1rnut%C3%AD_demografick%C3%A9.
- POPULATION DIVISION, Department of Economic and Social Affairs, 2019. *World Population Ageing 2019* [online]. New York: the United Nations [vid. 2021-02-05]. ISBN 978-92-1-004553-7. Dostupné z: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>.
- ROGERSON, R J, A M FINDLAY, A S MORRIS a M G COOMBES, 1989. Indicators of Quality of Life: Some Methodological Issues. *Environment and Planning A: Economy and Space* [online]. 21(12), 1655–1666 [vid. 2020-09-20]. ISSN 0308-518X. Dostupné z: doi:10.1068/a211655.
- ROGGE, Nicky a Ilse VAN NIJVERSEEL, 2019. Quality of Life in the European Union: A Multidimensional Analysis. *Social Indicators Research* [online]. 141(2), 765–789 [vid. 2021-04-17]. ISSN 0303-8300, 1573-0921. Dostupné z: doi:10.1007/s11205-018-1854-y.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, 2011. Demografické faktory stárnutí. *Demografie* [online]. 2(53), 97–108 [vid. 2020-04-09]. ISSN 0011-826. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20541275/180311q2.pdf/f6c99986-ab28-42c5-bbb5-a3e9a44ed096?version=1.0>.
- ŘEHÁK, Jan, 2017. Analýza seskupovací. *Sociologická encyklopedie* [online] [vid. 2021-01-05]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Anal%C3%BDza_seskupovac%C3%AD.
- ŘEHÁK, Jan, 2018. Analýza faktorová. *Sociologická encyklopedie* [online] [vid. 2021-01-05]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Anal%C3%BDza_faktorov%C3%A1.
- ŘEHÁKOVÁ, Blanka, 2000. Nebojte se logistické regrese. *Sociologický časopis* [online]. 36(4), 475–492 [vid. 2021-05-22]. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2000/04/06.pdf>.
- SCOBIE, Jane, Sophie AMOS, Sylvia BEALES, Caroline DOBBING, Sarah GILLAM, Charles KNOX-VYDMANOV, Aleksandr MIHOVITS a Eppu MIKKONEN-JEANNERET, 2015. *Global AgeWatch Index 2015 - Insight report* [online]. London: HelpAge International [vid. 2021-09-06]. ISBN 978-1-910743-00-3. Dostupné z: <http://www.globalagewatch.org/download/55ef26b17da48>.
- SELIGMAN, Martin, 2014. *Vzkvétání: Nové poznatky o podstatě štěstí a duševní pohody*. B.m.: Jan Melvil Publishing. ISBN 978-80-87270-95-0.

- SLEZÁKOVÁ, Alena, 2011. *Rezidenční spokojenost seniorů na vybraných pražských sídlištích* [online]. Praha. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/48021>.
- STENNER, Paul, Tara MCFARQUHAR a Ann BOWLING, 2010. Older people and 'active ageing': Subjective aspects of ageing actively. *Journal of Health Psychology* [online]. 16(3), 467–477 [vid. 2021-05-14]. ISSN 1461-7277. Dostupné z: doi:10.1177/1359105310384298.
- SYROVÁTKA, Miroslav, 2008. Jak (ne)měřit kvalitu života - Kritické pohledy na index lidského rozvoje. *Mezinárodní vztahy* [online]. 43(1), 9–37 [vid. 2021-02-26]. ISSN 0323-1844. Dostupné z: https://www.development.upol.cz/uploads/dokumenty/Syrovatka_HDI.pdf.
- ŠIMKOVÁ, Martina a Jitka LANGHAMROVÁ, 2017. Kvalitativní faktory stárnutí populace. *Demografie* [online]. 59(1), 49–64 [vid. 2021-05-14]. ISSN 1805-2991. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/46203820/%C5%A0imkov%C3%A1-Langhamrov%C3%A1.pdf/46e19ac8-6330-4304-97a4-bf125824b96b?version=1.0>.
- ŠUSTOVÁ, Šárka, 2014. *Životní pohoda českých obyvatel* [online]. 2014. B.m.: ČSÚ. [vid. 2021-05-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536586/16002714.pdf/0c04c6f5-37a6-4666-81cc-ba2facb3de61?version=1.0>.
- TUHÁČKOVÁ, Pavla, 2009. *Demografické stárnutí se zaměřením na starší seniory*. Praha. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, 2020. Human Development Index (HDI). *Human Development Reports* [online] [vid. 2021-11-06]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.
- VAILLANT, George E. a Kenneth MUKAMAL, 2001. Successful Aging. *The American Journal of Psychiatry* [online]. 158(6), 839–847 [vid. 2021-05-14]. ISSN 1535-7228. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1176/appi.ajp.158.6.839>.
- VÁVRA, Michal, 2016. *Demografické stárnutí na pražských sídlištích* [online]. Praha [vid. 2021-05-18]. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/83663>.
- VEENHOVEN, Ruut, 2000. The Four Qualities of Life. *Journal of Happiness Studies* [online]. 1(1), 1–39 [vid. 2020-09-22]. ISSN 1573-7780. Dostupné z: doi:10.1023/A:1010072010360.
- VEENHOVEN, Ruut, 2001. Quality-of-Life and Happiness: not quite the same. In: *Salute e Qualità della Vita* [online]. Italia: Centro Scientifico Editore, s. 67–95. ISBN 978-88-7640-482-5. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/241861429_Quality-of-Life_and_Happiness_not_quite_the_same.
- VESELÁ, Ilona, 2017. *Význam vzdělávání pro kvalitu života seniorů*. Zlín. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. O ageismu. *Fakulta sociálních studií MU - Ageismus* [online] [vid. 2021-05-15]. Dostupné z: <https://www.ageismus.cz/o-ageismu>.

- VIDOVIČOVÁ, Lucie a Marcela Petrová KAFKOVÁ, 2016. Index aktivního stárnutí (AAI) v regionální aplikaci. *Demografie* [online]. 58(1), 49–66. ISSN 1805-2991. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/33199359/Clanek_3_Vidovicova.pdf/ef50fe56-20bd-44d6-b899-17bd669b2f5d?version=1.4.
- WALKER, Alan, 2002. A strategy for active ageing. *International Social Security Review* [online]. 55(1), 121–139 [vid. 2021-05-14]. ISSN 1468-246X. Dostupné z: doi:10.1111/1468-246X.00118.
- WHO, 1948. *CONSTITUTION OF THE WORLD HEALTH ORGANIZATION* [online]. 1948. [vid. 2021-05-17]. Dostupné z: <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>.
- WHO, 1997. *WHOQOL Measuring Quality of Life* [online]. 1997. B.m.: Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse WHO. [vid. 2021-10-05]. Dostupné z: https://www.who.int/mental_health/media/68.pdf.
- WHO, 2002. *Active Ageing - A Policy Framework* [online]. 2002. [vid. 2021-05-14]. Dostupné z: https://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/.

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1:	Dotazník za byt SILC-A, Životní podmínky 2018.....	90
Příloha 2:	Dotazník za hospodařící domácnost SILC-B, Životní podmínky 2018.....	91
Příloha 3:	Dotazník za osobu SILC-C, Životní podmínky 2018 (8 stran).....	92
Příloha 4:	Modulový dotazník SILC-CM, Životní podmínky 2018.....	100
Příloha 5:	Aktuální a dosažený počet respondentů EU-SILC v jednotlivých evropských zemích, 2018.....	102
Příloha 6:	Přehled charakteristik ukazatelů kvality života v jednotlivých analyzovaných zemích Evropy, kategorizované pomocí indikátorů, 2018.....	103
Příloha 7:	Výsledky Kaiser-Meyer-Olkinova testu pro ukazatele kvality života v Evropě, EU-SILC, 2018	105
Příloha 8:	Faktorové zátěže analýzy s vyloučením 4 proměnných, které snižují míru KMO, Evropa, 2015, 2018.....	106
Příloha 9:	Graf rozmístění proměnných podle rotovaných faktorových zátěží Faktoru 2 a Faktoru 1, 2015 a 2018	107
Příloha 10:	Graf rozmístění proměnných podle rotovaných faktorových zátěží Faktoru 1 a Faktoru 3, 2015 a 2018	107
Příloha 11:	Graf rozmístění proměnných podle rotovaných faktorových zátěží Faktoru 2 a Faktoru 3, 2015 a 2018	108
Příloha 12:	Faktorová skóre kvality života seniorů v analyzovaných zemích Evropy.....	109

Příloha 1: Dotazník za byt SILC-A, Životní podmínky 2018

Poznamky:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD
ŽIVOTNÍ PODMÍNKY 2018
DOTAZNÍK ZA BYT
 SILC - A
Registrační číslo CZ 151/18 ze dne 6. 11. 2017

Účast v šetření je dobrovolná. Zjištěné individuální údaje jsou chráněny podle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů.

Tazatel zaznamenal datum návštěvy a osobný čas zahájení a ukončení rozhovoru nad všemi dotazníky.
 zahájení: den [] měsíc []
 ukončení: den [] měsíc []

Adresa nešetřena - administrativní odpad (pouze 1. vlna)

A1 Provedení šetření (pouze domácnosti ve 2. až 4. vlně)

1. Šetření přichází v úvahu (v HD je panelová osoba) HD1 HD2 HD3 HD4
 → A2

Šetření nepřichází v úvahu z důvodů:

2. osoba HD ošetřovaná

3. osoba HD v kolektivní domácnosti nebo instituci

4. osoba HD v zahraničí

5. žádný člen HD již nežije

6. HD již neobsahuje panelovou osobu

7. HD sloužena s jinou HD v bytě

A2 Údaje o vyšetření bytu/domácnosti

1. Domácnost vyšetřena HD1 HD2 HD3 HD4
 Domácnost nevyšetřena z důvodů:

2. odepřeli šetření (neochota sdělovat informace)

3. domácnost neexistovala, dříve neexistovala

4. domácnost neschopna účasti (zahr. úroveň, vysoký věk aj.)

5. jiné důvody (např. jazyková bariéra)

A3 Druh domu

1. samostatně stojící rodinný dům

2. dvojdomek, řadový dům

3. bytový dům s méně než 10 byty

4. bytový dům s 10 a více byty

5. jiný

Poznamky:

Vzory čísel: 0123456789 Vyznačování

Osoby zúčastněné na šetření

	Datum	Jméno	Podpis
Tazatel přiblížil			
Přepsal			

A6 Údaje o osobách

Průběhová číslo osoby	Neyvyšší dokončené vzdělání		Současné studium		Dotazník C za osobu	
	24	25	26	27	28	29 30 31
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						

Neyvyšší dokončené vzdělání / Současné studium

0 předškolní učeb., neukončený 1. stupeň ZŠ (jen st. 24)

1 první stupeň ZŠ (dokončeno prvních 5 tříd ZŠ)

2 druhý stupeň ZŠ, odpovídající ročníky víceletých gymnázií

3 vyučování, nižší střední bez maturity

4 úplné střední s maturitou, nástavby
 5 konzervatoř ukončená absolutoriem

6 vyšší odborné (VSO)

7 vysokolekolická bakalářská (Bc.)

8 vysokolekolická magisterská (Mgr., Ing., MUDr., JUDc.)

9 doktorská (Ph.D.), vědecká příprava (CSc., DrSc.)

Výsledek vyšetření dotazníku C

1 kompletní

2 částečně vyplněný - chybí příjmy

3 částečně vyplněný - příjmy jsou, chybí jiné údaje

4 nevyplněný

5 nepřichází v úvahu

Způsob vyšetření

1 osobně s tazatelem

2 jinou osobou

3 samozvyčlení

A6 Údaje o osobách

Zapírají se návštěvní osoby:
 V domácnosti, které jsou zahrnuty do šetření prvním rokem, se zapisují osoby, které v vybraném bytě obvykle bydlí, dále podnikající a hosté, jezdící zamýšlená delší pobyt v dané domácnosti je delší než 6 měsíců, a méně osoby dočasné nepřítomné, které však nejsou členy žádné jiné bytové domácnosti, mají jinou finanční vazbu na vybranou domácnost a jejich nepřítomnost nepřetrvává déle než 6 měsíců. Výjimek tvoří osoby studující nebo pracující mimo domov, u nichž nelze na delší nepřítomnost, avšak nesmí mít žádnou jinou soukromou adresu a musí mít také finanční vazbu na vybranou domácnost. V domácnostech, které jsou zahrnuty do šetření opakovaně, se zapisují všechny osoby z předchozí vlny šetření, a to jak současně členové domácnosti, tak i odsouhlasené a zemřelé osoby. Zapisují se i nové přičlenění a narnazeni, kteří jsou členy HD s alespoň jednou panelovou osobou. Nezapírají se osoby, které jsou jen dočasně nepřítomné, ale mají svou vlastní domácnost jinde (návštěvy, osoby žijící v nájemní sítí), a dále osoby dlouhodobě nepřítomné bez esenčních vazeb na vybranou domácnost (jezdící osoba nepřítomnost je delší než 6 měsíců). Při opakované návštěvě domácnosti se nezapisují ani osoby, které spolu tvoří samostatnou HD složenou pouze z osob mimo panel, tj. členové HD, která neobsahuje žádnou panelovou osobu.

A8 Údaje o společném hospodaření

Uveďte prosím pořadová čísla osob, které spolu v rámci bytového tvoří samostatně hospodařící domácnost. Např. 1 + 2, 3 + 4 + 5, 6

Průběhová čísla osob	HD č. 1	HD č. 2	HD č. 3	HD č. 4	HD č. 5

A6 Údaje o osobách

Průběhová číslo osoby	Měsíc a rok narození	Pohlaví	Rokový věk	Rok státní	Přítomnost nepřítomnost v domácnosti									
					Měsíc od	Rok od	Měsíc do	Rok do	Měsíc od	Rok od	Měsíc do	Rok do		
1.														
2.														
3.														
4.														
5.														
6.														
7.														
8.														
9.														
10.														

A7 Dohledané osoby - původní identifikace osob (z předchozí vlny šetření)

Průběhová číslo osoby	Identifikační číslo osoby	Křestní jméno	Vztah k užívateli bytu, osobě v čele HD	Identifikační číslo (ze st. 3)
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

Vztah k užívateli bytu, osobě v čele HD

1 užívatelka bytu, osoba v čele HD

2 manželka, družka (ve st. 5 též manžel, druh)

3 syn, dcera

4 zeť, snacha

5 svůdek, svůdka

6 otec, matka, brácha, brácha

7 bratr, sestra

8 jiná příbuzná/milá osoba

9 podnikájemník, členové jeho HD (pouze st. 5)

Rodinný stav

1 svobodný(-á)

2 ženatý, svázaný, registrované partnerství

3 ovdovělý(-á), registrované partnerské zánětké smlouvy

4 rozvedený(-á), registrované partnerské zánětké rozchodnutím

Druh přítomnosti (pouze 2. až 4. vlna)

1 osoba šetřena v tomto bytě v minulém roce

2 přítomnost(-i)

3 narnazeny(-i)

4 odsouhlasený(-á)

5 zemřelý(-á)

Místo odsouhlasení

1 do jiné soukromé domácnosti v ČR


2 do kolektivní domácnosti či instituce

3 do zahraničí

4 neobjasněno

Zdroj: EU-SILC (2018)

Příloha 3: Dotazník za osobu SILC-C, Životní podmínky 2018 (8 stran)

 ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD		ŽIVOTNÍ PODMÍNKY 2018 DOTAZNÍK ZA OSOBU				SILC - C <small>Registrováno CSÚ CV 153/18 ze dne 6.11.2017 IKF 753318</small>								
Dotazník se vyplní za osoby narozené v roce 2001 a dříve.														
Tazatel zaznamená datum, čas zahájení a ukončení rozhovoru nad dotazníkem C.		den	<input type="text"/>	měsíc	<input type="text"/>	C1 Identifikační údaje 1. Území <input type="text"/> 2. Pagina <input type="text"/> 3. IČ osoby <input type="text"/>								
zahájení		<input type="text"/>	:	<input type="text"/>	ukončení									
		<input type="text"/>	:	<input type="text"/>										
Vzory číslic		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9			Vyznačování		<input checked="" type="checkbox"/>							
Pracovní aktivita														
C1 Uveďte prosím Vaši pracovní aktivitu v jednotlivých měsících minulého kalendářního roku a v současnosti. V případě, že jste v měsíci pracoval(a) na částečný úvazek, vyznačte do hlavní činnosti jeden z kódů 1 až 3 a zaškrtněte políčko v řádku částečný úvazek.														
	2017												celý rok 2017	aktuální stav
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
A. hlavní činnost	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
částečný úvazek	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
souběžné činnosti														
B. zaměstnanec	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
C. samostatně činný(-á)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
D. žák, učeň, student (denní studium)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
důchody a rodičovský příspěvek														
E. starobní důchod	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
F. invalidní důchod	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
G. rodičovský příspěvek	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Pracovní aktivita – hlavní činnost								CT1 Na základě odpovědi na otázku C1A zaškrtněte odpovídající možnost.						
1 zaměstnanec	6 žák, učeň, student (denní studium)			1. v C1A odpověděl(a) v posledním sloupci kódy 1 až 3			<input type="checkbox"/>	→ C13						
2 samostatně činný(-á)	7 ve starobním důchodu			2. v C1A odpověděl(a) v posledním sloupci kódem 5			<input type="checkbox"/>	→ C2						
3 na placené mateřské dovolené	8 v invalidním důchodu			3. v C1A odpověděl(a) v posledním sloupci kódy 4, 6 až 9 nebo 0			<input type="checkbox"/>	→ C4						
4 pobírající rodičovský příspěvek	9 v domácnosti, péče o děti nebo péče o blízkou osobu													
5 nezaměstnaný(-á)	0 ostatní ekonomicky neaktivní (žijící z majetku)													

Nezaměstnaní

C2 Jak dlouho jste nezaměstnaný(-á)?	
1. méně než 1 rok	<input type="checkbox"/> počet měsíců <input type="text"/> <input type="text"/>
2. 1 rok a déle	<input type="checkbox"/>

C3 Jste evidován(a) na úřadu práce a pobíráte podporu v nezaměstnanosti?	
1. jsem evidován(a) a pobírám podporu	<input type="checkbox"/>
2. jsem evidován(a) a nepobírám podporu	<input type="checkbox"/>
3. nejsem evidován(a)	<input type="checkbox"/>

Nepracující

C4 Vykonával(a) jste během posledních 7 dní nějakou placenou práci nebo podnikatelskou činnost, i kdyby se jednalo pouze o jednu hodinu?	
1. ano, pravidelnou činnost	<input type="checkbox"/>
2. ano, jednorázovou činnost	<input type="checkbox"/>
3. ne	<input type="checkbox"/>

C5 Hledal(a) jste v posledních 4 týdnech práci?	
1. ano	<input type="checkbox"/>
2. ne, vyřizuji založení vlastní firmy	<input type="checkbox"/>
3. ne, mám již sjednané zaměstnání a nejpozději do 3 měsíců do něj nastoupím	<input type="checkbox"/>
4. ne, z jiných důvodů	<input type="checkbox"/>

→ C8

C6 Jakým způsobem jste v uplynulých 4 týdnech hledal(a) práci?		
	ano	ne
1. nabídka pracovních míst na úřadu práce	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. žádost o místo přímo u zaměstnavatele	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. pomoc zprostředkovatelské agentury	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. dotaz u příbuzných a přátel	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. inzerce na internetu nebo v novinách	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. účast na pohovoru, zkouškách či testu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. čekání na výsledek žádosti o místo nebo na výsledek konkurzu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. jiný aktivní způsob hledání	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

C7 Jste připraven(a) nastoupit do zaměstnání během 2 týdnů?	
1. ano	<input type="checkbox"/>
2. ne	<input type="checkbox"/>

Bývalé hlavní zaměstnání

C8 Byl(a) jste už někdy zaměstnán(a) nebo jste podnikal(a)? Mělo by se jednat o pravidelnou činnost trvající alespoň 6 měsíců.	
1. ano	<input type="checkbox"/>
2. ano, pracuji ve svém prvním zaměstnání	<input type="checkbox"/> → C13
3. ne	<input type="checkbox"/> → C25

C9 Jaké bylo Vaše poslední ukončené hlavní zaměstnání (profese)? Popište prosím co nejpodrobněji práci, kterou jste vykonával(a).	
→ dvoumístný kód CZ-ISCO: <input type="text"/> <input type="text"/>	

C10 Jaké postavení jste měl(a) ve svém posledním hlavním zaměstnání?	
1. zaměstnanec	<input type="checkbox"/>
2. společník, jednatel s.r.o.	<input type="checkbox"/>
3. osoba samostatně výdělečně činná se zaměstnanci	<input type="checkbox"/>
4. osoba samostatně výdělečně činná bez zaměstnanců	<input type="checkbox"/>
5. pomáhající rodinný příslušník	<input type="checkbox"/>

→ C13

C11 Jaký typ pracovní smlouvy jste měl(a) ve svém posledním hlavním zaměstnání?	
1. smlouva na dobu neurčitou	<input type="checkbox"/>
2. smlouva na dobu určitou	<input type="checkbox"/>
3. dohoda o pracovní činnosti nebo o provedení práce	<input type="checkbox"/>
4. práce bez smlouvy	<input type="checkbox"/>

C12 Měl(a) jste ve svém posledním hlavním zaměstnání nějaké podřízené zaměstnance?	
1. ano	<input type="checkbox"/>
2. ne	<input type="checkbox"/>

C13 Kdy jste nastoupil(a) do svého prvního řádného zaměstnání, popř. začal(a) podnikat?	
první zaměstnání v roce	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>

C14 Kolik let jste od té doby odpracoval(a)?	
počet roků	<input type="text"/> <input type="text"/>

TAZATEL: Pokud respondent odpovídal v otázce C4 kódem 2 (ano, jednorázovou činnost) nebo kódem 3 (ne), přejděte na otázku C24, jinak pokračujte následující otázkou.

Současné hlavní zaměstnání	
C15	Jaké je Vaše současné hlavní zaměstnání (profese)? Popište prosím co nejpodrobněji práci, kterou vykonáváte.
→ dvoumístný kód CZ-ISCO: <input type="text"/> <input type="text"/>	
C16	Popište hlavní činnost místní jednotky firmy nebo organizace, kde pracujete.
→ dvoumístný kód CZ-NACE: <input type="text"/> <input type="text"/>	
C17	Jaké postavení máte ve svém současném hlavním zaměstnání?
1.	zaměstnanec <input type="checkbox"/>
2.	společník, jednatel s.r.o. <input type="checkbox"/>
3.	osoba samostatně výdělečně činná se zaměstnanci <input type="checkbox"/>
4.	osoba samostatně výdělečně činná bez zaměstnanců <input type="checkbox"/>
5.	pomáhající rodinný příslušník <input type="checkbox"/>
→ C20	
C18	Jaký typ pracovní smlouvy máte ve svém zaměstnání?
1.	smlouva na dobu neurčitou <input type="checkbox"/>
2.	smlouva na dobu určitou <input type="checkbox"/>
3.	dohoda o pracovní činnosti nebo o provedení práce <input type="checkbox"/>
4.	práce bez smlouvy <input type="checkbox"/>
C19	Máte ve svém současném zaměstnání nějaké podřízené zaměstnance?
1.	ano <input type="checkbox"/>
2.	ne <input type="checkbox"/>
C20	Kolik lidí má místní jednotka firmy nebo organizace, v níž pracujete? Do počtu zahrňte také sebe.
1.	10 a méně osob: přesně <input type="text"/> <input type="text"/> nevim přesně <input type="checkbox"/>
2.	11 až 19 osob <input type="checkbox"/>
3.	20 až 49 osob <input type="checkbox"/>
4.	50 a více osob <input type="checkbox"/>
C1	Identifikační údaje
1.	Území <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
2.	Pagina <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
3.	IČ osoby <input type="text"/> <input type="text"/>
C21	Kolik hodin odpracujete ve svém zaměstnání/podnikání nebo při práci pro rodinnou firmu? Uvedte prosím obvyklý počet hodin týdně. U zaměstnanců se zahrne i neplacená práce přesčas.
hlavní zaměstnání <input type="text"/> <input type="text"/>	
další zaměstnání (přichází-li v úvahu) <input type="text"/> <input type="text"/>	
TAZATEL: Pokud je součet odpracovaných hodin v předchozí otázce C21 menší než 30 hodin, pokračujte následující otázkou C22, jinak přejděte na otázku C23.	
C22	Uvedte důvod, proč pracujete méně než 30 hodin týdně.
1.	vlastní nemoc nebo invalidita <input type="checkbox"/>
2.	chtěl(a) bych pracovat více hodin, ale nemohu najít práci na plný úvazek <input type="checkbox"/>
3.	studium nebo proškolení <input type="checkbox"/>
4.	nechci pracovat více hodin <input type="checkbox"/>
5.	péče o děti nebo jiné osoby <input type="checkbox"/>
6.	počet hodin za všechna moje zaměstnání je považován za plný úvazek <input type="checkbox"/>
7.	jiné důvody <input type="checkbox"/>
C23	Ukončil(a) jste v období od 1. 1. 2017 do současnosti své hlavní zaměstnání a začal(a) jste pracovat v jiném? Pokud ano, uveďte měsíc a rok ukončení předchozího zaměstnání. V případě více změn uveďte poslední.
1.	ano <input type="checkbox"/>
měsíc <input type="text"/> <input type="text"/> rok <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	
2.	ne <input type="checkbox"/> → C25
Poznámky:	

TAZATEL: Na otázku C24 odpovídá také respondent, který pracoval (C8 kód 1), ale nemá současné hlavní zaměstnání (C15 až C21 není vyplněné).

C24 Proč jste změnil(a) své předchozí zaměstnání, resp. ukončil(a) své poslední zaměstnání?

1. získání nebo hledání lepšího místa	<input type="checkbox"/>	5. potřeba pečovat o děti nebo o blízkou osobu	<input type="checkbox"/>
2. konec zaměstnání na dobu určitou	<input type="checkbox"/>	6. přestěhování kvůli zaměstnání partnera nebo z důvodu sňatku	<input type="checkbox"/>
3. donucen(a) k odchodu zaměstnavatelem (propuštění z práce, uzavření firmy atd.)	<input type="checkbox"/>	7. vlastní nemoc nebo invalidita	<input type="checkbox"/>
4. prodej nebo uzavření vlastní či rodinné firmy	<input type="checkbox"/>	8. všechny ostatní důvody (odchod do starobního nebo předčasného důchodu, změna bydliště, další studium, rozhodnutí žít z úspor atd.)	<input type="checkbox"/>

PŘÍJMY ZA ROK 2017

Příjmy ze zaměstnání

C25 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce příjem ze zaměstnání? Vedle příjmu z hlavního pracovního poměru uveďte případný příjem z dalších pracovních poměrů, prací na dohody a ostatních jednorázových a příležitostných prací.

1. ano 2. ne → C32

C26 Uveďte prosím, kolik činil v minulém kalendářním roce Váš hrubý, resp. čistý příjem ze zaměstnání (dle uvedených položek). Můžete uvést buď pravidelný měsíční příjem (průměrný) nebo celkový roční příjem zahrnující i veškeré příplatky a mimořádné příjmy.

		počet měsíců	Kč	počet měsíců	Kč
hlavní pracovní poměr	hrubý <input type="checkbox"/>	M			
	čistý <input type="checkbox"/>	R			
další pracovní poměr	hrubý <input type="checkbox"/>	M			
	čistý <input type="checkbox"/>	R			
dohoda(-y) o provedení práce	hrubý	R			
dohoda(-y) o pracovní činnosti	hrubý	R			

C27 Obdržel(a) jste v minulém kalendářním roce některou z následujících položek jako příjem navíc?
- náhrada za přesčasy; 13. plat; mimořádné odměny, prémie; podíly na výsledku hospodaření firmy, bonusy; odstupné; spropitné; jiné platby (ošatné, diety, provize atd.)

1. ano 2. ne → C29

C28 Pokud jste nezahmul(a) některou z těchto položek do výše uvedených příjmů, uveďte prosím hrubou, resp. čistou částku těchto dodatečných plateb za celý minulý kalendářní rok.

hrubá <input type="checkbox"/>	částka v Kč		všechny platby jsou již zahrnuty <input type="checkbox"/>
čistá <input type="checkbox"/>			

Požítky od zaměstnavatele

C29 Poskytoval Vám Váš zaměstnavatel v minulém kalendářním roce automobil, dodávku či jiné motorové vozidlo, které jste mohl(a) využívat i pro soukromé účely? Pokud ano, uveďte kolik měsíců jste jej využíval(a).

1. ano, využíval(a) jsem
počet měsíců
2. neposkytoval / nevyužíval(a) jsem

C30 Poskytoval Vám Váš zaměstnavatel v minulém kalendářním roce příspěvky na stravování? Pokud ano, uveďte prosím počet měsíců, po které jste tyto příspěvky pobíral(a), jejich počet za měsíc a dále jejich hodnotu a cenu (v Kč), za jakou jste je koupil(a).		C31 Poskytoval Vám Váš zaměstnavatel některé další výhody a nepeněžní služby, ať už zdarma nebo za částečnou úhradu? Odhadněte prosím roční výši (v Kč) těch, které jste v minulém kalendářním roce využíval(a).	
1. závodní stravování <input type="checkbox"/>	2. stravenky <input type="checkbox"/>	1. mobilní nebo pevný telefon	
počet měsíců	ks/měsíc	2. jazykové kurzy	
hodnota jídla/stravenky (v Kč)	za cenu (v Kč)	3. příspěvek na benzín, dopravu	
3. neposkytoval / nevyžíval(a) jsem <input type="checkbox"/>		4. slevu na firemní zboží nebo služby	
		5. příspěvek na sportovní vyžití, dovolenou	
		6. příspěvek na penzijní nebo životní pojištění	
		7. ostatní benefity	

Příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti

C32 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce nějaké příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti? Pokud máte příjem jako spolupracující osoba, uveďte prosím částku rozepsanou na Vaši osobu jako podíl z úhrnné společné částky.			
1. ano <input type="checkbox"/>	→ C33	3. ne <input type="checkbox"/>	→ C35
2. ano, jako spolupracující osoba <input type="checkbox"/>	→	částka v Kč	→ C35

C33 Jaký byl Váš zisk/ztráta z podnikání (tj. rozdíl mezi příjmy a výdaji) v minulém kalendářním roce? Vybte jednu z následujících možností pro vyčíslení Vašich příjmů z podnikání.			
1. daňové přiznání - hrubý zisk/ztráta (základ daně) v Kč		2. vlastní odhad - zisk/ztráta v Kč	hrubý čistý

C34 Využíval(a) jste opakovaně, případně použil(a) jste jednorázově peněžní prostředky z příjmů z Vašeho podnikání na soukromé účely? Pokud ano, v případě opakovaných výběrů uveďte prosím počet měsíců a pravidelné měsíční částky, v případě jednorázových uveďte jejich roční úhm.			
	výběry nebyly <input type="checkbox"/>	počet měsíců	částka v Kč
1. opakovaně <input type="checkbox"/>			měsíční
2. jednorázově <input type="checkbox"/>			roční

Další příjmy z pracovní činnosti

C35 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce příjmy za příspěvky do novin, časopisů, rozhlasu nebo televize jako drobné autorské honoráře nepřesahující 10 000 Kč měsíčně od téhož plátce? Pokud ano, uveďte prosím jejich roční úhm.	
1. ano <input type="checkbox"/>	2. ne <input type="checkbox"/>
celková roční částka v Kč	

C36 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce nějaké další příjmy z pracovní činnosti?	
1. ano <input type="checkbox"/>	2. ne <input type="checkbox"/>
celková roční částka v Kč	

Poznámky:

Ostatní příjmy

C37 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce některé z následujících příjmů, ať už pravidelných nebo jednorázových? Uveďte prosím vždy čistý celoroční příjem.		
	neměl(a)	roční částka v Kč
1. příjmy z kapitálového majetku uroky z účtů v bance, z vkladů a vkladových listů; podíly na zisku kapitálových společností a družstev, dividendy, z akcií; výnosy z cenných papírů, dluhopisy, obligace; příjmy ze zdroje v zahraničí	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
2. příjmy z prodeje příležitostně domácí samovýroba; prodej zemědělských výrobků jako přebytků z vlastního hospodářství	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
3. příjmy ze životního pojištění pojistné plnění pro případ dožití určitého věku nebo v případě úmrtí jiné osoby	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
4. příjmy z neživotního pojištění plnění z jiných druhů pojištění (úrazové, nemovitosti, domácnosti, motor. vozidel atd.)	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
5. stipendia, kapesné učňů prospěchové, sociální i ubytovací stipendium	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
6. jiné příjmy náhrady majetkových škod (restituce; totální nasazení, PTP); výhry z loterií, sázek, sportovních a jiných soutěží; finanční dědictví, odstupné za uvolnění bytu; státní podpora a úroky ze stavebního spoření (pouze v případě jednorázové výplaty)	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Sociální příjmy

C38 Pobíral(a) jste v minulém kalendářním roce některý z uvedených druhů sociálních příspěvků a dávek? Uveďte prosím počet měsíců pobírání a měsíční částku. U vybraných dávek uveďte také počet dní nemoci, resp. OČR, pokud se jednalo o dobu kratší než 1 měsíc.						
	nepobíral(a)	počet měsíců	Kč	počet měsíců	Kč	
1. podpora v nezaměstnanosti rekvalifikace <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	
2. rodičovský příspěvek	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	
3. příspěvek na péči	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	
4. výsluhový příspěvek, odchodné (čistá částka)	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	
dávky nemocenského pojištění						
5. nemocenské	počet dní nemoci	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
6. ošetřovné	počet dní OČR	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
7. peněžitá pomoc v mateřství	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	
dávky důchodového pojištění						
8. starobní důchod	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	
9. vdovský/vdovecký důchod	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	
10. invalidní důchod	stupeň invalidity	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
11. sirotčí důchod	počet dětí	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
12. dávky pro osoby se zdravotním postižením (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku)	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □
13. jiné sociální dávky	<input type="checkbox"/>	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □ □ □	

Poznámky:

Daně z příjmu	
C39 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce nějaké zdanitelné příjmy, ze kterých Vy (resp. Vaš zaměstnavatel) odvádíte daň?	
1. ano	<input type="checkbox"/>
2. ne	<input type="checkbox"/> → C41
C40 Uplatňujete za rok 2017 u svého zaměstnavatele nebo ve svém daňovém přiznání nárok na následující úlevy na dani?	
1. na vyživované dítě	počet dětí <input type="text"/>
2. na vyživované dítě ZTP-P	počet dětí <input type="text"/>
3. na manželku/manžela	<input type="checkbox"/>
4. na manželku/manžela, který je držitelem ZTP-P	<input type="checkbox"/>
5. na poživatele invalidního důchodu (1. a 2. stupeň)	<input type="checkbox"/>
6. na poživatele invalidního důchodu (3. stupeň)	<input type="checkbox"/>
7. na držitele ZTP-P	<input type="checkbox"/>
8. na studium	<input type="checkbox"/>
9. hodnota daru	<input type="text"/>
10. odečet úroků	<input type="text"/>
11. penzijní připojištění	<input type="text"/>
12. životní pojištění	<input type="text"/>
13. členský příspěvek odborů	<input type="text"/>
14. odpočet ztráty	<input type="text"/>
15. další položky podle §34 (reinvestice, věda, výzkum)	<input type="text"/>
16. sleva za umístění dítěte (školkovně)	<input type="text"/>

Penzijní připojištění	
C41 Platil(a) jste si v minulém kalendářním roce příspěvky na penzijní připojištění? Pokud ano, uveďte prosím počet měsíců a měsíční částku Vašich (vlastních) příspěvků v minulém kalendářním roce.	
1. ano	<input type="checkbox"/>
2. ne	<input type="checkbox"/>
počet měsíců	<input type="text"/>
měsíční částka v Kč	<input type="text"/>
C42 Pobíral(a) jste v minulém kalendářním roce pravidelný důchod z Vašeho penzijního připojištění? Pokud ano, uveďte prosím počet měsíců a měsíční částku pobíraného důchodu.	
1. ano	<input type="checkbox"/>
2. ne	<input type="checkbox"/>
počet měsíců	<input type="text"/>
měsíční částka v Kč	<input type="text"/>

Biografické informace	
TAZATEL: Otázky C43 až C45 je nutné vyplnit v první vlně, dále u přistěhovaných osob, osob narozených v roce 2001 a osob, u kterých došlo ke změně.	
C43 Ve které zemi jste se narodil(a)?	
1. ČR (území dnešní ČR)	<input type="checkbox"/>
2. jiná země:	<input type="text"/>
C44 Jaká je Vaše státní příslušnost? Pokud máte dvoji občanství, uveďte prosím obě.	
1. státní příslušnost 1:	ČR <input type="checkbox"/>
jiná země:	<input type="text"/>
2. státní příslušnost 2:	<input type="text"/>
země:	<input type="text"/>
C45 Pobýval(a) jste dlouhodobě mimo ČR? Jestliže ano, uveďte prosím rok, ve kterém jste se do ČR přistěhoval(a) nebo vrátil(a).	
1. ano	<input type="checkbox"/>
rok přistěhování	<input type="text"/>
2. ne	<input type="checkbox"/>

Materiální podmínky			
C46 Máte alespoň dva páry dobře padnoucích bot (z toho alespoň jeden celoroční pár)?			
1. ano	<input type="checkbox"/>		
2. ne, nemohu si dovolit	<input type="checkbox"/>		
3. ne, z jiného důvodu	<input type="checkbox"/>		
C47 Uveďte prosím, zda děláte následující činnosti. U činností, které neděláte, označte důvod proč.			
	ano	ne	
		nemohu si dovolit	z jiného důvodu
1. pořizujete si za obnošené oblečení alespoň některé nové (nikoliv ze second-handu, z bazaru apod.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. scházíte se alespoň jednou za měsíc s přáteli či příbuznými v kavárně, restauraci, baru, popř. u Vás doma	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. věnujete se ve svém volném čase pravidelně nějaké placené aktivitě (sport, návštěva kina apod.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. utratíte každý týden určitou částku pro sebe (např. lístek do kina, drobný dárek atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Zdraví	
C48 Jak celkově hodnotíte svůj zdravotní stav?	
1. velmi dobrý <input type="checkbox"/>	4. špatný <input type="checkbox"/>
2. dobrý <input type="checkbox"/>	5. velmi špatný <input type="checkbox"/>
3. přijatelný <input type="checkbox"/>	
C49 Máte nějakou dlouhodobou nemoc nebo dlouhodobý zdravotní problém, který již trvá nebo bude trvat 6 měsíců či déle?	
1. ano <input type="checkbox"/>	
2. ne <input type="checkbox"/>	
C50 Byl(a) jste kvůli zdravotním problémům nejméně po dobu posledních 6 měsíců omezen(a) v činnostech, které lidé obvykle dělají?	
1. ano, vážně omezen(a) <input type="checkbox"/>	
2. ano, omezen(a), ale ne vážně <input type="checkbox"/>	
3. ne, neomezen(a) <input type="checkbox"/>	
C51 Kolikrát jste za posledních 12 měsíců navštívil(a) praktického lékaře nebo specialistu s výjimkou zubaře a očního lékaře?	
počet návštěv <input type="text"/>	
C52 Potřeboval(a) jste během posledních 12 měsíců alespoň jednou navštívit zubaře nebo ortodontistu?	
1. ano <input type="checkbox"/>	
2. ne <input type="checkbox"/>	→ C55
C53 Navštívil(a) jste zubaře nebo ortodontistu pokaždé, když jste potřeboval(a)?	
1. ano <input type="checkbox"/>	→ C55
2. ne <input type="checkbox"/>	
C54 Proč jste k zubaři či na ortodoncii nešel(-a)? Uveďte hlavní důvod.	
1. nemohl(a) jsem si to dovolit, příliš drahé, nehradí pojišťovna <input type="checkbox"/>	
2. čekací seznam, velmi dlouhá objednávací lhůta <input type="checkbox"/>	
3. nemohl(a) jsem se uvolnit z práce nebo od péče o děti či jinou osobu <input type="checkbox"/>	
4. daleké cestování, nevyhovující způsob dopravy <input type="checkbox"/>	
5. strach ze zubaře, vyšetření či léčby <input type="checkbox"/>	
6. chtěl(a) jsem počkat, zda se zdravotní problém sám nezlepší <input type="checkbox"/>	
7. neznal(a) jsem žádného dobrého zubaře <input type="checkbox"/>	
8. z jiného důvodu <input type="checkbox"/>	
C55 Potřeboval(a) jste během posledních 12 měsíců alespoň jednou navštívit praktického lékaře nebo specialistu?	
1. ano <input type="checkbox"/>	
2. ne <input type="checkbox"/>	→ konec
C56 Navštívil(a) jste praktického lékaře nebo specialistu pokaždé, když jste potřeboval(a)?	
1. ano <input type="checkbox"/>	→ konec
2. ne <input type="checkbox"/>	
C57 Proč jste k lékaři či specialistovi nešel(-a)? Uveďte hlavní důvod.	
1. nemohl(a) jsem si to dovolit, příliš drahé, nehradí pojišťovna <input type="checkbox"/>	
2. čekací seznam, velmi dlouhá objednávací lhůta <input type="checkbox"/>	
3. nemohl(a) jsem se uvolnit z práce nebo od péče o děti či jinou osobu <input type="checkbox"/>	
4. daleké cestování, nevyhovující způsob dopravy <input type="checkbox"/>	
5. strach z lékaře, vyšetření či léčby <input type="checkbox"/>	
6. chtěl(a) jsem počkat, zda se zdravotní problém sám nezlepší <input type="checkbox"/>	
7. neznal(a) jsem žádného dobrého lékaře <input type="checkbox"/>	
8. z jiného důvodu <input type="checkbox"/>	
Poznámky:	

Mnohokrát děkujeme za účast na tomto rozhovoru

CM3	Myslíte si, že byste mohli(a) v případě potřeby požádat svoje příbuzné, přátele, sousedy nebo jiné osoby o materiální pomoc , např. o finanční hotovost, půjčku nebo potraviny a zboží?
1.	ano <input type="checkbox"/>
2.	ne <input type="checkbox"/>

CM4	Myslíte si, že byste mohli(a) v případě potřeby požádat svoje příbuzné, přátele, sousedy nebo jiné osoby o výpomoc při nějaké činnosti nebo v případě nemoci apod., např. pomoc v domácnosti, na zahradě, přinést nákup, vyzvednout léky, náhle pohlídat děti?
1.	ano <input type="checkbox"/>
2.	ne <input type="checkbox"/>

CM5	Máte někoho, komu se můžete svěřit s osobními záležitostmi?
1.	ano <input type="checkbox"/>
2.	ne <input type="checkbox"/>

CM6	Do jaké míry důvěřujete ostatním lidem, které neznáte? <i>Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nedůvěřuji a 10 zcela důvěřuji.</i>
1.	důvěra <input type="checkbox"/>
2.	nedokážu posoudit <input type="checkbox"/>

CM7	Do jaké míry se cítíte vyloučen(a) ze společnosti? <i>Pro hodnocení prosím použijte stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená vůbec nevyloučen a 10 zcela vyloučen.</i>
1.	vyloučení <input type="checkbox"/>
2.	nedokážu posoudit <input type="checkbox"/>

CM8	Jak předpokládáte, že by se mohla vyvíjet Vaše celková životní situace v <u>příštích 12 měsících</u> ?
1.	zlepší se <input type="checkbox"/>
2.	nezmění se <input type="checkbox"/>
3.	zhorší se <input type="checkbox"/>
4.	nedokážu posoudit <input type="checkbox"/>

Poznámky:

Mnohokrát děkujeme za účast na tomto rozhovoru

Příloha 5: Aktuální a dosažený počet respondentů EU-SILC v jednotlivých evropských zemích, 2018

	Aktuální počet respondentů	Dosažený počet respondentů
Belgie	9748	5946
Bulharsko	8703	7233
Česko	11614	8634
Dánsko	9588	5604
Estonsko	7886	6072
Finsko	13072	9832
Francie	14671	10876
Chorvatsko	12535	8383
Irsko	8363	4382
Itálie	29107	21173
Kypr	5037	4192
Litva	6673	4905
Lotyšsko	7972	5833
Lucembursko	8309	3833
Maďarsko	9121	7524
Malta	4521	3823
Německo	17406	12901
Nizozemsko	24421	12493
Norsko	11716	5981
Polsko	18266	15214
Portugalsko	15619	13717
Rakousko	8518	6103
Rumunsko	7981	7278
Řecko	29734	24305
Slovensko	6749	5662
Slovinsko	12959	8669
Španělsko	18513	13368
Švédsko	11629	5831
Švýcarsko	13364	6680
Velká Británie	40719	17118

Zdroj: Eurostat, 2020d, str. 2 Annex 5, vlastní úprava

Příloha 6: Přehled charakteristik ukazatelů kvality života v jednotlivých analyzovaných zemích Evropy, kategorizované pomocí indikátorů, 2018

	Materiální životní podmínky			Zdraví		Produktivní nebo hlavní činnost	Volný čas a společenské interakce		Životní podmínky		Ekonomické a fyzické zabezpečení			Celková spokojenost se životem	
	Aktuální individuální spotřeba (standard kupní síly na obyvatele při aktuálních cenách)	Neschopnost čelit nenadálým finančním výdajům (podíl osob v %)	Mediánový příjem (v Eurech)	Hodnocení vlastního zdraví jako velmi dobré a dobré (podíl osob v %)	Naděje dožití v 65 letech (roky)	Podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let (podíl osob v %)	Kontakt s rodinou každý týden (podíl osob v %)*	Kontakt s přáteli každý týden (podíl osob v %)*	Podíl obyvatel, kteří jsou dotčeni hlukem od svých sousedů či z ulice (v %)	Znečištění a další environmentální problémy v prostředí bydliště (podíl osob v %)	Materiální deprivace (podíl osob v %)	Podíl osob, které mají možnost požádat někoho o pomoc (v %)*	Zločinnost, násilí nebo vandalství v oblasti bydliště (podíl osob v %)	Podíl respondentů, kteří se v posledních 4 týdnech cítili velmi často šťastní (v %)	Hodnocení spokojenosti s vlastním životem (škála 1–10)
Rakousko	25 290	15,30	24 297	45,90	20,10	4,90	43,10	41,55	18,45	10,25	1,00	94,65	19,10	56,00	7,80
Belgie	24 300	17,80	19 220	55,50	20,30	2,80	48,55	45,40	14,35	11,55	1,70	90,15	22,90	56,20	7,50
Bulharsko	10 740	71,00	2 860	24,10	16,20	5,80	26,85	27,40	9,05	10,80	32,70	93,85	43,60	16,40	4,50
Chorvatsko	13 360	67,00	5 574	20,80	17,70	3,00	34,75	31,60	8,45	5,25	11,60	92,60	5,20	26,15	5,60
Kypr	20 240	41,55	12 493	41,00	20,50	8,50	25,85	40,55	19,15	7,10	3,70	97,75	30,60	44,10	6,80
Česko	16 470	28,90	7 181	27,50	18,20	7,20	37,95	24,65	14,45	11,40	2,50	98,00	15,20	37,25	7,00
Dánsko	25 390	15,95	24 514	57,10	19,40	8,30	47,40	37,60	10,6	5,45	1,00	94,65	10,60	49,15	8,20
Estonsko	15 460	41,30	6 527	17,70	18,60	14,00	38,90	37,90	8,35	8,90	4,40	91,05	10,80	33,95	6,60
Finsko	23 420	19,10	20 986	47,50	20,40	6,40	51,00	42,05	8	8,75	1,30	96,25	10,60	58,15	8,10
Francie	22 170	23,30	22 864	43,40	21,90	3,10	50,60	36,45	13,45	14,85	2,80	91,00	25,20	47,55	7,00
Německo	24 740	22,95	19 809	42,60	19,60	7,50	42,45	35,60	24	21,30	2,40	97,45	20,10	55,70	7,30
Řecko	16 000	55,75	7 913	40,50	20,60	3,70	24,10	33,60	16,55	17,55	13,60	95,90	23,40	29,00	6,10
Maďarsko	13 030	26,90	5 294	20,60	16,80	3,30	30,85	23,75	8,25	8,70	5,60	96,45	11,50	36,20	5,90
Island	26 520	25,60	37 888	57,20	20,90	38,20	44,10	36,25	7,4	8,25	0,30	95,60	2,00	42,95	7,90
Irsko	22 500	27,05	21 307	68,40	20,40	11,60	39,70	43,05	5,9	5,20	1,80	96,80	14,90	63,80	8,20
Itálie	21 160	38,30	17 001	38,40	21,30	4,80	39,30	36,65	10,6	11,95	7,20	84,35	22,70	28,05	6,80
Lotyšsko	14 390	69,85	4 669	11,30	17,10	9,70	38,70	39,95	12,9	15,60	11,70	89,15	15,20	16,45	6,30
Litva	17 850	60,55	4 837	8,20	17,60	9,30	38,95	25,95	9,85	11,80	14,20	94,95	6,10	27,20	5,80

	Aktuální individuální spotřeba (standard kupní síly na obyvatele při aktuálních cenách)	Neschopnost čelit nenadálým finančním výdajům (podíl osob v %)	Mediánový příjem (v Eurech)	Hodnocení vlastního zdraví jako velmi dobré a dobré (podíl osob v %)	Naděje dožití v 65 letech (roky)	Podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let (podíl osob v %)	Kontakt s rodinou každý týden (podíl osob v %)*	Kontakt s přáteli každý týden (podíl osob v %)*	Podíl obyvatel, kteří jsou dotčeni hlukem od svých sousedů či z ulice (v %)	Znečištění a další environmentální problémy v prostředí bydliště (podíl osob v %)	Materiální deprivace (podíl osob v %)	Podíl osob, které mají možnost požádat někoho o pomoc (v %)*	Zločinnost, násilí nebo vandalství v oblasti bydliště (podíl osob v %)	Podíl respondentů, kteří se v posledních 4 týdnech cítili velmi často šťastní (v %)	Hodnocení spokojenosti s vlastním životem (škála 1–10)
Lucembursko	32 060	9,80	41 545	47,20	20,50	1,90	44,85	40,15	22,7	15,00	0,30	83,90	24,10	52,50	7,70
Malta	17 370	18,30	11 259	38,10	20,80	4,80	29,75	23,00	26,2	30,85	3,00	96,10	21,60	47,00	7,40
Nizozemsko	24 240	20,30	20 428	61,10	20,00	8,40	52,90	48,75	20,2	14,85	1,60	80,25	29,00	52,95	7,80
Norsko	28 250	9,15	36 672	65,40	20,60	11,00	50,65	51,00	6,85	7,70	0,30	95,95	4,90	53,55	8,20
Polsko	14 890	47,75	6 107	19,80	18,20	5,40	25,95	17,85	15,75	13,60	5,00	94,00	9,20	41,20	7,40
Portugalsko	17 770	37,45	8 584	14,20	20,30	11,50	33,10	20,45	19,8	12,40	6,20	89,85	12,90	31,25	6,10
Rumunsko	14 380	57,70	3 058	25,90	16,70	8,60	29,25	25,25	20,8	15,35	17,40	95,00	26,80	30,70	6,60
Srbsko	9 630	54,25	2 769	15,30	16,00	10,70	29,80	28,75	10,1	11,25	17,80	91,40	30,70	30,95	5,20
Slovensko	14 170	42,05	6 974	23,60	17,60	4,00	35,55	21,90	13,3	11,10	7,00	97,55	11,40	41,40	6,30
Slovinsko	16 970	44,00	11 460	36,40	20,00	4,60	41,20	36,75	16,25	18,35	4,90	94,70	17,30	38,80	6,80
Španělsko	19 470	36,45	14 240	42,20	21,60	2,30	36,10	31,30	13,95	7,75	3,40	96,85	23,10	38,05	7,00
Švédsko	23 900	13,90	21 398	61,60	20,40	10,00	55,15	53,70	11,45	5,85	0,10	96,50	24,30	48,95	7,90
Švýcarsko	28 780	12,35	37 497	68,00	21,70	12,00	57,10	48,05	15,85	9,30	0,30	94,40	18,50	58,75	8,40
Velká Británie	25 030	18,80	19 332	56,00	20,10	10,70	42,90	41,10	13,55	12,50	1,40	94,55	34,70	58,40	7,90

Poznámky: *data dostupná pouze za rok 2015

Zdroj: Eurostat (2021)

Příloha 7: Výsledky Kaiser-Meyer-Olkinova testu pro ukazatele kvality života v Evropě, EU-SILC, 2018

Ukazatel	KMO
Aktuální individuální spotřeba	0,827
Hodnocení spokojenosti s vlastním životem	0,864
Mediánový příjem	0,851
Podíl respondentů, kteří se v posledních 4 týdnech cítili velmi často šťastní	0,902
Hodnocení vlastního zdraví jako velmi dobré a dobré	0,798
Naděje dožití v 65 letech	0,739
Kontakt s rodinou každý týden	0,887
Kontakt s přáteli každý týden	0,758
Materiální deprivace	0,686
Neschopnost čelit nenadálým finančním výdajům	0,793
Podíl obyvatel, kteří jsou dotčeni hlukem od svých sousedů či z ulice	0,444
Znečištění a další environmentální problémy v prostředí bydliště	0,457
Podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let	0,641
Zločinnost, násilí nebo vandalství v oblasti bydliště	0,320
Podíl osob, které mají možnost požádat někoho o pomoc	0,425

Poznámky: výpočet proveden v software SAS 9.4, využita metoda hlavních komponent, rotace VARIMAX, výsledná celková hodnota KMO = 0,77

Zdroj: Eurostat (2021), vlastní výpočet

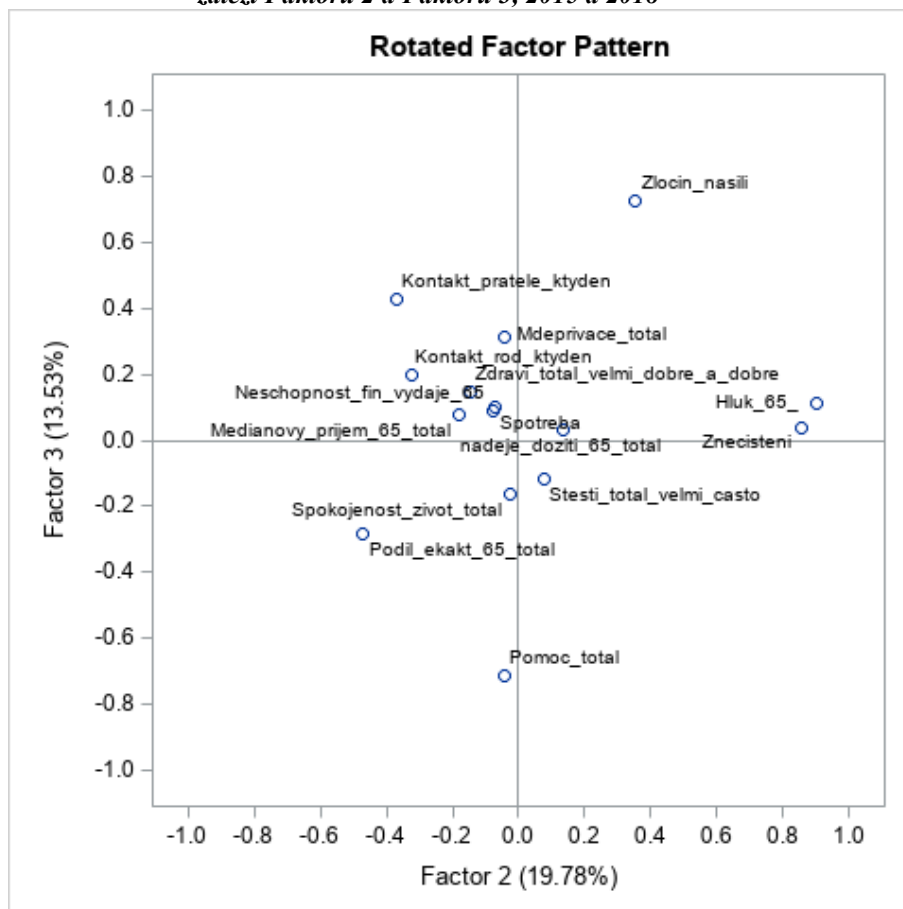
Příloha 8: Faktorové zátěže analýzy s vyloučením 4 proměnných, které snižují míru KMO, Evropa, 2015, 2018

Ukazatel	Faktor 1	Faktor 2
Aktuální individuální spotřeba	0,94418	0,04967
Hodnocení spokojenosti s vlastním životem	0,92832	-0,03634
Mediánový příjem	0,90695	0,1857
Hodnocení vlastního zdraví jako velmi dobré a dobré	0,90313	0,04228
Podíl respondentů, kteří se v posledních 4 týdnech cítili velmi často šťastní	0,87742	-0,22878
Kontakt s rodinou každý týden	0,81096	0,10763
Naděje dožití v 65 letech	0,78508	-0,12967
Kontakt s přáteli každý týden	0,7531	0,16865
Materiální deprivace	-0,83752	0,1834
Neschopnost čelit nenadálým finančním výdajům	-0,90137	0,1996
Podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve věku 65+ let	0,22152	0,91187

Poznámky: výpočet proveden v software SAS 9.4, využita metoda hlavních komponent, rotace VARIMAX, výsledná hodnota KMO = 0,82

Zdroj: Eurostat (2021), vlastní výpočet

Příloha 11: Graf rozmístění proměnných podle rotovaných faktorových zátěží Faktoru 2 a Faktoru 3, 2015 a 2018



Poznámky: výpočet proveden v software SAS 9.4, metoda hlavních komponent, rotace VARIMAX

Zdroj: Eurostat (2021)

Příloha 12: Faktorová skóre kvality života seniorů v analyzovaných zemích Evropy

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Belgie	0,8397	0,0621	0,9366
Bulharsko	-2,2339	-0,5981	2,0943
Chorvatsko	-1,3139	-1,1557	-0,1301
Dánsko	0,7942	-0,8591	-0,5134
Estonsko	-0,5846	-1,0145	-0,2412
Finsko	0,8277	-0,7517	-0,5935
Francie	0,6060	0,3923	0,7773
Irsko	0,8068	-1,1901	-0,5913
Island	0,8902	-1,8682	-1,6847
Itálie	-0,0991	-0,2576	1,5316
Kypr	-0,0372	0,3697	0,0440
Litva	-1,2200	-0,6243	-0,6729
Lotyšsko	-1,2235	-0,4218	0,7724
Lucembursko	1,2911	1,0720	1,4976
Malta	0,2673	3,1774	-1,1198
Maďarsko	-0,9529	-0,3329	-1,1034
Nizozemsko	1,0051	0,3983	2,3668
Norsko	1,3349	-1,3743	-0,4866
Německo	0,6737	1,6783	-0,6148
Polsko	-0,6868	0,7880	-1,4553
Portugalsko	-0,5802	0,7077	-0,5167
Rakousko	0,8688	0,3971	-0,0865
Rumunsko	-1,1484	0,8551	0,1234
Slovensko	-0,7651	0,1904	-1,2023
Slovinsko	-0,1195	0,7102	-0,1056
Srbsko	-1,6384	-0,4753	0,8981
Velká Británie	0,8259	0,1851	0,5279
Španělsko	0,0257	0,1742	-0,2111
Švédsko	1,0168	-1,0136	0,5345
Švýcarsko	1,6316	-0,4089	0,2670
Česko	-0,3659	0,2965	-1,2392
Řecko	-0,7365	0,8918	0,1968

Zdroj: Eurostat (2021), vlastní zpracování v software SAS 9.4, faktorová analýza, rotace VARIMAX